

AGRAARIKYSYMYS JA „ MARXIN ARVOSTELIJAT“³⁷

Kirjoitettu kesä--syyskuussa 1901

I—IV luut julkaistu ensi kerran
joulukuussa 1901, aikakausjulkaisu
„Zarjan“ numerossa 2—3, allekirjoitus:
N. L e n i n; luut V—IX helmi-
kuussa 1906, aikakausjulkaisu
„Obrazovanijen“³⁸ numerossa 2,
allekirjoitus: N. L e n i n

*Julkaistaan „Zarjan“ ja
„Obrazovanijen“ tekstin mukaan, jota
on vertailtu kokoelmassa VI. Iljin —
„Agraarikysymys“, 1903 olleeseen
tekstiin*

XV.

1906.

ОБРАЗОВАНИЕ.

ЖУРНАЛЪ

Литературный

и

общественно-политическій.

№ 2.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Тило-литографія Б. М. Вольфа. Разъѣзжая, 15.

1906.

Nimilehti aikakausjulkaisusta „Образованије” № 2 — v. 1906,
jossa julkaistiin luvut V–IX V. I. Leninin teoksesta
„Аграариксымыс ja „Мархин арвостелижат””.

„...Jos todisteltaisiin, ...että dogmaattinen marxilaisuus agraarikysymysten alalla on lyöty pois asemista,— niin se merkitsisi avoimeen oveen kolkuttamista”... Näin julisti „Russkoje Bogatstvo”³⁹ viime vuonna hra V. Tshernovin suulla (v. 1900, № 8, s. 204). Tällä „dogmaattisella marxilaisuudella” on kummallinen ominaisuus! Euroopan oppineet ja oppineimmat miehet ovat jo monia vuosia julistelleet tärkeän näköisinä (ja sanomalehti- sekä aikakauslehtimiehet ovat kertailleet ja toistelleet), että „arvostelu” on jo lyönyt laudalta marxilaisuuden,— ja kuitenkin jokainen uusi arvostelija alkaa taas alusta pitäen ahertaa näiden muka jo murrettujen asemien pommittamiseksi. Esimerkiksi hra V. Tshernov on aikakauslehdessä „Russkoje Bogatstvo” ja kokoelmassa „Kunniakkaalla paikalla” *kokonaisen 240 sivun* pituudella „kolkutellut avointa ovea” „jutustellen” lukijan kanssa Hertzin kirjan johdosta. Niin perusteellisesti uudelleen jauhettu Hertzin teos, jossa vuorostaan jutustellaan Kautskyn kirjasta, on jo käännetty venäjän kielelle. Täyttäen lupaustaan kumota samaisen Kautskyn väitteet, hra Bulgakov on julkaissut kokonaisen kaksiosaisen tutkielman. Nyt kai ei kukaan löydä enää rippeitäkään „dogmaattisesta marxilaisuudesta”, jonka nämä kriittillisen painopaperin vuoret ovat murskanneet kuoliaaksi.

I

MAAN VÄHENEVÄN HEDELMALLISYYDEN „LAKI”

Silmäilkäämme ensin arvostelijain yleisiä teoreettisia kasvoja. Hra Bulgakov julkaisi jo aikakauslehdessä „Natshalo”⁴⁰ artikkelin Kautskyn „Agraarikysymystä”

vastaan ja näytti heti kaikki „arvostelu”-menetelmänsä. Oikean tyhmänjulkean arvostelijan tavattomalla pöyhkeydellä ja leukavuudella hän „löylytti” Kautskya pannen tämän kontolle sellaista, mitä tämä ei ole sanonut, syyttäen häntä, Kautskya, sellaisten seikkojen ja näkökohtien sivuuttamisesta huomiotta, jotka hän, Kautsky, on itse täsmällisesti esittänyt sekä tarjoten lukijoille muka *omina* arvostelevina johtopäätöksinään sellaisia johtopäätöksiä, jotka ovat Kautskyn tekemiä. Asiantuntijan ilmeellä hra Bulgakov syytti Kautskya tekniikan ja ekonomiikan sekoittamisesta toisiinsa,— ja samalla paljasti itse uskomattoman sekasotkunsua ohella myöskin haluttomuutensa lukea loppuun saakka ne sivut, joita hän vastustajaltaan siteeraa. On itseltään selvää, että tulevan professorin artikkeli kihisi täynnään kuluneita hyökkäilyjä sosialisteja vastaan, „romahdusteoriaa”, utopistisuutta, ihmeisiin uskomista y.m.s. vastaan *. Tohtorinväitöskirjassaan („Kapitalismi ja maanviljelys”, Pietari. 1900) hra Bulgakov on nyt tehnyt selviksi kaikki tilinsä marxilaisuuden kanssa ja vienyt „kriittillisen” evoluutionsa loogilliseen päätökseensä.

Hra Bulgakov on ottanut „agraarikehityksen teoriansa” peruskysymykseksi „maan vähenevän hedelmällisyyden lain”. Meille esitetään otteita niiden klassikkojen teoksista, jotka ovat saaneet selville tämän „lain” (jonka mukaan jokaisesta työn ja pääoman lisäsiioituksesta maahan ei saada vastaavaa, vaan pienenevä määrä hankittavana olevaa tuotetta). Meille esitetään kokonainen luettelo niistä englantilaisista taloustieteilijöistä, jotka tunnustavat tämän lain. Meille vakuutellaan, että sillä „on universaalinen merkitys”, että se on „aivan ilmeinen totuus, jota on kerrassaan mahdotonta kieltää”, „jota varten on riittävä, kun vain selvästi todetaan se” y.m.s., j.n.e. Mitä jyrkempää kieltä hra Bulgakov käyttää, sitä selvemmin näkyy, että hän *perääntyy takaisin* porvarilliseen poliittiseen taloustieteen, joka jättää yhteiskunnalliset suhteet tekaistujen „ikuisten lakien” varjoon. Todellakin, mitä on se paljonpuhutun „maan vähenevän hedelmällisyyden lain” „ilmeinen selvyys”? Sitä, että jos toisiaan seuraavat työn ja

* „Natshalossa” julkaistuun hra Bulgakovin artikkeliin vastasin heti artikkelilla: „Kapitalismi maataloudessa”. Koska „Natshalo” lakkautettiin, niin tämä artikkeli julkaistiin „Zhiznissä” 4 v. 1900, № 1 ja 2. (Ks. Teokset, 4 osa, ss. 91—144. *Toim.*) (Tekijän huomautus vuoden 1908 painokseen. *Toim.*)

pääoman sijoitukset maahan eivät antaisi pienenevää määrää, vaan saman määrän tuotteita, niin silloin ei yleensä tarvitsisi laajentaa kylvömaata, silloin voitaisiin lisäerä viljaa tuottaa entisellä määrällä maata, olkoon tämä maamäärä kuinka pieni tahansa, silloin voitaisiin „koko maapallon maanviljelys sijoittaa yhden desjatiinan alalle”. Sellainen on tavallinen (ja ainoa) perustelu „universaalisen” lain hyväksi. Ja aivan vähäinkin harkinta osoittaa jokaiselle, että tämä perustelu on aivan tyhjä abstraktio, joka jättää syrjään tärkeimmän: tekniikan tason, tuotantovoimien tilan. Sillä oikeastaan itse tuo käsitähän: „työn ja pääoman lisä- (tai: toisiaan seuraavat) sijoitukset” edellyttää tuotantotapojen muuttumista, tekniikan uudistamista. Maahan sijoitettavan pääoman suurentamiseksi huomattavassa määrin täytyy keksiä uusia koneita, uusia peltoviljelysjärjestelmiä, uusia karjanhoitomenetelmiä, uusia tuotteidenkuljetuskeinoja y.m.s., y.m.s. Verrattain pieniä „työn ja pääoman lisäsijoituksia” voi tietysti tapahtua (ja tapahtuukin) myös tekniikan ollessa samalla, muuttumattomalla tasolla: tässä tapauksessa on „maan vähenevän hedelmällisyyden lakikin” jossain määrin sovellettavissa, se on sovellettavissa siinä mielessä, että tekniikan muuttumaton tila asettaa suhteellisesti sangen suppeat puitteet työn ja pääoman lisäsijoituksille. Universaalisen lain asemesta me siis saammekin mitä suhteellisimman „lain”,— siinä määrin suhteellisen, ettei voi olla puhettakaan mistään „laista” eikä edes mistään maanviljelyksen kardinaalisesta erikoisuudesta. Pitäkäämme olemassaolevina ehtoina: kolmivuoroviljelys, ennestään tavallisten viljakasvien viljelys, karjanhoito lannansaantia varten, parannettujen niittyjen ja uudenaikaisten työkalujen puuttuminen. On ilmeistä, että näiden ehtojen pysyessä muuttumattomina on työn ja pääoman lisäsijoituksilla maahan äärimmäisen suppeat puitteet. Mutta niissäkään suppeissa puitteissa, joissa työn ja pääoman lisäsijoitukset ovat kuitenkin mahdollisia, ei laisinkaan ole aina eikä ehdottomasti havaittavissa kunkin tällaisen lisäsijoituksen tuottavaisuuden pienenemistä. Ottaakamme teollisuus. Kuvitelkaamme myllytys- tai raudanmuokkaustuotantoa kaudella ennen maailmankaupan syntymistä ja höyrykoneiden keksimistä. Tekniikan ollessa silloisessa tilassa oli käsivoimapajoihin sekä tuuli- ja vesimyllyihin tehtävillä työn ja pääoman lisäsijoituksilla

äärimmäisen suppeat puitteet; kiertämättömänä ilmiönä täytyi olla pienten pajojen ja myllyjen suunnaton leviäminen, kunnes tuotantotapojen radikaalinen uudistaminen loi perustan teollisuuden uusille muodoille.

Siis: „maan vähenevän hedelmällisyyden laki” ei sovellu laisinkaan niihin tapauksiin, jolloin tekniikka edistyy, jolloin tuotantotavat uudistuvat; se soveltuu vain sangen suhteellisesti ja ehdollisesti niihin tapauksiin, jolloin tekniikka pysyy muuttumattomana. Juuri senpä vuoksi ei Marx eivätkä marxilaiset puhu tästä „laista”, vaan siitä pitävät ääntä ainoastaan porvarillisen tieteen edustajat, sellaiset kuin Brentano, jotka eivät voi mitenkään päästä irti vanhan poliittisen taloustieteen ennakkoluuloista ja sen abstraktisista, ikuisista ja luonnonlaeista.

Hra Bulgakov puolustelee „universaalista lakia” sellaisilla perusteilla, joille ei voi muuta kuin nauraa.

„Ihmisen täytyy nyt tehdä sekin, mikä on ollut vapaita luonnonantimia: tuuli ja sade ovat pitäneet ravintoaineita täynnä olevan maan kuohkeana, vähäiset ponnistukset ihmisen taholta olivat riittäviä tarvittavien hyödykkeiden hankkimiseksi. Aikojen kuluessa yhä suurempi ja suurempi osa tuottavasta työstä siirtyy ihmisen tehtäväksi; kuten kaikkialla muuallakin, keinotekoiset prosessit tulevat yhä enemmän luonnollisten prosessien tilalle. Mutta kun se teollisuudessa osoittaa ihmisen saavuttamaa voittoa luonnosta, niin maanviljelyksessä se osoittaa toimeentulon vaikeuksien kasvavan luonnon supistaessa antimiaan sille.

Tässä tapauksessa on samantekevää, ilmeneekö ihmisen työn tahi sen tuotteiden, esim. tuotantovälineiden tai lannoitteiden j.n.e. lisääntymisessä ravinnon tuottamisen lisääntyvä vaikeus” (hra Bulgakov haluaa sanoa: on samantekevää, ilmeneekö ravinnon tuottamisen lisääntyvä vaikeus ihmisen työn lisääntymisessä tahi sen tuotteiden lisääntymisessä); „tärkeätä on vain se, että se käy ihmiselle yhä kalliimmaksi ja kalliimmaksi. Tämä ihmisen työn tuleminen luonnonvoimien tilalle, keinotekoisien tuotantotekijäin tuleminen luonnollisten tekijäin tilalle juuri onkin maan vähenevän hedelmällisyyden laki” (16).

Nähtävästi herrojen Struven ja Tugan-Baranovskin laakeriseppeleet ovat vieneet unen hra Bulgakovilta, nämä herrat kun ovat keksineet sellaistaikin, ettei ihminen tee työtä koneen avulla, vaan kone tekee työtä ihmisen avulla.

Puhuessaan ihmisen työn *tulemisesta* luonnonvoimien *tilalle* y.m.s. hänkin vajoaa vulgäärisen taloustieteen tasolle samoin kuin mainitut arvostelijat. Ihmisen työn ottaminen luonnonvoimien tilalle on yleensä puhuen yhtä mahdotonta kuin puutien ottaminen arsinain tilalle. Niin teollisuudessa kuin maanviljelyksessäkin ihminen voi ainoastaan käyttää hyväkseen luonnonvoimien vaikutusta, jos hän on tiedonnut niiden vaikutuksen, ja *helpottaa* tätä niiden hyväksikäyttämistä koneiden, työkalujen y.m.s. avulla. Se, että alkukantainen ihminen sai kaiken tarvitsemansa vapaana luonnon-antimena, on typerää lorua, josta aloittelevat ylioppilaatkin voivat viheltää alas hra Bulgakovin. Mitään kultaista vuosisataa ei takanamme ole ollut, ja alkukantainen ihminen oli olemassaolon vaikeuksien kokonaan masentama, käymänsä taistelun vaikeuksien masentama. Koneiden ja uudenaikaisen tuotantotapojen käytäntöönottaminen helpotti sanomattomasti ihmisen asemaa tässä taistelussa yleensä ja muun muassa ravinnon tuottamisessa. Ei ravinnon tuottamisen vaikeus ole lisääntynyt, vaan ravinnon saannin vaikeus työläiselle, se on lisääntynyt siksi, että kapitalistinen kehitys on paisuttanut maakorkoa ja maan hintaa, keskittänyt maatalouden suur- ja pienkapitalistien käsiin, keskittänyt entisestään koneet, työkalut ja rahat, joita ilman ei menestyksellinen tuotanto ole mahdollista. Kun tämä työläisten toimeentulon kasvava vaikeus selitetään sillä, että luonto supistaa antimiaan,—niin se merkitsee porvarilliseksi apologeetiksi asettumista.

„Hyväksyessämme tämän lain”, jatkaa hra Bulgakov, „me emme laisinkaan väitä ravinnon tuottamisvaikeuksien alituisesti lisääntyvän emmekä kiellä maataloudellista edistystä: edellisen väittäminen ja jälkimmäisen kieltäminen merkitsisi menemistä sitä vastaan, mikä on ilmeistä. Epäilemättä tämä vaikeus ei lisäännä yhtämittä, vaan kehitys tapahtuu mutkitellen. Agronomiset löydöt ja teknilliset parannukset tekevät hedelmättömistä maista hedelmällisiä, ne lakkauttavat väliaikaisesti sen tendenssin, joka on todettu maan vähenevän hedelmällisyyden laissa” (ibid.*).

Kuinka syvämietteistä, eikö totta?

Teknillinen edistys on „väliaikainen” tendenssi, mutta maan vähenevän hedelmällisyyden lailla, s.o. lailla, jonka

* — ibidem — samassa kohdassa. *Toim.*

mukaan muuttumattomana pysyvän tekniikan perustalla tapahtuvien pääoman lisäsjoitusten tuottavaisuus pienenee (eikä sittenkään aina), „on universaalinen merkitys"! Se on aivan samaa kuin jos sanottaisiin: junien pysähdykset asemilla ovat höyrykulkuneuvojen universaalinen laki, mutta junien kulku asemien välillä on väliaikainen tendenssi, joka paralysoi universaalisen seisomislain vaikutusta.

Vihdoin on olemassa myöskin joukkoluontoisia tietoja, jotka kumoavat havainnollisesti vähenevän hedelmällisyyden lain universaalisuuden: tiedot maanviljelystä harjoittavasta ja ei-maanviljelyväestöstä. Hra Bulgakov itsekin myöntää, että „jos kunkin maan pitäisi rajoittua omiin luonnonrikkauksiinsa, niin ravinnon hankkiminen vaatisi alinomaa suhteellisesti lisääntyvää" (huomatkaa tämä!) „työn määrää ja siis myöskin maanviljelyväestön lisääntymistä" (19). Kun Länsi-Euroopassa maanviljelyväestö vähenee, niin se johtuu siitä, että tuomalla viljaa ulkoa on onnistuttu syrjäyttämään omalta kohdalta vähenevän hedelmällisyyden lain vaikutus.— On siinäkin selitys! Tiedemiehemme on unohtanut sen pikku seikan, että maanviljelyväestön suhteellinen väheneminen on havaittavissa kaikissa kapitalistisissa maissa, mukaanluettuna sekä maanviljelysmaat että ne, jotka tuovat viljaa muualta. Maanviljelyväestö vähenee suhteellisesti Amerikassa ja Venäjällä, Ranskassa se on vähentynyt XVIII vuosisadan lopusta lähtien (ks. numeroita samasta hra Bulgakovin teoksesta, II, s. 168), sitä paitsi tämä suhteellinen väheneminen muuttuu toisinaan absoluuttiseksikin vähenemiseksi, kun taas viljan tuonti vielä 30- ja 40-luvulla ylitti viennin mitättömän vähän ja *vasta vuodesta 1878* alkaen ei ole enää ollut laisinkaan sellaisia vuosia, jolloin vienti olisi ylittänyt tuonnin *. Preussissa on maalaisväestö vähentynyt suhteellisesti 73,5%:sta v. 1816 71,7%:iin v. 1849 ja 67,5%:iin v. 1871, mutta rukiin maahantuonti alkoi vasta 60-luvun alussa ja vehnän tuonti 70-luvun alussa (sama lähde, II, 70 ja 88). Jos vihdoin otamme tarkasteltavaksi viljaa maahantuovat Euroopan maat,— esimerkiksi Ranskan ja Saksan viime vuosikymmenellä,— niin havaitsemme *epäilemätöntä* maatalouden *edistystä* samalla kun siinä olevien työläisten määrä on *absoluuttisesti supistunut*: Ranskassa tämä määrä supistui vuodesta

* „Statistique agricole de la France. Enquête de 1892". P. 1897. P. 113. („Ranskan maataloustilasto. Vuoden 1892 tutkimukset". Pariisi, 1897, s. 113. *Toim.*)

1882 vuoteen 1892 mennessä 6.913.504:stä 6.663.135:een („Statist. agric.”, II osa, ss. 248—251), Saksassa vuodesta 1882 vuoteen 1895 mennessä — 8.064.000:sta 8.045.000:een*. Näin ollen voidaan sanoa, että *koko* XIX vuosisadan historia mitä moninaisimpia maita koskevilla joukkoluontoisilla numerotiedoilla todistaa kumoamattomasti, että „univeraalinen” vähenevän hedelmällisyyden laki on *kokonaan paralysoitunut* teknillisen edistyksen „väliaikaisella” tendenssillä, joka antaa suhteellisesti (ja toisinaan jopa absoluuttisesti) vähenevälle maalaisväestölle mahdollisuuden tuottaa suurenevan määrän maanviljelystuotteita lisääntyvää väestömassaa varten.

Muuten mainittakoon, että nämä joukkoluontoiset tilastotiedot kumoavat täydellisesti myöskin seuraavat kaksi keskeistä kohtaa hra Bulgakovin „teoriasta”, nimittäin: ensinnäkin, hänen väittämänsä siitä, että teoriaa pysyvän pääoman (työvälineiden ja tuotantomateriaalien) nopeamasta kasvusta vaihtelevaan pääomaan (työvoimaan) verraten „ei voida laisinkaan soveltaa maanviljelykseen”. Hra Bulgakov julistaa peräti tärkeän näköisenä, että tämä teoria ei pidä paikkaansa, ja mielipiteensä vahvistukseksi hän viittaa: a) „prof. A. Skvortsoviin” (joka on eniten tunnettu siitä, että hän piti Marxin kehittelemää voiton keskimääräisen suhdeluvun teoriaa agitatorisen pahansuopaisuuden tuloksena) ja b) siihen tosiasiaan, että talouden intensiivisoituessa työläisten lukumäärä maa-alan yksikköä kohti lisääntyy. Tämä on eräs niitä tapauksia, jolloin tahallaan ei haluta ymmärtää Marxia, jota muotiarvostelun edustajilla alituisesti ilmenee. Ajatelkaahan vain: sillä tosiasialla, että *vaihteleva pääoma* maa-alan yksikköä kohti suurenee,

* „Statistik des Deutschen Reichs”, Neue Folge. Bd. 112: „Die Landwirtschaft im Deutschen Reich”. Berlin, 1898. S. 6*. („Saksan valtakunnan tilasto”, uusi sarja, 112. osa: „Maatalous Saksan valtakunnassa”. Berliini, 1898, s. 6*. *Toim.*) Hra Bulgakovista tuntuu luonnollisesti epämiellyttävältä tämä teknillisen edistyksen tosiasia maalaisväestön määrän supistuessa, mikä hävittää koko hänen maailmalaisuutensa⁴⁹. „Ankara tiedemiehemme” turvautuu sen vuoksi tällaiseen tempuun: sen sijaan, että ottaisi maatalouden sanan varsinaisessa merkityksessä (maanviljelys, karjanhoito j.n.e.), hän ottaa (heti sen jälkeen, kun on esittänyt tietoja *maanviljelystuotteiden* määrän suurentumisesta 1 hehtaaria kohti) „maatalouden laajassa mielessä”, johon saksalaiset tilastot sisällyttävät myöskin ansariviljelyksen ja kaupallisen kasvitarhaviiljelyksen sekä *myöskin metsänhoidon ja kalastuksen!* Tuloksena on „maanviljelystä” todella harjoittavien henkilöiden lukumäärän suureneminen! (Bulgakov, II, 133). Tekstissä osoitetut numerot koskevat henkilöitä, joille maanviljelys on *peruselinkeinona*. Maanviljelystä sivutoimenaan harjoittavien henkilöiden lukumäärä on kasvanut 3.144.000:sta 3.578.000:een. Ei ole aivan paikallaan laskea yhteen näitä numeroita edellisten kanssa, mutta yhteenlaskemallakin on kasvu vain aivan pieni 11.208.000:sta 11.623.000:een.

kumotaan teoria pysyvän pääoman nopeammasta kasvusta vaihtelevaan pääomaan verraten! *Eikä* hra Bulgakov huomaa, että hänen itsensä niin runsaalla mitalla esittämät tilastotiedot vahvistavat Marxin teorian. Kun vuodesta 1882 vuoteen 1895 koko Saksan maanviljelyksessä työläisten lukumäärä supistui 8.064.000:sta 8.045.000:een (ja jos lisätään maanviljelystä sivutyönään harjoittavat, niin se kasvoi 11.208.000:sta 11.623.000:een, s.o. kaikkiaan 3,7%) ja kun karjan lukumäärä samana aikana lisääntyi 23,0 miljoonasta 25,4 miljoonaan (laskien koko karjan suureksi karjaksi), s.o. yli 10%, kun viiden tärkeimmän koneen käyttämistapaukset kasvoivat 458.000:sta 922.000:een, s.o. enemmän kuin kaksinkertaisesti, kun tuontilannoitteiden määrä kasvoi 636.000 tonnista (v. 1883) 1.961.000 tonniin (v. 1892) ja kalisuolojen määrä lisääntyi 304.000 kaksoiscentneristä 2.400.000:een*, — niin eikö ole selvää, että pysyvän pääoman suhde vaihtelevaan pääomaan suurenee? Me emme edes puhu siitä, että nämä summittaiset tiedot suuressa määrin hämäävät suurtuotannon edistystä. Siitä lähemmin tuonnempana.

Toiseksi, maatalouden edistys maalaisväestön vähentyessä tai sen lisääntyessä absoluuttisesti vain mitättömän vähän kumoaa täydellisesti hra Bulgakovin typerän yrityksen herättää henkiin malthuslaisuutta. Venäläisistä „entisistä marxilaisista” tämän yrityksen on tehnyt ehken ensimmäisenä hra Struve „Kriittillisissä kirjoitelmissaan”, mutta hän ei ole siinä, kuten muulloinkaan, mennyt kainoja, keskeneräisiä ja kaksimielisiä huomautuksia pitemmälle, joita ei ole loppuun saakka harkittu eikä koottu yhtenäiseksi katsomusjärjestelmäksi. Hra Bulgakov on rohkeampi ja johdonmukaisempi: „vähenevän hedelmällisyyden lain” hän muuttaa vähääkään empimättä „sivilisaation historian erääksi tärkeimmäksi laiksi” (sic! ** s. 18). „Koko XIX vuosisadan historia... rikkaus- ja köyhyysprobleemineen olisi käsittämätöntä ilman tätä lakia”. „Minulle on aivan epäilemätöntä, että sosiaalinen kysymys nykyisessä asettelussaan on oleellisesti yhteydessä tähän lakiin” (näin meidän ankara tiedemiehemme sanoo jo „tutkielmansa” 18. sivulla!)... „Epäilemätöntä on”, sanoo hän teoksen lopussa, „että kun on olemassa liikaväestöä, niin vissi osa köyhyy-

* „Statist. d. D. R.”, 112, S. 36 *. Bulgakov, II, 135.

** — sillä tavalla! *Toim.*

destä on pantava *absoluuttisen köyhyyden* laskuun, köyhän tuotannon eikä jakelun köyhyyden laskuun” (II, 221). „Väestöprobleemi siinä erikoisessa asettelussaan, jonka maataloustuotannon olosuhteet luovat, on käsittääkseni suurin vaikeus, joka on — ainakin tällä kertaa — esteenä tiellä edes jossain määrin laajaan kollektivismin tai osuustoiminnan periaatteiden toteuttamiseen maataloudellisessa liikeyrityksessä” (II, 265). „Menneisyys jättää tulevaisuudelle perinnöksi viljakysymyksen, joka on kauheampi ja vaikeampi kuin sosiaalinen kysymys, — siis tuotannon kysymyksen eikä jakelukysymystä” (II, 455) y.m., y.m., y.m. Meidän ei tarvitse puhua siitä, mikä tieteellinen merkitys on tällä maan vähenevän hedelmällisyyden universaaliin lakiin erottamattomasti liittyvällä „teorialla”, — sen jälkeen, kun olemme jo käsitelleet tätä lakia. Ja se, että arvosteleva malthuslaisuuden liehittely on kiertämättömässä loogillisessa kehityksessään johtanut mitä vulgäärisimpään porvarilliseen apologeettisuuteen, se on todistettu esittämismme hra Bulgakovin aito avomielisissä johtopäätöksissä.

Seuraavassa luvussa käsittelemme arvostelijaimme (jotka ovat surisseet korvat lukkoon siitä, että ortodoksit karttavat yksityiskohtiin syventymistä) mainitsemissa eräissä uusissa lähteissä olevia tietoja ja osoitamme, että hra Bulgakov yleensä tekee sanasta „liikaväestö” kaavion, jonka käyttäminen vapauttaa hänet kaikesta analysoimisesta ja varsinkin „talonpoikaiston” sisäisten luokkaristiriitojen analysoimisesta. Nyt sen sijaan, rajoittuessamme agraarikysymyksen yleisteoreettiseen puoleen, meidän on kosketettava vielä korkoteoriaa. „Mitä tulee Marxiin”, kirjoittaa hra Bulgakov, „niin „Pääoman” III osassa, — siinä asussa, jossa se nyt on meillä, — hän ei tuo Ricardon differentiaalikorkeoteoriaan mitään uutta eikä huomion arvoista” (87). Pitäkäämme mielessämme: „ei mitään huomion arvoista”, ja verratkaamme tähän arvostelijan tuomioon seuraavaa, hänen aikaisemmin antamaansa lausuntoa: „Huolimatta ilmeisen kielteisestä suhtautumisestaan tähän lakiin (maan vähenevän hedelmällisyyden lakiin) Marx omaksuu perusperiaatteiltaan Ricardon korkoteorian, joka rakentuu tämän lain pohjalle” (13). Siis hra Bulgakovin mukaan Marx ei ole huomannut Ricardon korkoteorian yhteyttä vähenevän hedelmällisyyden lakiin, ja siksi hänellä eivät asiat käykään yhteen! Tällaisen selityksen johdosta me emme voi sanoa

muuta, kuin että kukaan ei vääristele Marxia niin pahasti kuin entiset marxilaiset, eikä kukaan niin uskomattoman... julkeasti pane arvosteltavana olevan kirjailijan kontolle tuhatta ja yhtä kuolemansyntiä.

Hra Bulgakovin väittäjä on räikeää totuuden vääristelyä. Todellisuudessa Marx ei ainoastaan huomannut tätä Ricardon korkoteorian yhteyttä hänen virheelliseen oppiinsa maan hedelmällisyyden vähenemisestä, vaan myöskin paljasti aivan selvästi Ricardon virheen. Siltä, joka on hituisellakin „huomiolla” lukenut „Pääoman” III osan, ei ole voinut jäädä huomaamatta se mitä suurimmassa määrässä „huomiota ansaitseva” seikka, että juuri Marx vapautti differentiaalikorkoteorian *kaikesta yhteydestä* paljonpuhuttuun „maan vähenevän hedelmällisyyden lakiin”. Marx osoitti, että differentiaalikoron muodostumista varten on välttämätöntä ja riittävää se, että maahan käytettyjen erilaisten pääomasijoitusten tuottavuus on erilainen. Tässä yhteydessä ei ole lainkaan oleellista, tapahtuuko siirtyminen paremmasta maasta huonompaan tahi päinvastoin, pieneenekö maahan sijoitettujen lisäpääomien tuottavuus vai suureneeko se. Todellisuudessa näitä eri tapauksia on olemassa kaikenlaisina yhdistelminä eikä näitä yhdistelmiä saada mitenkään mahtumaan jonkin yhden yhteisen säännön puitteisiin. Niinpä esim. Marx kuvaa aluksi ensimmäistä laatua olevaa differentiaalikorkoa, joka johtuu siitä, että erilaisille maapalstoille sijoitettujen pääomien tuottavuus on erilainen, ja havainnollistaa selitystään taulukoilla (joiden johdosta hra Bulgakov nuhtelee ankarasti „Marxin liiallista viehättymistä pukemaan ajatuksiaan — jotka usein ovat hyvin yksinkertaisia — monimutkaiseen matemaattiseen asuun”. Tämä monimutkainen matemaattinen asu rajoittuu aritmetiikan neljään laskutoimitukseen ja hyvin yksinkertaiset ajatukset ovat osoittautuneet oppineelle professorille aivan käsittämättömiksi, kuten näemme). Käsitelyään nämä taulukot Marx tekee johtopäätöksen: „Näin ollen luhistuu se differentiaalikoron ensimmäinen väärä edellytys, joka on vielä vallitsevana Westillä, Malthusilla ja Ricardolla, nimittäin se, että differentiaalikorko välttämättä edellyttää siirtymistä yhä huonompaan ja huonompaan maahan tai alituisesti pienenevää maanviljelyksen tuottavuutta. Kuten olemme nähneet, differentiaalikorko saattaa olla olemassa silloin, kun siirrytään yhä parempaan ja parem-

paan maahan; differentiaalikorkeus saattaa olla olemassa, jos alimmassa asteessa on parempi maa entisen huonomman maan tilalla; se saattaa olla yhteydessä maanviljelyksen kasvavaan edistykseen. Sen ehtona on yksinomaan maalajien erilaisuus”. (Marx ei puhu tässä pääoman toisiaan seuraavien maahan sijoittamisten erilaisesta tuottavuudesta, sillä se synnyttää toisen lajin differentiaalikoron, vaan tässä luvussa on kysymys ensimmäisen lajin differentiaalikorosta). „Mikäli asia koskee tuottavuuden kasvua,— mikäli differentiaalikorkeus edellyttää, että koko maataloudellisen alan absoluuttisen hedelmällisyyden kohoaminen ei hävitä tätä erilaisuutta, vaan joko voimistaa sitä tahi jättää sen muuttumattomaksi taikka ainoastaan pienentää sitä” („Das Kapital”, III, 2, S. 199 *). Hra Bulgakov ei ole huomannut tätä Marxin differentiaalikorkeuteorian perusteellista eroavaisuutta Ricardon korkoteoriasta. Sen sijaan hän piti tärkeämpänä etsiä „Pääoman” kolmannelta osalta „kappaleen, joka antaa aihetta ennemminkin ajatella niin, että Marx ei suhtautunut maan vähenevän hedelmällisyyden lakiin lähimainkaan kielteisesti” (s. 13, huom.). Pyydämme lukijalta anteeksi, että meidän täytyy antaa aika paljon tilaa kappaleelle, joka ei ole laisinkaan oleellista (minua ja hra Bulgakovia kiinnostavan kysymyksen kannalta). Mutta mitä inuuta neuvotte tekemään, kun nykyaikaisen arvostelun sankarit (jotka rohkenevat vielä syyttää ortodokseja rabulistiikasta **) vääristelevät heille vihamielisen opin aivan selvää ajatusta kontekstistä irrallisina siepattujen sitaattien ja väärin käännosten avulla? Hra Bulgakov siteeraa löytämänsä kappaleen näin: „Kapitalistisen tuotantotavan kannalta tapahtuu aina (maanviljelyksen) tuotteiden suhteellista kallistumista, sillä” (pyydämme lukijaa kiinnittämään erikoista huomiota näihin meidän alleviivaamiimme sanoihin) „tuotteen saamiseksi suoritetaan vissejä menoja ja täytyy maksaa jostain sellaisesta, mistä ei ennen maksettu”. Ja Marx sanoo edelleen, että luonnon ainekset, jotka kuuluvat tuotantoon sen agentteina maksamatta mitään, ovat ilmaista luonnon tuotannollista työvoimaa, ja jos ylimääräisen tuotteen tuottamiseksi on tehtävä työtä ilman tämän luonnonvoiman apua, niin on

* — „Pääoma”, III osa, 2. nide, s. 199 ⁴⁹. Toim.

** — sanoilla tempuillemisestä. Toim.

käytettävä uutta pääomaa, mikä johtaa tuotannon kallistumiseen.

Tällaisen „siteeraus“-tavan johdosta meidän on tehtävä kolme huomautusta. Ensinnäkin, „sillä” sana, joka antaa lauseelle sen ehdottoman merkityksen, ikään kuin olisi kysymys jonkin „lain” määrittelystä, on hra Bulgakovin itsensä lisäämä. Alkuperäisessä tekstissä („Das Kapital”, III, 2, S. 277—278 *) ei ole „sillä”, vaan „jos”. Jos pitää maksaa jostain sellaisesta, mistä ei ennen maksettu, niin tuotteet aina suhteellisesti kallistuvat; eikö tämä väittämä tosiaan näytäkin vähenevän hedelmällisyyden „lain” tunnustamiselta? Toiseksi, sanan „maanviljelyksen” sulkumerkkeineen on hra Bulgakov itse lisännyt. *Originaalissa sitä ei ole laisinkaan.* Hra Bulgakov on nähtävästi herroille arvostelijoille ominaisella kevytmielisyydellä päätellyt, että Marx voi tässä puhua vain maanviljelystuotteista ja kiiruhti antamaan lukijalle laadultaan aivan väärän „selityksen”. Todellisuudessa Marx puhuu tässä kaikista tuotteista yleensä; hra Bulgakovin siteeraaman katkelman edellä on Marxilla sanat: „yleensä on sanottava seuraavaa”. Luonnon lahjavoimat voivat joutua teolliseenkin tuotantoon — sellainen on Marxin samassa korkoa koskevassa osastossa esittämä esimerkki vesiputouksesta, joka korvaa yhdelle tehtaalle höyryvoiman,— ja jos täytyy valmistaa lisäerä tuotteita ilman näiden ilmaisten voimien apua, niin se aiheuttaa *aina* tuotteiden suhteellisen kallistumisen. Kolmanneksi, on tarkastettava, missä kontekstissä tämä katkelma on. Tässä luvussa Marx puhuu huonoimmasta viljelysmaasta saatavasta differentiaalikorosta ja käsittelee, *kuten aina*, hänen kannaltaan kahta aivan samanvertaista, *aivan yhtäläisesti mahdollista* tapausta: ensimmäinen tapaus — peräkkäisten pääomasijoitusten suureneva tuottavuus (S. 274—276)⁴⁵ ja toinen tapaus — niiden pienenevä tuottavuus (S. 276—278)⁴⁶. Tämän viimeksi mainitun mahdollisen tapauksen johdosta Marx sanoo: „Maan pienenevästä tuottavuudesta peräkkäisiä pääomasijoituksia tehtäessä katso Liebigillä... *Mutta yleensä* on sanottava seuraavaa” (alleviivaus meidän). Sitten seuraa hra Bulgakovin „kääntämä” katkelma, jossa sanotaan, että jos maksetaan siitä, mistä aikaisemmin ei maksettu, niin tuotteet *aina* suhteellisesti kallistuvat.

* — „Pääoma”, III osa, 2. nide, ss. 277—278⁴⁴. *Toim.*

Jätämme lukijan itsensä päätettäväksi, mitä laatua on arvostelijan tieteellinen tunnollisuus, kun hän on vääntänyt Marxin huomautuksen eräästä mahdollisesta tapauksesta sellaiseksi, että Marx tunnustaa tämän tapauksen joksikin yleiseksi „laiksi”.

Ja tällainen on hra Bulgakovin ajatus yhteenvedoksi löytämästään katkelmasta:

„Tämä katkelma on tietysti epäselvä”... Sanos muuta! Sen jälkeen, kun Bulgakov on vaihtanut yhden sanan toiseen, on tästä katkelmasta jopa kokonaan kadonnut ajatus... „mutta sitä ei voida ymmärtää muuten kuin” (kuulkaa!) „maan vähenevän hedelmällisyyden lain välilliseksi tai vieläpä suoranaisiksi tunnustamiseksi. En tiedä, että Marx olisi vielä jossain esittänyt suoraan kantansa viimeksi mainitun johdosta” (I, 14). Entisenä marxilaisena hra Bulgakov „ei tiedä”, että Marx on suoraan julistanut aivan vääräksi Westin, Malthusin ja Ricardon olettamuksen, että differentiaalikorke muka edellyttää siirtymistä huonoimmille maille tai maan alenevaa hedelmällisyyttä*. Hän „ei tiedä”, että Marx on pitkin matkaa laajassa korkoanalyysissään *kymmeniä kertoja* osoittanut, että hän pitää pääoman lisäsijoitusten alenevaa tai kohoavaa tuottavuutta aivan yhtäläisesti mahdollisina tapauksina!

II

KORKOTEORIA

Hra Bulgakov ei ole yleensä ymmärtänyt Marxin korkoteoriaa. Hän on varma siitä, että hän nujertaa tämän teorian seuraavilla kahdella vastaväitteellä: 1) Marxin mukaan maanviljelyspääoma sisältyy voiton suhdeluvun tasoittumiseen, joten korko muodostuu siitä ylimääräisestä voitosta, mikä tulee yli voiton keskimääräisen suhdeluvun. Hra Bulgakovin mielestä se on väärin, sillä maanomistuksen monopoli poistaa kilpailuvapauden, joka on tarpeen voiton suhdeluvun tasoittumisprosessia varten. Maanviljelyspääoma ei sisälly voiton suhdeluvun tasoittumisprosessiin.

* Tämän klassillisen taloustieteen väärän olettamuksen, jonka Marx on kumonnut, lainasi luonnollisesti ilman arvostelua myöskin „arvostelija” hra Bulgakov opettajansa Brentanon jälkiä seuraten. „Koron syntymisen ehtona”, kirjoittaa hra Bulgakov, „on maan vähenevän hedelmällisyyden laki...” (I, 90). „Englantilainen korko... tosiasiallisesti erottaa toisistaan peräkkäiset erilaisen, yleensä vähenevään suuntaan käyvän tuottavuuden pääomasijoitukset” (I, 130).

2) Absoluuttinen korko on vain differentiaalikoron erikoistapaus ja sen erottaminen tästä viimeksi mainitusta on väärin. Tämä erottaminen perustuu saman tosiasian — erään tuotantotekijän monopoliomistuksen — aivan mielivaltaiseen tulkintaan kahdella eri tavalla. Hra Bulgakov on niin varma perustelujensa musertavuudesta, ettei hän voi olla syyttämättä Marxia vastaan kokonaista voimasanojen ryöppyä: *petitio principii* *, epämarxilaisuutta, loogillista fetishismiä, Marx on kadottanut ajatuksen lennokkuuden vapauden y.m.s. Ja kuitenkin kumpikin hänen perusteluistaan pohjautuu aika karkeaan virheeseen. Sama aiheen yksipuolinen yksinkertaistaminen, joka johti hra Bulgakovin tekemään erään mahdollisen tapauksen (pääoman lisäsjoitusten tuottavuuden aleneminen) maan vähenevän hedelmällisyyden universaaliseksi laiksi, — johtaa hänet tässä kysymyksessä siihen, että hän käyttää ilman arvostelua „monopoli”-käsitettä, tehden tästä käsitteestä niin ikään jotain tavallaan universaalista, ja tällöin hän sotkee ne seuraukset, jotka maanviljelyksen kapitalistisen organisaation vallitessa johtuvat toisaalta siitä, että *maata on vain rajoitettu määrä* ja toisaalta *maan yksityisomistuksesta*. Nehän ovat kaksi eri asiaa. Selittäkäämme sitä.

„Maakoron muodostumisen *ehtona*, vaikkakaan ei sen lähteenä”, kirjoittaa hra Bulgakov, „on se sama, mikä on aiheuttanut myöskin maan monopolisoimisen mahdollisuuden, — maan tuotantovoimien rajoittuneisuus ja niiden rajattomasti kasvava tarve ihmisellä” (I, 90). Sanojen: „maan tuotantovoimien rajoittuneisuus” asemesta olisi pitänyt sanoa: „*maan rajoitettu määrä*”. (Maan tuotantovoimien rajoittuneisuus merkitsee, kuten olemme jo osoittaneet, tekniikan nykyisen tason, tuotantovoimien nykyisen tilan „rajoittuneisuutta”.) Yhteiskunnan kapitalistisen järjestelmän vallitessa maan rajoitettu määrä edellyttää todellakin maan monopolisoimista, *mutta sellaisen maan, joka on talouden kohteena eikä omistusoikeuden kohteena*. Maanviljelyksen kapitalistisen organisaation edellyttäminen sisältää ehdottomasti sellaisen edellytyksen, että koko maa kuuluu erillisille, yksityisille talouksille, *mutta se ei lainkaan sisällä edellytystä*, että koko maa on näiden isäntien tai muiden henkilöiden yksityisomaisuutta taikka yleensä yksi-

* — perustelu, joka pohjautuu johtopäätelmään sellaisesta väittämästä, joka kaipa vielä todistamista. *Toim.*

tyisomaisuutta. Omistusoikeuteen perustuva maanomistuksen monopoli ja talouden harjoittamisen monopoli maalla ovat aivan eri asioita historiallisestikin, eikä ainoastaan loogillisesti. Loogillisesti voimme vallan hyvin kuvitella puhtaasti kapitalistisen maanviljelyksen organisaation, vaikka ei olisi lainkaan maan yksityisomistusta, vaikka maa olisi valtion tai yhteisöjen omaisuutta j.n.e. Ja todellisuudessa näemme, että kaikissa kehittyneissä kapitalistisissa maissa koko maa kuuluu erillisille yksityistalouksille, mutta nämä taloudet käyttävät omien maiden lisäksi myöskin vuokraamaan yksityisomistajille kuuluvia maita, valtion maita ja kyläyhteisöjen maita (esim. Venäjällä, ja yksityistalouksien etunenässä talonpoikien yhteisömailla, kuten tunnettua, ovat kapitalistiset talonpoikaistaloudet). Eikä Marx turhan päiten huomauta heti korkoanalyysinsä alussa, että kapitalistinen tuotantotapa kohtaa (ja alistaa itselleen) mitä erilaisimpia maanomistumuotoja alkaen klaaniomistuksesta⁴⁷ ja feodaalista omistuksesta sekä päättyen talonpoikaisyhteisöjen omistukseen.

Siis maan rajoitettu määrä edellyttää kiertämättä ainoastaan maalla harjoitettavan talouden monopolisoimista (sillä ehdolla, että kapitalismi on vallitsevana). Herää kysymys, mitä välttämättömiä seurauksia on *tästä* monopolisoinnista korkokysymykseen nähden? Maan rajoitettu määrä johtaa siihen, että viljan hintaa eivät määrää tuotannon olosuhteet keskinkertaisella maalla, vaan huonoimmalla viljelykseen otetulla maalla. Tämä viljan hinta korvaa farmarille (= kapitalistiselle yrittäjälle maanviljelyksessä) hänen tuotantokustannuksensa ja keskimääräisen voiton hänen pääomalleen. Parhaalla maalla farmari saa lisävoittoa, joka juuri muodostaakin *differentiaalikoron*. Kysymyksellä siitä, onko olemassa maan yksityisomistus, ei ole kerrassaan mitään yhteyttä kysymykseen differentiaalikoron muodostumisesta, differentiaalikoron, joka on kiertämätön kapitalistisessa maanviljelyksessä myöskin yhteisöjen ja valtion mailla sekä isännättömillä mailla. Ainoana seurauksena maan rajoitetusta määrästä kapitalismin vallitessa on differentiaalikoron muodostuminen seurauksena erilaisten pääomasijoitusten erilaisesta tuottavuudesta. Hra Bulgakovin mielestä jälkimmäinen seuraus johtuu kilpailuvapauden puuttumisesta maanviljelyksessä ja hän sanoo, että tämän vapauden puuttuminen ehkäisee maanviljelyspääoman

osallistumista keskimääräisen voiton muodostumiseen. Tässä ilmeisesti sekotetaan kysymys talouden harjoittamisesta maalla kysymykseen maan omistusoikeudesta. Siitä tosiasiaista, että maata on rajoitettu määrä (riippumatta maan yksityisomistuksesta) johtuu loogillisesti ainoastaan se, että koko maa joutuu farmarikapitalistien haltuun, mutta siitä ei laisinkaan johdu mitään kilpailuvapauden rajoituksia näiden farmarien välisessä kilpailussa. Maamäärän rajoituneisuus on yleinen ilmiö, joka lyö ehdottomasti leimansa mihin kapitalistiseen maanviljelykseen tahansa. Historiakkin todistaa havainnollisesti näiden eri asiain toisiinsa sekoittamisen loogillisen perusteettomuuden. Englannista ei kannata puhuakaan: siellä on maanomistuksen erottaminen maanviljelystaloudesta ihan ilmeistä, farmarien välisen kilpailun vapaus on melkein täydellinen, kaupan ja teollisuuden alalla syntyneen pääoman siirtämistä maatalouteen on ollut ja on mitä laajimmissa mittasuhteissa. Mutta kaikissa muissakin kapitalistisissa maissa on käynnissä (vastoin hra Bulgakovin mielipidettä, kun hän yrittää turhaan hra Struven jälkiä seuraten erottaa „englantilaisen” koron joksikin aivan erikoislaatuiseksi) *juuri se sama prosessi* — maanomistuksen erottuminen maanviljelystaloudesta, mutta vain mitä erilaisimmissa muodoissa (vuokraus, hypoteekki). Kun hra Bulgakov ei huomaa tätä prosessia (jota Marx voimakkaasti korostaa), niin voidaan sanoa, että hän ei näe norsua. Maaorjuuden lakkauttamisen jälkeen me näemme kaikissa Euroopan maissa maanomistuksen säätyperusteiden hajoamista, maaomaisuuden mobilisoimista, kauppa- ja teollisuuspääoman siirtämistä maatalouteen, vuokrauksen ja hypoteekkivelan kasvua. Myöskin Venäjällä, siitä huolimatta, että täällä on eniten maaorjuuden jätteitä, näemme reformin jälkeen talonpoikien, raznotshinetsien ja kauppiaiden ostavan runsaasti maata, näemme yksityisomistuksellisten, valtion ja *yhteisöjen* maiden vuokrauksen kehittyvän y.m.s., y.m.s. Mitä kaikki nämä ilmiöt osoittavat? Vapaan kilpailun muodostumista *maanviljelyksessä* — *vastoin maanomistuksen* monopolia ja tämän omistuksen loppumattoman moninai- sista muodoista huolimatta. Nykyään kaikissa kapitalistisissa maissa jokainen pääoman haltija voi yhtä helposti tai miltei yhtä helposti sijoittaa tämän pääomansa maatalouteen (ostamalla tai vuokraamalla maata), samoin kuin mille kaupan tai teollisuuden alalle tahansa.

Vastaväitteeksi Marxin differentiaalikorkeoteoriaa vastaan hra Bulgakov viittaa siihen, että „kaikki nämä eroavaisuudet (eroavaisuudet maanviljelystuotteiden tuotanto-oloissa) ovat ristiriitaisia ja *voivat*” (alleviivaus meidän) „hävittää toinen toisensa,— hedelmällisyys, kuten Rodbertus jo sanoi siitä, voi paralysoida välimatkojen pituuden, erilainen hedelmällisyys taas voi tasoittua harjoittamalla voimaperäisempää tuotantoa suuremman hedelmällisyyden palstoilla” (I, 81). Suotta meidän ankara tiedemiehemme vain unohtaa sen, että Marx totesi tämän tosiasian ja osasi antaa siitä arvion, joka ei ole näin yksipuolinen. „On selvää”, kirjoittaa Marx, „että nämä differentiaalikoron kaksi erilaista perustaa, hedelmällisyys ja sijainti” (maapalstojen sijainti) „voivat vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan. Maapalsta voi olla hyvällä paikalla ja sen hedelmällisyys saattaa olla kovin huono tai päinvastoin. Tämä seikka on tärkeä, sillä se selittää meille, miksi maata kyntöön otettaessa kyseessäolevassa maassa voidaan yhtä hyvin siirtyä paremmalta maalta huonommalle kuin päinvastoin. Vihdoin on selvää, että yhteiskunnallisen tuotannon edistys yleensä vaikuttaa toisaalta tasoittavasti sijaintiin” (maapalstojen sijaintiin) „differentiaalikoron yhtenä perustana muodostaen paikallisia markkinoita, parantaen sijaintia rakentamalla kulkuiteitä; ja toisaalta se lisää eroavaisuutta maapalstojen paikallisessa sijainnissa niin erottamalla maanviljelyksen teollisuudesta kuin myöskin muodostamalla suuria tuotanto-keskuksia rinnan tämän ilmiön päinvastaisen puolen kanssa: siis maaseudun suhteellisen yksinäisyyden voimistumisen kanssa” (relative Vereinsamung des Landes) („Das Kapital”, III, 2, 190 *). Näin ollen, samaan aikaan kun hra Bulgakov voitonilmeellä toistaa kauan sitten tunnettua viittausta erilaisuuksien keskinäisen hävittämisen *mahdollisuuteen*, Marx asettaa sitä seuraavan kysymyksen tämän mahdollisuuden muuttamisesta todellisuudeksi ja osoittaa, että tasoittavien vaikutusten ohella on havaittavissa myöskin differentioivia vaikutuksia. Näiden keskinäisesti ristiriitaisten vaikutusten lopullisena tuloksena, kuten jokainen tietää, on se, että kaikissa maissa ja kaikkialla *on olemassa* äärettömän suurta erilaisuutta maapalstoissa niiden hedelmällisyyden ja sijainnin kannalta. Hra Bulgakovin

* — „Pääoma”, III osa, 2. nide, s. 190 * Toim.

vastaväite osoittaa vain sitä, että hänen huomautuksensa ovat kerrassaan harkitsemattomia.

Käsitettä viimeisestä vähätuottoisimmasta työ- ja pääomasijoituksesta — jatkaa hra Bulgakov vastaväitetään — „käyttävät sekä Ricardo että Marx yhtäläisesti ilman arvostelua. Ei ole vaikea huomata, millaista mielivallan ainesta tämä käsite tuo mukanaan: sijoitettakoon maahan *10 a:ta* pääomaa, jolloin kukin seuraava *a* vaikuttaa yhä vähemmän tuottavaisesti; maan yhteenlaskettu tuote on oleva *A*. Ilmeisesti kunkin *a:n* keskimääräinen tuottavuus on oleva $A/10$, ja jos koko pääomaa tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, niin hinnan määrää nimenomaan tämä sen keskimääräinen tuottavuus” (I, 82). Ilmeisesti, — sanomme me siihen, — niiden komeiden sanojen takaa, joita hra Bulgakov puhuu „maan tuotantovoimien rajoittuneisuudesta”, hän ei ole huomannut *pikku seikkaa*: maan rajoitettua määrää. Tämä määrän rajoittuneisuus — riippumatta lainkaan mistään maan *omistuksesta* — saa aikaan vissin monopolin, nimittäin: koska koko maa on farmarien hallussa, koska on kysyntää koko sille viljamäärälle, mikä on tuotettu koko maalla, mukaanluettuna huonoimmatkin ja markkinoista kauimpanakin olevat palstat, niin on ymmärrettävää, että viljan hinnan määrää tuotantohinta huonoimmalla maalla (tai tuotantohinta pääoman viimeisen, vähätuottoisimman sijoituksen mukaan). Hra Bulgakovin „keskimääräinen tuottavuus” on pelkkä aritmeettinen harjoitelma, sillä maamäärän rajoittuneisuus haittaa tämän keskimäärän todellista muodostumista. Jotta tämä „keskimääräinen tuottavuus” muodostuisi ja määräisi hinnat, on välttämätöntä, että jokaisella kapitalistilla ei olisi ainoastaan mahdollisuus yleensä sijoittaa pääomaa maanviljelykseen (sen verran maanviljelyksessä on kilpailuvapautta, kuten olemme jo sanoneet), vaan myöskin, että jokainen kapitalisti voisi aina — jo olevien maanviljelyslaitosten lisäksi — perustaa *uuden* maanviljelyslaitoksen. Jos asia olisi sillä tavalla, niin silloin ei maanviljelyksen ja teollisuuden välillä olisi mitään eroa, silloin ei voisi syntyä mitään korkoa. Mutta juuri maan rajoitettu määrä saa aikaan sen, että asia ei ole niin.

Menkäämme edelleen. Tähän saakka olemme pohtineet asiaa siten, että jätimme kokonaan syrjään kysymyksen maanomistuksesta; me näimme, että tämä menetelmä on välttämätöntä sekä loogillisten käsitteiden että niiden histo-

riallisten tosiasiajn kannalta, jotka todistavat kapitalistisen maanviljelyksen syntymistä ja kehittymistä kaikissa maanomistuksen muodoissa. Ottakaamme nyt käytäntöön tämä uusi ehto. Olettakaamme, että kaikki maa on yksityisomaisuutta. Miten se vaikuttaa korkoon? Maanomistaja ottaa omistusoikeutensa nojalla farmarilta pois differentiaalikoroon; koska differentiaalikorke on ylimääräistä voittoa pääomasta saatavan normaalin, keskimääräisen voiton yli ja koska maanviljelyksessä on olemassa kilpailuvapaus tarkoittaen sillä vapautta sijoittaa pääomaa maatalouteen (respective* koska kapitalistinen kehitys sen luo), niin maanomistaja löytää aina farmarin, joka tyytyy keskimääräiseen voittoon ja antaa hänelle, maanomistajalle, ylivoiton. Maan yksityisomistus ei synnytä differentiaalikorkeoa, vaan ainoastaan siirtää sen farmarin käsistä maanomistajan käsiin. Rajoittuuko maan yksityisomistuksen vaikutus tähän? Voidaanko olettaa, että maanomistaja antaa farmarin käyttää *ilmaiseksi* sitä huonointa ja huonoimmalla paikalla sijaitsevaa maata, joka tuottaa pääomalle vain keskimääräisen voiton? Ei tietenkään. Maanomistus on monopoli, ja tämän monopolin perusteella maanomistaja vaatii farmarilta maksun tästäkin maasta. Tämä maksu on *absoluuttista korkoa*, jolla ei ole mitään tekemistä erilaisten pääomasijoitusten erilaisen tuottavuuden kanssa ja *joka johtuu maan yksityisomistuksesta*. Syyttäessään Marxia saman monopolin mielivaltaisesta tulkinnasta kahdella eri tavalla hra Bulgakov ei vaivautunut ajattelemaan, että me olemme tekemisissä todellakin kahdenlaisen monopolin kanssa; ensiksikin meillä on maalla harjoitettavan talouden (kapitalistisen talouden) monopoli. Tämä monopoli johtuu siitä, että maata on rajoitettu määrä ja siksi se on välttämätön jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa. *Tämä* monopoli johtaa siihen, että viljan hinta määräytyy tuotantoehtoista huonoimmalla maalla, ja differentiaalikoroon muodostaa paremmalle maalle suoritetun pääomasijoituksen tai tuottavamman pääomasijoituksen antama ylimääräinen lisävoitto. Tämä korko syntyy kokonaan riippumatta maan yksityisomistuksesta, joka vain antaa maanomistajalle mahdollisuuden ottaa se pois farmareilta. Toiseksi, meillä on maan yksityisomistuksen monopoli. Tämä monopoli ei ole

* — tahi. *Toim.*

enempää loogillisesti kuin historiallisestikaan mitenkään erottamattomassa * yhteydessä edellisen kanssa. Tämä monopoli ei sellaisenaan ole mitään kapitalistiselle yhteiskunnalle ja maanviljelyksen kapitalistiselle organisaatiolle *ehdottomasti välttämätöntä*. Toisaalta voimme vallan hyvin kuvitella kapitalistisen maanviljelyksen mahdolliseksi ilman maan yksityisomistustakin, ja monet johdonmukaiset porvarilliset taloustieteilijät ovat vaatineet maan kansallistamista. Toisaalta taas todellisuudessaakin tavataan maanviljelyksen kapitalistista organisaatiota maan yksityisomistuksen puuttuessaakin, esim. valtion ja yhteisöjen mailla. Sen vuoksi on ehdottoman välttämätöntä tehdä ero näiden kahdenlaisen monopolin välillä ja siis on välttämättä myönnettävä, että differentiaalikoron rinnalla on olemassa myöskin absoluuttinen korko, jonka maan yksityisomistus *synnyttää* **.

Sen mahdollisuuden, että absoluuttinen korko on saanut alkunsa maanviljelyspääoman lisäarvosta, Marx selittää siten, että maanviljelyksessä on vaihtelevan pääoman osuus pääoman yleisessä kokoonpanossa keskimääräistä suurempi (aivan luonnollinen olettaimus, kun maanviljelystekniikka on epäilemättä takapajuista teollisuustekniikkaan verraten). Koska näin on asianlaita, niin maanviljelystuotteiden arvo

* Tuskin on syytä muistuttaa lukijalle, että koska olemme tässä tekemisissä korkoa ja maanviljelyksen kapitalistista organisaatiota koskevan yleisen teorian kanssa, niin emme kajoa sellaisiin tosiasioihin kuin maan yksityisomistuksen pitkäaikaisuuteen ja levinneisyyteen eikä siihen, että valtamarentakainen kilpailu horjuttaa viimeksi mainitsemaamme monopolilajia ja osittain jopa sen kumpakin lajia j.n.e.

** „Lisäarvoteorioiden” toisen osan toisessa niteessä (Theorien über den Mehrwert, II. Band, II. Theil), joka ilmestyi vuonna 1905, Marx antaa selityksiä absoluuttista korkoa koskevasta kysymyksestä, selityksiä, jotka vahvistavat oikeiksi minun tulkintani (varsinkin kahden monopolimuodon suhteen). Tässä Marxilta otetut tätä asiaa koskevat kohdat: „Jos maa olisi rajoittamaton aines ei ainoastaan pääoman ja väestön suhteen, vaan myöskin faktillisesti, s.o. olisi „rajatonta”, samoin kuin „ilma ja vesi”, jos sitä olisi „olemassa rajoittamaton määrä” (lainaukset Ricardolta), niin silloin maan ottaminen yhden henkilön haltuun ei voisi asiallisesti ehkäistä vähääkään sitä, että toinen henkilö ottaa myös maata haltuunsa. Silloin ei voisi olla olemassa mitään maan yksityisomistusta (eikä ainoastaan yksityisomistusta, vaan ei voisi olla myöskään „yhteiskunnallista” eikä valtion omistusta). Siinä tapauksessa, ja jos maa sen lisäksi vielä olisi joka paikassa laadultaan samanlaista, ei maasta saataisi otetuksi mitään korkoa... Koko kysymyksen ydin on seuraava: jos maa suhteessa pääomaan olisi olemassa samalla tavalla kuin mikä tahansa elementaarinen luonnonvoima, niin pääoma vaikuttaisi maataloudessa aivan samoin kuin millä muulla teollisuuden alalla tahansa. Silloin ei olisi mitään maanomistusta eikä mitään korkoa... Päinvastoin, jos maa 1) on määrältään rajoitettua, 2) omaisuudeksi anastettua, jos pääoma tapaa syntymisensä ehtona jo olevan maanomistuksen—juuri siten ovat asiat maissa, joissa kehittyy kapitalistinen tuotanto, mutta niissä maissa, joissa tätä ehtoa ei ole aikaisemmin ollut (niinkuin oli vanhassa Euroopassa), kapitalistinen tuotanto itse luo itselleen nämä ehdot: esimerkiksi Yhdysvallat,—niin silloin ei maa ole pääomalle alkellisen avoimena työvälnä. Sen vuoksi on olemassa absoluuttinen korko differentiaalikorosta riippumatta” (ss. 80, 81)*. Marx erottaa tässä aivan selvästi toisistaan maamäärän rajoittuneisuuden ja sen, että maa on yksityisomaisuutta. (Tekijän huomautus vuoden 1908 painokseen. *Toim.*)

on siis yleensä suurempi kuin niiden tuotantohinta ja lisäarvo suurempi kuin voitto. Maan yksityisomistuksen monopoli kuitenkin ehkäisee tämän ylijäämän pääsyä kokonaan voiton tasoittamisprosessiin ja absoluuttinen korko saadaan tästä ylijäämästä*.

Hra Bulgakov on kovin tyytymätön tähän selitykseen ja huudahtaa: „Mitä ihmeen tavaraa tuo lisäarvo oikein on, kun sitä saattaa riittää tai olla riittämättä mahdollisen kysynnän kattamiseen aivan kuin verkaa tai puuvillaa tai jotain muuta tavaraa. Ensinnäkään se ei ole mikään aineellinen esine, se on käsite, joka ilmaisee tuotannon määrättyä yhteiskunnallista suhdetta” (I, 105). Tämä „aineellisen esineen” asettaminen „käsitteen” vastakohtaksi on havainnollinen näyte siitä skolastiikasta, jota nykyään niin mielellään tarjotaan „arvostelun” nimellä. Mikä merkitys voisi olla „käsitteellä” yhteiskunnallisen tuotteen osasta, elleivät tätä käsitettä vastaisi määrätty „aineelliset esineet”. Lisäarvo on rahallinen ekvivalentti lisätuotteelle, joka muodostuu määrätystä osasta verkaa, puuvillaa, viljaa ja kaikkia muita tavaroita. („Määrättyä” ei pidä tietenkään käsittää siinä mielessä, että tiede voisi konkreettisesti määrittellä tuon osan, vaan siinä mielessä, että tunnetaan ne ehdot, jotka pääpiirtein määräävät tämän osan suuruuden.) Maanviljelyksessä lisätuote on suurempi (suhteessa pääomaan) kuin muilla teollisuusaloilla, ja tämä ylijäämä (joka maanomistuksen monopolin takia ei mene voiton tasoittumiseen) voi luonnollisesti „riittää tai olla riittämättä kattamaan sitä kysyntää”, mikä maanomistaja-monopolistin taholta ilmenee.

Me voimme säästää lukijaa emmekä ryhdy esittämään yksityiskohtaisesti sitä korkoteoriaa, jonka hra Bulgakov on luonut, hänen oman vaatimattoman sanontansa mukaan,

* Sivumennen sanoen. Pidimme tarpeellisena pysähtyä Marxin korkoteoriaan erikoisen seikkaperäisesti sen vuoksi, että olemme tavanneet sen väärää ymmärtämistä myöskin hra P. Maslovilla („Zhizn”, 1901, № 3 ja 4, „Agraarikysymyksen”), joka myöntää pääoman lisäsjoitusten vähenevän tuottavuuden olevan, ellei nyt lain, niin ainakin „tavallisen” ja ikään kuin normaalin ilmiön, liittää tähän ilmiöön differentiaalikonon ja hylkää absoluuttista korkoa koskevan teorian. Hra P. Maslovin mielenkiintoisessa artikkelissa on paljon oikeita huomautuksia arvostelijoista, mutta sitä haltaavat suuresti sekä tämä tekijänsä teorian äsken mainittu virheellisyys (tekijän, joka marxilaisuutta puolustaessaan ei ole valvautunut määrittelemään tarkasti „oman” teorian eroavaisuutta Marxin teoriasta) että myöskin eräät varomattomat ja kerrassaan väärät väitteet, sellaiset kuin esim. se, että hra Berdjajev „vapautuu kokonaan porvarillisten kirjailijain vaikutuksesta” ja että hänelle on ominaista „luokkanäkökannan selvyys objektiivisuuden silti kärsimättä siitä”, että „Kautskyn tekemä analyysi on paikollisen monessa suhteessa... tendenssimäinen”, että Kautsky „ei ole laisinkaan määritellyt, mihin suuntaan käy tuotantovoimien kehitys maanviljelyksessä” y.m.s.

„omin voimin”, „omaa tietä kulkien” (I, 111). Muutamat huomautukset riittävät luonnehtimaan tämän tuotteen, joka on professorin „työn” „viimeisimmän ja vähätuottoisimman sijoituksen” tulos. „Uusi” korkoteoria on rakennettu seuraavan vanhanaikaisen reseptin mukaan: „jos olet sieni, niin mars koriin”. Kun kerran on olemassa kilpailuvapaus, niin silloin sitä ei enää pidä mitenkään rajoittaa (vaikka sellaista absoluuttista kilpailuvapautta ei ole ollut missään eikä milloinkaan). Kun kerran on olemassa monopoli, niin siinä kaikki. Siis korkoa ei lainkaan saadakaan lisäarvosta, eikä lainkaan edes maanviljelystuotteesta; se saadaan ei-maanviljelystyön tuotteesta, se on yksinkertaisesti vain lunnaita, veroa, poisveto yhteiskunnallisesta kokonaistuotannosta, se on maanomistajan vekseli. „Maanviljelyspääoma voittoineen ja maanviljelystyö, yleensä maanviljelys työn ja pääoman sijoittamisalana, ovat niin muodoin status in statu * kapitalistisessa valtakunnassa... kaikki (sic!) pääoman, lisäarvon, työpalkan ja yleensä arvon määritelmät maanviljelykseen sovellettuna osoittautuvat luulotelluiksi suureiksi” (I, 99).

Vai sillä tavalla. Tästä lähtien on kaikki selvää: sekä kapitalistit että palkkatyöläiset maanviljelyksessä ovat vain luuloteltuja suureita. Mutta vaikka hra Bulgakov saattaa puhua tuollaistakin pötyä, niin toisinaan hän ajattelee eikä sentään aivan typerästi. Neljätoista sivua myöhemmin saamme lukea: „Maanviljelystuotteiden tuottaminen maksaa yhteiskunnalle vissin määrän työtä; se on niiden arvo”. Mainiota. Siis eivät ainakaan arvon „määritelmät” ole aivan luuloteltuja suureita. Edelleen: „Koska tuotanto on järjestetty kapitalistisesti ja koska tuotannon johdossa on pääoma, niin viljan hinta määräytyy tuotantohintojen mukaan, siis lasketaan työn ja pääoman kyseessäolevan sijoituksen tuottavuus yhteiskunnan keskimääräiseen tuottavuuteen verrattuna”. Oivallista. Siis eivät myöskään pääoman, lisäarvon ja työpalkan „määritelmät” ole aivan luuloteltuja suureita. Siis on olemassa kilpailuvapauskini (vaikkakaan ei absoluuttinen), sillä ilman pääoman siirtymistä maanviljelyksestä teollisuuteen ja takaisin ei olisi mahdollista „tuottavuuden laskeminen yhteiskunnan keskimääräiseen tuottavuuteen verrattuna”. Edelleen: „Maamonopolin takia hinta nousee arvoa korkeammalle niihin rajoihin saakka,

* — valtio valtiossa. *Toim.*

joihin markkinaolosuhteet sen sallivat”. Verratonta. Mutta missähän kummassa hra Bulgakov on nähnyt sellaista, että lummaat, vero, vekseli y.m.s. olisivat riippuvaisia markkinaoloista? Jos hinta nousee monopolin takia markkinaolojen sallimiin rajoihin, niin „uuden” korkoteorian koko eroavaisuus „vanhasta” teoriasta on siinä, että „omaa tietään” kulkenut tekijä ei ole ymmärtänyt toisaalta sitä eroa, mikä on maan rajoitetun määrän vaikutuksen ja maan yksityisomistuksen vaikutuksen välillä eikä toisaalta sitä yhteyttä, mikä on „monopoli”-käsitteen ja „viimeisen vähätuottoisimman työn ja pääoman kulutuksen” käsitteen välillä. Onko tämän jälkeen enää syytä ihmetellä sitä, että vielä seitsemän sivua kauempana (I, 120) hra Bulgakov on jo kokonaan unohtanut „oman” teoriansa ja järkeilee „tavasta, jolla tämä tuote (maanviljelystuote) jaetaan maanomistajan, kapitalistisen farmarin ja maataloustyöläisten kesken”? Loistava päätös loistavalle arvostelulle! Erinomainen tulos *Bulgakovin* uudesta *korkoteoriasta*, jolla hän on tästälähtien rikastuttanut poliittista taloustiedettä!

III

KONEET MAATALOUDESSA

Siirtykäämme nyt käsittelemään hra Bulgakovin lausunnon mukaan niin „mainiota” Hertzin teosta (*Die agrarischen Fragen im Verhältniss zum Sozialismus*. Wien, 1899 *). Venäjäksi kääntänyt A. Iljinski, Pietari. 1900). Muuten, meidän on jonkin aikaa käsiteltävä näiden kummankin kirjailijan yhtäläisiä väittämiä yhdessä.

Kysymys koneista maataloudessa ja siihen kiinteästi liittyvänä kysymys suur- ja pientuotannosta maanviljelyksessä ovat „arvostelijoilla” hyvin usein aiheena marxilaisuuden „kumoamiseen”. Alempana käsittelemme seikkaperäisesti eräitä heidän esittämiään yksityiskohtaisia tietoja, mutta nyt tarkastelemme asiaa koskevia yleisluontoisia seikkoja. Arvostelijat omistavat kokonaisia sivuja mitä seikkaperäisimmille järkeilyille siitä, että maanviljelyksessä on koneiden käytöllä enemmän vaikeuksia kuin teollisuudessa, ja sen vuoksi niitä käytetään vähemmän ja niillä on pienempi merkitys. Kaikki se on kiistatonta, ja sen on aivan

* — „Agraarikysymykset yhteyksissään sosialismiin”. Wien, 1899. *Toim.*

selvästi sanonut esimerkiksi samainen Kautskykin, jonka pelkkä nimikin saa herrat Bulgakovin, Hertzin ja Tshernovin sellaiseen mielentilaan, joka lähentelee syyntakeettomuutta. Mutta tämä kiistaton tosiasia ei laisinkaan kumoa sitä, että koneiden käyttö kehittyy nopeasti maanviljelyksessäkin ja että sillä on valtava uudistava vaikutus maanviljelykseen. Arvostelijat voivat vain „sanoutua irti” tuosta kiertämättömästä johtopäätöksestä käyttämällä esimerkiksi tällaisia syvämielitteisiä järkeilyjä: „...Maanviljelykselle on luonteenomaista luonnon herruus tuotantoprosessissa ja ihmistahdon epävapaus” (Bulgakov, I, 43)... „ihmisen epävarman ja epätarkan työnteon asemesta se” (kone teollisuudessa) „suorittaa matemaattisella tarkkuudella niin mikrometrinen pieniä kuin valtavan suuriakin töitä. Maanviljelystuotteiden tuottamisessa kone ei voi tehdä mitään sellaista (?), sillä tähän saakka tuo työkalusto on ollut luontoäidin eikä ihmisen käsissä. Tämä ei ole mikään metafora” (sama). Se ei todellakaan ole mikään metafora, vaan yksinkertaisesti tyhjä fraasi, sillä jokainenhan tietää, että höyryaura, rivikylvökone, puimakone y.m.s. *tekevät* työn *paljon* „varmemmaksi ja täsmällisemmäksi”, ja kun siis sanotaan: „ei mitään sellaista”, niin se merkitsee, että puhutaan pötyä! Aivan samoin, kuinka voidaan sanoa, että kone maataloudessa „ei voi missään määrin (sic!) vallankumouksellistaa *tuotantoa*” (Bulgakov, I, 43—44, ja tällöin siteerataan maatalouskoneteollisuuden asiantuntijoita, jotka kuitenkin puhuvat vain maataloudessa ja teollisuudessa käytettävien koneiden suhteellisesta eroavaisuudesta), tahi kuinka voidaan sanoa, että: „tässä kone ei ainoastaan ole tekemättä työntekijästä lisäkettään (?), vaan tälle työntekijälle jää edelleenkin johtajan osa prosessissa” (44) — esimerkiksi syöttäjä puimakoneella?

Hra Bulgakov yrittää heikentää höyryauran paremmuutta viittaamalla Stumpfeen ja Kutzlebiin (jotka ovat kirjoittaneet siitä, että pientalous kykenee kilpailemaan suurtalouden kanssa) vastoin maatalouden konerakennusteollisuuden ja maataloustilojen asiantuntijain (Fühling, Perels) johtopäätöksiä, jolloin esitetään sentapaisia perusteluja, että höyryvoimalla kyntäminen vaatii erikoista maaperää *

* Hertz korostaa sitä erittäin „voittoisalla” ilmeellä ja todistelee, kuinka väärä on se „ehdoton” mielipide (S. 65, venäjänk. käännös 156), että höyryaura on „kaikissa oloissa” korkeammalla kuin hevosaura. Juuri tätä tällaista sanotaankin avoimen oven kolkuttamiseksi!

ja „mittasuhteiltaan erittäin suuria maatiloja” (hra Bulgakovin mielestä tämä ei ole todiste pientaloutta vastaan, vaan höyryauraa vastaan!), että kyntövaon ollessa 12 tuumaa syvän tulee juhtien työ *halvemmaksi* kuin höyryn käyttö y.m.s. Tuollaisilla todisteluilla voi täyttää kokonaisia teoksia silti kuitenkin kumoamatta hituistakaan enempää sitä, että höyryaura on tehnyt mahdolliseksi erittäin syvän kynnön (syvemmänkin kuin 12 tuumaa), kuin sitäkään, että sen käyttö on kehittynyt nopeasti: Englannissa sitä käytettiin v. 1867 vain 135 maatilalla, v. 1871 oli jo käytössä yli 2.000 höyryauraa (Kautsky); Saksassa höyryauroja käyttävien talouksien lukumäärä kohosi vuodesta 1882 vuoteen 1895 mennessä 836:sta 1.696:een talouteen.

Maatalouskoneita koskevassa kysymyksessä hra Bulgakov siteeraa useaan otteeseen Fr. Bensingiä, „erikoisen maatalouskoneita koskevan monografian kirjoittajaa”, kuten hra Bulgakov häntä tittelöi (I, 44). Olisi suuri vääryys, ellemmepä panisi tässäkin tapauksessa merkille, *millä tavalla* hra Bulgakov siteeraa ja *miten* hänen haastamansa todistajat lyövät häntä itseään.

Väittäessään, että Marxin „sommitelma” pysyvän pääoman nopeammasta kasvusta vaihtelevaan pääomaan verraten ei sovellu maanviljelykseen, hra Bulgakov vetoaa siihen, että sitä mukaa kuin maanviljelyksen tuottavuus lisääntyy täytyy työvoimaa käyttää yhä enemmän, ja siteeraa muun muassa Bensingin laskelmia. „Erilaisissa talousjärjestelmissä on ihmistyön yleinen tarve 60 hehtaaria kohti tällainen: kolmivuoroviljelyksessä 712 työpäivää; Norfolkkin kasvivuorottelussa 1.615 työpäivää; sellaisessa kasvivuorottelussa, jossa viljellään huomattavasti sokerijuurikasta, 3.179 työpäivää”. (Franz Bensing: „Der Einfluss der landwirtschaftlichen Maschinen auf Volks- und Privatwirtschaft”, Breslau, 1897, S. 42 *. Bulgakov, I, 32.) Kaikeksi onnettomuudeksi Bensing haluaa näillä laskelmilla todistaa nimenomaan koneiden kasvavaa merkitystä: soveltaen näitä numeroita koko Saksan maatalouteen Bensing on laskenut, että olevasta maataloustyöläisten määrästä riittäisi maan muokkaamiseen vain kolmivuoroviljelyksessä ja että vuoroviljelysjärjestelmän käytäntöönottaminen olisi siis yleensä *mahdotonta*, ellei käytettäisi koneita. Koska

* — Franz Bensing: „Maatalouskoneiden vaikutus kansan- ja yksityistalouteen”. Breslau, 1897, s. 42. *Toim.*

tiedetään, että entisen kolmivuoroviljelyksen vallitessa ei koneita käytetty juuri ollenkaan, niin Bensingin laskelmat todistavat *päinvastaista* kuin mitä hra Bulgakov haluaa todistaa; nimittäin: nämä laskelmat todistavat, että maanviljelyksen tuottavuuden kasvun on täytyntä välttämättä tapahtua sen yhteydessä, että pysyvä pääoma kasvaa nopeammin kuin vaihteleva.

Toisella kertaa, väittäessään, että „on olemassa perusteellinen (sic) ero koneiden osuudessa jalostavassa teollisuudessa ja maanviljelyksessä”, hra Bulgakov siteeraa Bensingin sanoja: „maatalouskoneet eivät pysty niin rajattomasti kohottamaan tuotantoa kuin teollisuuden koneet...” (I, 44). Eikä hra Bulgakovia taaskaan vetele. Bensing mainitsee tämän maanviljelys- ja teollisuuskoneiden välisen eron, joka ei ole laisinkaan „perusteellinen” ero, VI luvun alussa, joka on otsikoitu: „Maatalouskoneiden vaikutus kokonaistuloon”. Tarkasteltuaan yksityiskohtaisesti kunkin konelajin osalta maataloudellisen ammattikirjallisuuden ja varta vasten toimittamansa kyselyn antamat tiedot, Bensing tulee tällaiseen yleiseen johtopäätökseen: höyryauraa käytettäessä kokonaissaannos suurenee 10 prosentilla, rivikylvökoneetta käytettäessä 10 prosentilla, puimakoneetta käytettäessä 15 prosentilla, sitä paitsi rivikylvökone säästää siementä 20 prosenttia, ja vain perunannostokonetta käytettäessä on havaittavissa kokonaissaannoksen pieneneminen 5 prosentilla. Hra Bulgakovin väitteen, että „joka tapauksessa höyryaura on ainoa maatalouskone, jonka hyväksi voidaan esittää tiettyjä teknillisiä seikkoja” (I, 47—48), on se samainen Bensing *joka tapauksessa* kumonnut, johon varomaton hra Bulgakov tässä juuri vetoaa.

Antaakseen mahdollisimman tarkan ja täydellisen käsityksen koneiden merkityksestä maataloudessa Bensing esittää useita mitä yksityiskohtaisimpia laskelmia taloudenhoidosta ilman koneita, sitten yhtä, kahta j.n.e. konetta käytettäessä ja vihdoin kaikkia tärkeimpiä koneita mukaanlukien höyryauran ja rautatiet maatalouskuljetuksia varten (Feldbahnen). Osoittautuu, että koneiden puuttuessa on kokonaissaannos = 69.040 markkaa, menot = 68.615 markkaa, puhdas tulo = 425 markkaa eli 1,37 markkaa hehtaarilta, mutta kaikkia tärkeimpiä koneita käytettäessä on kokonaistulo = 81.078 markkaa, menot = 62.551,5 markkaa, puhdas tulo = 18.526,5 markkaa, s.o. 59,76 markkaa heh-

taarilta, toisin sanoen *yli neljäkymmentä kertaa enemmän*. Ja tämä on yksinomaan koneiden vaikutusta, sillä talous-
systeemin edellytetään pysyvän samana! Se, että koneiden
käyttämistä seuraa, kuten nämä samat Bensingin lasket-
mat osoittavat, pysyvän pääoman suunnaton kasvu ja
vaihtelevan pääoman (s.o. sen pääoman, joka käytetään
työvoimaan, sekä itse työläisten lukumäärän) *supistumi-*
nen, on itsestään ymmärrettävää. Sanalla sanoen, Bensingin
teos kumoo täydellisesti hra Bulgakovin väittämät
ja todistaa niin suurtalouden etevämmyyttä maanviljelyk-
sessä kuin myöskin sitä, että viimeksi mainittuun soveltuu
laki pysyvän pääoman kasvusta vaihtelevan kustannuk-
sella.

Vain yksi seikka lähentää hra Bulgakovia ja Bensingiä
toisiinsa: nimittäin se, että viimeksi mainittu on puhtaasti
porvarillisella näkökannalla, hän ei laisinkaan ymmärrä
kapitalismille ominaisia ristiriitoja ja sulkee huolettomana
silmänsä näkemästä sitä, että koneet työntävät syrjään
työläisiä y.m.s. Tämä saksalaisten professorien maltillinen
ja huolellinen oppilas puhuu Marxista yhtä suurella
vihalla kuin hra Bulgakovkin. Bensing on vain johdon-
mukaisempi: hän nimittää Marxia „koneiden vastustajaksi”
yleensä, sekä maanviljelyksessä että teollisuudessa, koska
Marx muka „vääristelee tosiasioita” puhuessaan koneiden
vahingollisesta vaikutuksesta työläisiin ja pannessaan
yleensä koneiden kontolle kaikenlaisia onnettomuuksia
(Bensing, l.c., S. 4, 5, 11 *). Hra Bulgakovin suhtautuminen
Bensingiin osoittaa meille yhä uudestaan, mitä herrat
„arvostelijat” lainaavat porvarillisilta oppineilta ja mitä he
katsovat sormien läpi.

Mitä lajia Hertzin „arvostelu” on, se näkyy kyllin hyvin
tällaisesta esimerkistä: sivulla 149 (venäjänk. käännös)
hän syyttää Kautskya „feljetoonitempuista” ja sivulla 150
„kumoo” väitteen suurtuotannon paremmuudesta koneiden
käytössä tällaisilla perusteluilla: I. yhdistysten kautta on
koneiden osto *mahdollista* pienillekin talouksille. Tämä,
nähkääs, kumoo muka sen *tosiasian*, että koneet ovat
enemmän levinneet suurtalouksiin! Kenelle on enemmän
mahdollista nauttia yhdistyksiin liittymisen antamasta
hyödystä, siitä me keskustelemme Hertzin kanssa

* — loco citato — siteeratussa kohdassa, ss. 4, 5, 11. Toim.

erikseen toisessa kirjoituksessa. 2. David on osoittanut „Sozialistische Monatshefte'ssä” * (V, 2), että koneiden käyttäminen pienissä talouksissa „on levinnyt laajalle ja kasvaa voimakkaasti... että rivikylvökoneetakin tavataan usein (sic!) vieläpä hyvinkin pienissä talouksissa. Samaa on sanottava niittokoneista ja muista koneista” (S. 63, venäjänk. käännöksessä s. 151). Mutta jos lukija katsoo Davidin kirjoitusta **, niin hän huomaa tämän ottaneen *absoluuttiset numerot* koneita käyttäneiden talouksien määrästä eikä näiden talouksien prosenttisuhdetta kyseessä olevan ryhmän talouksien kokonaismäärään (kuten Kautsky luonnollisesti tekee).

Verratkaamme näitä numeroita, jotka koskevat koko Saksaa vuonna 1895 ***.

Talouksien ryhmät	Kaikkiaan talouksia	Siinä luvussa koneita käytäneltä					
		Kylvökoneita käytäneltä	%	Rivikylvökoneita käytäneltä	%	Niitto- ja leikkuukoneita käytäneltä	%
Kork. 2 ha	3.236.367	214	0,01	14.735	0,46	245	0,01
2 — 5 ”	1.016.318	551	0,05	13.088	1,29	600	0,06
5 — 20 ”	998.804	3.252	0,33	48.751	4,88	6.746	0,68
20 — 100 ”	281.767	12.091	4,29	49.852	17,69	19.535	6,93
100 ha tai enemmän	25.061	12.565	50,14	14.366	57,32	7.958	31,75
<i>Yhteensä...</i>	5.558.817	28.673	0,52	140.792	2,54	35.064	0,63

Tosiaan, eikö tämä vahvistakin Davidin ja Hertzin sanat siitä, että kylvö- ja niittokoneita tavataan „usein” ja „vieläpä hyvin pienissä talouksissa”? Ja jos Hertz tekee sellaisen „johtopäätöksen”, että „tilastotietojen kannalta ei Kautskyn väittämä kestä laisinkaan arvostelua”, niin kenen me todella havaitsemme käyttävän aito feljetoontempuja?

Hullunkurisena seikkana on mainittava, että kieltäessään suuratalouden paremmuuden koneiden käytön alalla, kieltäessään siitä johtuvan tosiasian — ylenmääräisen raatamisen ja riittämättömän kulutuksen pientaloudessa, „arvostelijat” itse kuitenkin lyövät itseään armottomasti, kun he

* — „Sozialistinen Kuukausijulkaisu”²⁰. *Toim.*

** Davidin kirjassa „Sozialismi ja maatalous” (Pietari, 1906) on tämä virheellinen menettelytapa toistettu (s. 179). (Tekijän huomautus vuoden 1908 painokseen. *Toim.*)

*** „Stat. d. D. R.” 112. Bd., S. 36 *.

joutuvat tekemisiin todellisen asiaintilan kanssa (ja kun he unohtavat „päätehtävänsä” — „oikeaoppisen” marxilaisuuden kumoamisen). „Suurtalous”, sanoo esim. hra Bulgakov kirjansa II osassa (s. 115), „työskentelee aina käyttäen tehokkaammin pääomaa kuin pientalous, ja sen vuoksi se luonnollisesti antaa etusijan mekaanisille tuotannon tekijöille, elolliseen työvoimaan verrattuna”. Se, että hra Bulgakov „arvostelijana” kallistuu herrojen Struven ja Tugan-Baranovskin jälkiä vulgäärin taloustieteen kannalle asettaen mekaaniset „tuotannon tekijät” elollisten vastakohtaksi, on todellakin aivan „luonnollista”. Mutta oliko se luonnollista, että hän niin varomattomasti kielsi suurtalouden paremmuuden?

Keskittymisestä maataloustuotannossa ei hra Bulgakov käytä muita sanontoja kuin „mystillinen keskittymislaki” y.m.s. Mutta sitten hän joutuu tekemisiin englantilaisten numerotietojen kanssa, ja osoittautuu, että farmien keskittymistendenssiä ilmeni 50-luvulta alkaen aina 70-luvun loppuun saakka. „Pieniä kuluttajatalouksia”, kirjoittaa hra Bulgakov, „yhdistettiin suuremmiksi talouksiksi. Tämä maapalstojen yhteenliittäminen ei ole suinkaan tulosta suur- ja pientuotannon välisestä taistelusta (?), vaan landlordien tietoisesta (!?) pyrkimyksestä kohottaa korkoaan yhdistämällä useampia pientalouksia, jotka ovat maksaneet sängen pientä korkoa, suurtaloudeksi, joka pystyy maksamaan suuremman koron” (I, 239). Ymmärrätkö, lukija: ei suur- ja pientalouden välinen taistelu, vaan se, että edellinen tunkee syrjään jälkimmäistä vähätuottoisena taloutena? „Koska talous kerran on pantu kapitalistiselle pohjalle, niin on kiistatonta, että tietyissä puitteissa kapitalistisella suurtaloudella on epäilemättömiä etuisuuksia kapitalistiseen pientalouteen verrattuna” (I, 239—240). Jos se on kiistatonta, niin miksi hra Bulgakov sitten pitää ja on pitänyt niin kovaa melua („Natshalossa”) Kautskya vastaan, joka aloittaa suur- ja pientuotantoa koskevan lukunsa („Agraarikysymyksessä”) sanomalla: „Mitä kapitalistisemmaksi maatalous muuttuu, sitä pitemmälle se kehittää suur- ja pientuotannon välillä olevaa laadullista eroavaisuutta tekniikan suhteen”?

Mutta ei ainoastaan maanviljelyksen kukoistuskausi Englannissa, vaan myöskin kriisikausi johtaa pientaloudelle epäedullisiin johtopäätöksiin. Valiokuntien selostukset

viime vuosilta „hämmästyttävän itsepintaisesti vahvistavat sen, että kriisi on laskeutunut raskaimmin juuri pienisäntien hartioille” (I, 311). „Heidän talonsa”, sanotaan eräässä selostuksessa pienomistajista, „ovat huonompia kuin keskinkertaiset työläisasumukset... Kaikilla heillä työ on hämmästyttävän raskasta ja työpäivä tuntuvasti pitempi kuin työläisillä, ja monet heistä sanovat, ettei heidän aineellinen asemansa ole niin edullinen kuin viimeksi mainittujen, että he eivät tule niin hyvin toimeen ja syövät harvoin tuoretta lihaa”... „Hypoteekkien rasittamat pienviljelijät joutuivat perikatoon ensimmäisinä” (I, 316)... „He säästävät kaikessa niin kuin vain harvat työläiset tekevät”... „Pikkufarmarit kestävät vielä niin kauan, kun he käyttävät perheen jäsenten ilmaista työtä”... „Tuskin tarvinnee lisätä, että pikkufarmarin elämä on sanomattomasti raskaampaa kuin palkollisen elämä” (I, 320—321). Me esitimme nämä otteet, että lukija voisi päätellä, onko hra Bulgakovin seuraava johtopäätös oikea: „Agraarikriisin kauteen saakka säilyneiden talouksien ankara taloudelliseen häviöön joutuminen puhuu vain (!) siitä, että pientuottajat joutuvat tällaisissa tapauksissa perikatoon nopeammin kuin suur- tuottajat,— eikä sen enempää (sic!). Tästä on kerrassaan mahdotonta tehdä mitään yleisiä päätelmiä pientuottajien yleisestä taloudellisesta elinkyvystä, sillä tuolla kaudella koko Englannin maanviljelys osoittautui kestävämmäksi” (I, 333). Eikö olekin hyvin sanottu? Ja talonpoikaistalouden yleisiä kehitysoloja käsittelevässä luvussa hra Bulgakov jopa yleistääkin tämän mainion ajattelutavan: „Hintojen äkillisellä laskulla on raskas vaikutus tuotannon kaikkiin muotoihin (kaikissa muodoissa?), mutta talonpoikaistalous, joka pääoman kannalta on heikoin, on luonnollisesti vähemmän kestävä kuin suurtalous (mikä ei laisinkaan koske kysymystä sen yleisestä elinkyvystä)” (II, 247). Näin siis kapitalistisessa yhteiskunnassa pääomaltaan heikot taloudet ovat vähemmän kestäviä, mutta se ei kuitenkaan koske niiden „yleistä” elinkykyisyyttä!

Ajattelun johdonmukaisuuden kannalta eivät asiat ole sen paremmin Hertzilläkään. Hän „kumoaa” (edellä luonnehdituilla menettelytavoilla) Kautskya, mutta kun tulee puhe Amerikasta, niin hän myöntää sen suurempien talouksien etevämmyyden, sillä niissä voidaan „käyttää koneita paljon suuremmissa määrin, mikä meidän parsellitaloudes-

samme ei käy päinsä” (S. 36, ven. käänn. 93); hän myöntää, että „eurooppalainen talonpoika hoitaa talouttaan useinkin vanhentuneilla, rutiineilla tuotantomenetelmillä, raataen ylenmääräisesti (robotend) leipäpalan hankkimiseksi aivan kuin työläinen, pyrkimättä parempaan” (sama lähde). Hertz myöntää yleensäkin, että „pientuotanto käyttää suhteellisesti enemmän työtä kuin suurtuotanto” (S. 74, venäjänk. käännös 177), hän olisi voinut vallan hyvin vaihtaa hra Bulgakovin kanssa tietoja satojen suurenemisesta höyryauran käytäntöönottamisen tuloksena (S. 67—68, venäjänk. käännös 162—163) j.n.e.

Arvostelijoidemme teoreettisten katsomusten epävakaisuuden luonnollisena seuralaisena maatalouskoneiden merkitykseen nähden on se, että he toistavat avuttomina koneita vastustavien agraarien puhtaasti taantumuksellisia johtopäätöksiä. Hertz on tosin vielä hyvin epävarma tässä arveluttavassa kysymyksessä; puhuessaan niistä „vaikeuksista”, joita maatalous asettaa koneiden käyttöönottamiselle, hän huomauttaa: „esitetään sellaista mielipidettä, että talvisin jää niin paljon vapaata aikaa, että käsin puiminen on edullisempaa” (S. 65, venäjänk. käännös 156—157). Hertz on näköjään taipuvainen hänelle ominaisella loogillisuudella tekemään tästä sen johtopäätöksen, ettei tämä tosiasia puhu pientuotantoa vastaan eikä koneiden käyttöönottamista haittaavia kapitalistisia esteitä vastaan, vaan koneita vastaan! Eikä hra Bulgakov turhan päiten huomautta Hertzille, että tämä „on liian kovasti sidottu puolueensa mielipiteisiin” (II, 287). Venäläinen professori on tietysti noiden tuollaisten alentavien „siteiden” yläpuolella ja julistaa ylpeästi: „Olen kyllin vapaa varsinkin marxilaisessa kirjallisuudessa niin laajalti levinneestä ennakkoluulosta, jonka mukaan jokaista konetta on pidettävä edistyksenä” (I, 48). Valitettavasti eivät konkreettiset johtopäätökset kuitenkaan vastaa tämän mainion mietelmän lennokkuutta. „Riistäessään niin monilta työläisiltä talvi-työn”, kirjoittaa hra Bulgakov, „höyrypuimakone on epäilemättä ollut työläisille niin huomattava pahe, etteivät sen teknilliset etuisuudet ole sitä korvanneet *. Siitä mainitsee

* Vrt. I osa, s. 51: „...höyrypuimakone... suorittaa perustyön jo muutenkin työstä köyhänä talvikautena (sen vuoksi tämän koneen hyödyllisyys koko (sic!) maataloudelle on enemmän kuin epäilyttävää; me tulemme vielä tekemisiin tämän tosiasian kanssa)”.

muun muassa Goltz, joka esittää vieläpä utopistisen toivomuksen" (II, 103), nimittäin sen toivomuksen, että olisi rajoitettava puimakoneen, varsinkin höyrypuimakoneen käyttöä „maataloustyöläisten aseman parantamiseksi”, lisää Goltz, „ja myöskin emigraation ja migraation supistamiseksi" (lisäämme puolestamme, että migraatiolla Goltz luultavasti tarkoittaa muuttamista kaupunkeihin).

Muistutamme lukijalle, että juuri tähän Goltzin ajatukseen kiinnitti Kautskykin huomiota „Agraarikysymyksensä”. Sen vuoksi ei ole vaille mielenkiintoa verrata marxilaisiin ennakkoluuloihin vajonneen ahtaan ortodoksin ja koko „kritismin” hengen mainiosti omaksuneen nykyaikaisen arvostelijan suhdetta konkreettiseen kysymykseen ekonomiikan alalta (koneiden merkitys) ja politiikasta (olisiko rajoitettava?).

Kautsky sanoo („Agrarfrage” *, S. 41), että Goltz katsoo puimakoneella olevan erittäin „vahingollisen vaikutuksen”: se riistää maataloustyöläisiltä heidän tärkeimmän talvityönsä, ajaa heitä kaupunkeihin, voimistaa maaseudun väkiluvun vähenemistä. Ja Goltz ehdottaa rajoitettavaksi puimakoneen käyttöä, ehdottaa sitä — lisää Kautsky — „näennäisesti” muka pitäen silmällä maataloustyöläisten etuja, mutta todellisuudessa tilanherrojen etujen kannalta, joille”, kuten Goltz itse sanoo, „tällaisesta rajoituksesta koitua vahinko tulee runsaalla mitalla korvatuksi — jos ei heti paikalla, niin tulevaisuudessa — työvoiman lisääntymisellä kesäkaudeksi”. „Onneksi tämä konservatiivinen ystävyydenosoitus työläisiä kohtaan”, jatkaa Kautsky, „ei ole mitään muuta kuin taantumuksellinen utopia. Puimakone on siksi edullinen „heti paikalla”, etteivät tilanherrat voi luopua sen käyttämisestä joskus „tulevaisuudessa” saatavien voittojen hyväksi. Ja sen vuoksi puimakone on jatkava vallankumouksellista työtään; se tulee ajamaan maataloustyöläisiä kaupunkeihin, sen vuoksi siitä tulee mahtava ase toisaalta työpalkkojen kohottamiseksi maaseudulla ja toisaalta maatalouskoneita valmistavan teollisuuden edelleen kehittämiseksi”.

Hra Bulgakovin suhde tällaiseen kysymyksen asetteleun sosialidemokraatin ja agraarin taholta on erittäin luonteenomaista: se on pieni mallinäyte siitä kannasta, jolle koko

* — „Agraarikysymys”. *Toim.*

nykyaikainen „arvostelu” yleensä on asettunut proletariaatin puolueen ja porvariston puolueen välillä. Arvostelija ei tietenkään ole niin ahdasmielinen eikä niin kaavamainen, että asettuisi luokkataistelun kannalle ja sille kannalle, että kapitalismi vallankumouksellistaa kaikki yhteiskuntasuhteet. Mutta toisaalta, vaikka arvostelijamme onkin „viisas-tunut”, niin silti eivät muistelmat siitä ajasta, jolloin hän oli „nuori ja tyhmä” ja hyväksyi marxilaisuuden ennakkoluulot, kuitenkaan salli hänen hyväksyä täydellisesti uuden kumppaninsa — agraarin — ohjelmaa, kumppaninsa, joka johtopäätöksestään koneiden vahingollisuudesta „koko maataloudelle” esittää aivan selvästi ja johdonmukaisesti toivomuksen: ne on kiellettävä! Ja kunnan arvostelijamme joutuu kahden heinätukon välillä olevan Buridanin aasin asemaan: toisaalta hän on jo kadottanut kaiken kykynsä ymmärtää luokkataistelua ja voi nyt puhua koneiden vahingollisuudesta „koko maataloudelle” unohtaen sen, että *koko* nykyistä maataloutta johtavat ensi kädessä liikeyrittäjät, jotka ajattelevat vain omia voittojaan,— hän on siinä määrin unohtanut ne „nuoruusvuodet”, jolloin hän oli marxilainen, että asettaa jo mitä järjettömimmän kysymyksen, „korvaavatko” koneen suomat teknilliset etuisuudet sen vahingollisen vaikutuksen, mikä sillä on työläisiin (ja tätä vahingollista vaikutusta ei ole ainoastaan höyrypuimakoneella, vaan myöskin höyryauralla, niittokoneella, viljanpuhdistuskoneella y.m.)? Hän ei edes huomaa sitä, että itse asiassa agraari haluaa vain työläisen tiukempaa orjuuttamista sekä talvella että kesällä. Mutta toisaalta hän muistaa hämärästi sen vanhentuneen „dogmaattisen” ennakkoluulon, että koneiden kieltäminen on utopiaa. Poloinen hra Bulgakov, selvinneekö hän tästä epämiellyttävästä tilanteesta?

On mielenkiintoista mainita, että arvostelijamme, yrittäessään kaikin keinoin heikentää maatalouskoneiden merkitystä, vetäessään esiin vieläpä „maan vähenevän hedelmällisyyden lainkin”, ovat unohtaneet (tai eivät tahallaan halunneet) mainita siitä uudesta teknillisestä mullistuksesta maanviljelyksessä, jota sähkötekniikka valmistele. Päinvastoin, Kautsky,— joka hra P. Maslovin enemmän kuin epäoikeudenmukaisen päätelmän mukaan „on tehnyt oleellisen virheen, kun ei ole lainkaan määritellyt, mihin suuntaan tuotantovoimien kehitys maanviljelyksessä kulkee”

(„Zhizn”, 1901, № 3, s. 171),— Kautsky osoitti sähkön merkityksen maanviljelyksessä jo vuonna 1899 („Agrarfrage”). Tulevan teknillisen mullistuksen enteet alkavat nykyään ilmetä jo selvemmin. Tehdään yrityksiä valaista teoreettisesti sähkötekniikan merkitystä maanviljelyksessä (ks. Dr. Otto Pringsheim: „Landwirtschaftliche Manufaktur und elektrische Landwirtschaft”, Brauns Archiv*, XV, 1900, S. 406—418, ja K. Kautskyn artikkelia „Neue Zeit” ** lehdessä, XIX, 1, 1900—1901, № 18, „Die Elektrizität in der Landwirtschaft” ***), kuuluu käytännönmiestä-tilanherrojen ääniä, jotka kuvaavat kokeilujaan sähkön käytön alalla (Pringsheim siteeraa Adolf Seiffergeldin kirjaa, jossa tämä kertoo kokeiluista omassa talouudessaan), pitävät sähköä keinona maanviljelyksen saamiseksi jälleen tuloja tuottavaksi, kehoittavat hallitusta ja tilanherroja järjestämään keskusvoimalaitoksia ja tuottamaan joukkomitassa sähkövoimaa maalaisiäntiä varten (Königsbergissä ilmestyi viime vuonna Itä-Preussista kotoisin olevan tilanherrojen P. Mackin kirja — P. Mack: „Der Aufschwung unseres Landwirtschaftsbetriebes durch Verbilligung der Produktionskosten. Eine Untersuchung über den Dienst, den Maschinenteknik und Elektrizität der Landwirtschaft bieten” ****).

Pringsheim tekee mielestämme aivan oikeaan osuvan huomautuksen, että nykyinen maanviljelys — sen tekniikan ja nähtävästi myöskin ekonomiikan yleisen tason kannalta — on lähempänä sitä teollisuuden kehitystasoa, jota Marx nimitti „manufaktuuriksi”. Käsivoimatyön ja yksinkertaisen kooperaation vallitseva asema, koneiden satunnainen käyttö, verrattain pienet tuotannon mittasuhteet (jos laskeetaan esim. yhden tuottajalaitoksen vuosittain myymien tuotteiden summan mukaan), useimmissa tapauksissa verrattain pienet markkinoiden mittasuhteet, suurtuotannon yhteys pientuotantoon (jolloin jälkimmäinen, samoin kuin kotiteollisuudenharjoittajat suhteessaan suureen manufaktuuri-isäntään, toimittaa työvoimaa edelliselle,— tahi edellinen ostaa „puolivalmisteet” jälkimmäiseltä, esim. suur-

* — Tri Otto Pringsheim: „Maatalousmanufaktuuri ja sähköistetty maatalous”. Braunin arkisto. *Toim.*

** — „Uusi Aika”⁵¹. *Toim.*

*** — „Sähkö maataloudessa”. *Toim.*

**** — P. Mack: „Maataloustuotantomme kohottaminen alentamalla tuotantokustannuksia. Tutkielma konetekniikan ja sähkön hyödyllisyydestä maatalouden palveluksessa”. *Toim.*

isännät ostavat pikkuisänniltä sokerijuurikkaan, karjan y.m.s.), — kaikki nämä merkit puhuvat todellakin siitä, ettei maanviljelys ole vielä saavuttanut oikean „koneellisen suurteollisuuden” tasoa siinä mielessä, mitä Marx sillä tarkoittaa. Maanviljelyksessä ei vielä ole yhtenäiseksi tuotantomekanismiksi sidottua „konejärjestelmää”.

Tätä vertausta ei tietenkään pidä paisuttaa mahdottomiin saakka: toisaalta maanviljelyksessä on olemassa sellaisia erikoisuuksia, joiden poistaminen on absoluuttisesti mahdotonta (jos jätetään pois liian kaukainen ja liian problemattinen mahdollisuus valkuaisaineen ja ruo’an valmistamiseksi laboratorisesti). Näiden erikoisuuksien vuoksi koneellisella suurteollisuudella maanviljelyksessä ei tule milloinkaan olemaan *kaikkia* niitä piirteitä, joita sillä on teollisuudessa. Toisaalta manufaktuurissakin on suurtuotanto teollisuuden alalla päässyt vallitsevaan asemaan ja saavuttanut tuntevan teknillisen etevämmyyden pientuotantoon verraten. Pienyrittäjä teollisuudessa koetti vielä pitkän aikaa estää tämän etevämmyyden vaikutusta sillä työpäivän pidentämisellä ja tarpeiden supistamisella, mikä on niin luonteenomaista sekä kotiteollisuudenharjoittajalle että nykyiselle pientalonpojalle. Käsivoimatyön vallitseva asema manufaktuurissa antoi pientuotannolle vielä jonkinlaisen mahdollisuuden pysytellä pystyssä tuollaisten „sankarillisten” keinojen avulla, — mutta ne henkilöt, jotka ihailivat sitä ja puhuivat kotiteollisuudenharjoittajan elinkykyisyydestä (samoin kuin nykyiset arvostelijat puhuvat talonpojan elinkykyisyydestä), osoittautuivat hyvin pian kumotuiksi, heidät kumosi „väliaikainen tendenssi”, mikä paralysoi teknillistä lamaannusta koskevan „universaalisen lain”. Muistutamme esimerkin vuoksi venäläisistä tutkijoista, jotka tutkivat kotiteollisuuskudontaa Moskovan läänissä 70-luvulla. Puuvillakankaiden kudonnassa, — sanoivat he, — on käsinkutoja hävinnyt pelin: kone on päässyt voitolle, mutta sen sijaan silkkikankaiden kudonnassa kotiteollisuudenharjoittajat voivat vielä kestää, koneet eivät ole vielä läheskään niin täydellisiä. Kului kaksi vuosikymmentä — ja tekniikka riisti pientuotannolta vielä yhden sen viimeisistä suoja-aikoista, aivan kuin sanoen — niille, joilla on korvat kuullakseen ja silmät nähdäkseen, — että taloustieteilijän on aina katsottava eteenpäin, tekniikan edistyksen suuntaan, muussa tapauksessa hän jää heti jälkeen, sillä ken

ei halua katsoa eteenpäin, hän kääntää selkensä historialle: siinä ei ole eikä voi olla keskitietä.

„Kirjoittajien, jotka ovat Hertzin tapaan käsitelleet pien- ja suurtuotannon kilpailua maanviljelyksessä sivuuttaen huomiotta sähkötekniikan merkityksen, täytyy aloittaa tutkimuksensa uudelleen alusta”, on Pringsheim sattuvasti sanonut, ja hänen huomautuksensa koskee sitäkin enemmän hra Bulgakovin kaksiosaista teosta.

Sähkövoima on halvempaa kuin höyryvoima, se on enemmän jaettavissa, sitä on paljon helpompi siirtää hyvin pitkien matkojen päähän ja samalla koneiden käynti on säännöllisempää ja rauhallisempaa,—sen vuoksi sähkövoimaa on paljon mukavampi käyttää sekä puinnissa että kynnössä, sekä lypsyssä että rehun silppuamisessa karjalle * ynnä muussa. Kautsky kuvaa erästä unkarilaista latifundiota **, jossa sähkövirta on johdettu keskusasemalta kaikkiin suuntiin kartanon etäisimpiin osiin ja sillä käytetään maatalouskoneita, sitä käytetään juurikkaan silppuamiseen, veden nostamiseen, valaistukseen y.m., y.m.s. „300 hehtolitrان suuruisen vesimäärän nostamiseen joka päivä 29 metrin syvyisestä kaivosta 10 metrin korkuiseen säiliöön sekä rehun valmistamiseen 240 lehmälle, 200 vasikalle sekä 60 työjuhdale ja hevoselle, s.o. juurikkaan leikkelyyn ja silppuamiseen y.m.s. tarvittiin talvisin kaksi hevosparia ja kesäisin yksi pari, mikä tuli maksamaan 1.500 guldenia. Hevosten tilalla on nyt kolmen ja viiden hevosvoiman moottorit, joiden työskentely, kaikki menot huomioon otettuna, tulee maksamaan 700 guldenia, s.o. 800 guldenia vähemmän” (Kautsky, l. c.***). Mack laskee hevostyöpäivän hinnan tekevän kolme markkaa, mutta jos sen tilalle otetaan sähkö, niin sama työ tulee maksamaan 40—75 penniä, s.o. 400—700% halvemmaksi. Jos viitisenkymmenen vuoden tai vieläkin pitemmän ajan kuluttua — sanoo hän — 1¾ miljoonaa hevosta Saksan maanviljelyksessä vaihdettaisiin sähkövoimaan (vuonna 1895 Saksan maanviljelyksessä käytettiin peltotöihin 2,6 miljoonaa hevosta + 1,0 miljoonaa härkää + 2,3 miljoonaa lehmää,

* Tämä pelottoman hra Bulgakovin tiedoksi, joka puhuu rohkeasti ja perusteettomasti „sellaisista maataloustuotannon aloista, joilla ei voida ollenkaan käyttää koneita, kuten esim. karjanhoito” (I, 49).

** Vielä kerran hra Bulgakovin tiedoksi, hän kun puhuu „suurtalouden rappioitumisesta latifundioksi”!

*** — Kautsky, siteerattu kohta. *Toim.*

siinä luvussa yli 20 hehtaarin talouksissa 1,4 miljoonaa hevosta ja 0,4 miljoonaa härkää), niin se supistaisi menot 1.003 miljoonasta markasta 261 miljoonaan, s.o. 742 miljoonalla markalla. Valtavat maa-alat, joilta saadaan karjanrehua, voitaisiin panna tuottamaan ravintoa ihmisille, parantamaan työläisten ravitsemista, työläisten, joita hra Bulgakov peloittelee niin kovasti „luonnonantimien supistumisella”, „viljakysymyksellä” y.m.s. Mack kehoittaa itsepintaisesti yhdistämään maanviljelyksen teollisuuden kanssa vakituista sähkövoiman käyttöä varten, kehoittaa kaivamaan Masurian kanavan, joka voisi antaa sähkövoimaa 5 keskusasemalle, jotka jakaisivat virran ympäristön maalaisisännille 20—25 kilometrin päähän, kehoittaa käyttämään turvetta samaan tarkoitukseen, vaatii maalaisiäntien yhteenliittämistä: „vain liittymällä yhteen yhtiöiksi teollisuuden ja suurpääoman kanssa voidaan meidän teollisuusalamme tehdä jälleen voittoa tuottavaksi” (Mack, S. 48). On selvää, että uusien tuotantotapojen käyttö kohtaa koko joukon vaikeuksia eikä se käy tasaisesti, vaan mutkitellen, mutta sitä tuskin voitaneen epäillä, etteikö se edistyisi, etteikö maanviljelyksen vallankumouksellistuminen olisi kiertämätöntä. „Valjakkojen suurimman osan vaihtaminen sähkömoottoreihin merkitsee”, kuten Pringsheim aivan oikein sanoo, „konejärjestelmän mahdollisuutta maanviljelyksessä... Sen, mitä höyryn voima ei pystynyt tekemään, sen saa sähkötekniikka varmasti aikaan, nimittäin: maatalouden muuttamisen vanhasta manufaktuurituotannosta nykyaikaiseksi suurtuotannoksi” (l. c., p. 414).

Emme rupea puhumaan pitemmälti siitä, kuinka jättiläismäistä suurtuotannon voittoa tulee merkitsemään (ja osittain jo merkitsee) sähkötekniikan käyttöönottoaminen maanviljelyksessä,— se on siksi ilmeinen, ettei sitä tarvitse todistella. Katsokaamme mieluummin, missä nykyisissä talouksissa on olemassa sen „konejärjestelmän” ituja, jonka voimakeskus panee käyntiin. Sillä täytyyhän konejärjestelmää varten ensin käyttää erilaisia koneita kokeilun mielessä, tarvitaan esimerkkejä monien koneiden yhteisestä käyttämisestä. Vastaus tähän kysymykseen saadaan Saksan maanviljelystalouksissa kesäkuun 14 päivänä 1895 toimitetun tiedustelun antamista tiedoista. Meillä on tiedot omia tai vieraita koneita käyttäneiden talouksien lukumäärästä

kussakin ryhmässä (hra Bulgakov erehtyy, kun hän toisen osan 114. sivulla esittää osan näistä numerotiedoista luullen niiden koskevan *koneiden* lukumäärää. Muuten: tiedot omia tai vieraita koneita käyttäneiden talouksien lukumäärästä esittävät luonnollisesti suurtuotannon etevämmyyden heikommaksi, kuin mitä se todellisuudessa on. Suurisännillä on useammin omia koneita kuin pikkuisännillä, joiden on maksettava liikamaksua niiden käyttämisestä). Nämä tiedot koskevat joko yleensä koneiden käyttöä tai kunkin konelajin käyttöä erikseen, joten emme voi määritellä, *kuinka monia* koneita eri ryhmiin kuuluvat taloudet ovat käyttäneet. Mutta kun me laskemme kussakin ryhmässä yhteen kaikki taloudet, jotka ovat käyttäneet kutakin eri konelajia, niin saamme tulokseksi kaikkien maatalouskoneiden *käyttämistapausten lukumäärän*. Esitämme tällä tavoin käsitellyt tiedot, jotka osoittavat, kuinka „konejärjestelmää” valmistellaan maanviljelyksessä:

Talouksien suuruus	100 taloutta kohti on	
	yleensä maatalouskoneita käyttäneitä talouksia (1895)	tuon tal tämän maatalouskoneen käyttämistapauksia (1895)
2 ha saakka.....	2,03	2,30
2— 5 „ „	13,81	15,46
5— 20 „ „	45,80	56,04
20—100 „ „	78,79	128,46
100 ha tal enemmän	94,16	352,34
<i>Yhteensä</i>	16,36	22,36

Näin ollen pienissä, korkeintaan 5 hehtaarin talouksissa (niitä sellaisia talouksia on enemmän kuin kolme neljäsosaa koko määrästä, 4,1 milj. taloutta 5,5 miljoonasta, s.o. 75,5%; mutta niillä on vain 5 milj. hehtaaria maata 32½ miljoonasta, s.o. 15,6%), on yleensä kaikenlaisten maatalouskoneiden (olemme laskeneet yhteen myöskin maitotaloudessa käytettävät koneet) käyttämistapauksia kerrassaan mitätön määrä. Keskikokoisissa talouksissa (5—20 ha) vähemmän kuin puolet talouksista käyttää yleensä koneita, ja 100 taloutta kohti tulee maatalouskoneiden käyttämistapauksia vain 56. Vain kapitalistisessa suur-

tuotannossa * me näemme, että *enemmistö* talouksista ($\frac{3}{4}$ — $\frac{9}{10}$) käyttää koneita ja että *on alkanut muodostua konejärjestelmä*: jokaista taloutta kohti on enemmän kuin yksi koneiden käyttämistapaus. Samassa taloudessa käytetään siis useampia koneita: esim. yli 100 hehtaarin talouksista on kukin käyttänyt *noin neljää konetta* (352% kun yleensä koneita käyttäneitä on 94%). 572 latifundiosta (1.000 ha käsittävästä tai sitä suuremmasta taloudesta) on 555 latifundiota käyttänyt koneita ja koneiden käyttämistapauksia on ollut 2.800, s.o. kukin talous on käyttänyt *viittä konetta*. Tästä käy selväksi, mitkä taloudet valmistelevät „sähkö”-vallankumousta ja mitkä sitä eniten käyttävät hyväkseen.

IV

KAUPUNGIN JA MAASEUDUN
VALISEN VASTAKOHTAISUUDEN HÄVITTÄMINEN.
„ARVOSTELIJAIN” HERÄTTÄMÄT ERILLISET KYSYMYKSET

Hertzistä siirrymme hra Tshernoviin. Koska jälkimmäinen vain „jutustelee” edellisen johdosta, niin rajoitumme tässä vain kuvaamaan lyhyesti Hertzin järkeilemismenetelmiä (ja sitä tapaa, millä hra Tshernov sitten toisin sanakääntein jutustelee siitä) siirtyäksemme sitten (seuraavassa katsauksessa) käsittelemään eräitä „arvostelijain” esittämiä uusia faktatietoja.

Yksi ainoa esimerkki riittää osoittamaan, mitä Hertz on teoreetikkona. Aivan hänen kirjansa alussa tapaamme pykälän, jolla on mahtaileva otsikko: „Kansallisen kapitalismin käsite”. Hertz ei halua sen enempää eikä vähempää kuin antaa määritelmän kapitalismista. „Me voimme tietysti”, kirjoittaa hän, „luonnehtia kapitalismin sellaiseksi kansantaloudelliseksi järjestelmäksi, joka *juridisesti* perustuu täysin toteutettuihin persoonallisuuden ja omistuksen vapauden periaatteisiin, *teknillisesti* — tuotantoon laajoissa” (suurissa?) „mittasuhteissa **, *sosiaalisesti* — tuotantovälineiden erottamiseen välittömistä tuottajista,

* Yli 20 ha on vain 0,3 miljoonalla taloudella 5,5 miljoonasta, s.o. vain 5,5% koko määrästä, mutta niillä on 17,7 miljoonaa hehtaaria maata 32,5 miljoonasta, s.o. 54,4% koko maatalousalasta.

** Hra Tshernov kääntää („Russkoje Bogatstvo”, № 4, 132): „tuotantoon, joka on saavuttanut korkean kehitystason”. Sillä tavalla hän on osannut „ymmärtää” saksankielisen sanonnan: „auf grosser Stufenleiter”!

poliittisesti — siihen, että kapitalisteilla on poliittinen keskusvalta” (valtion keskitetty poliittinen voima?) „yksistään omaisuuden jakaantumisen taloudellisen perustan vuoksi” (venäjänk. käännös, s. 37). Nämä määritelmät eivät ole täydellisiä, ne kaipaavat rajoituksia, sanoo Hertz, esimerkiksi kotityö ja pienvuokralaisuus pysyvät vielä voimassa kaikkialla suurtuotannon rinnalla. „Aivan kelvollinen ei ole sekään kapitalismin *reaalinen* (sic!) määritelmä, minkä mukaan se on järjestelmä, jonka vallitessa tuotanto on kapitalistien” (pääomanomistajien) „kontrollin” (herruuden ja kontrollin) „alaisena”. Eikö tämä kapitalismin „reaalinen” määrittelemisen kapitalistien herruudeksi olekin todella mainio? Ja kuinka luonteenomainen se onkaan, tuo nykyään niin muodinmukainen quasi*-realistinen, mutta todellisuudessa eklektinen pyrkimys luetella täydellisesti kaikki erilliset tunnusmerkit ja erilliset „tekijät”. Tuloksena on tietysti, että tämä järjestön yritys ottaa yleiskäsitteeseen kaikki erillisilmiöiden yksityiskohtaiset tunnusmerkit tahi päinvastoin „kiertää yhteentörmäystä ilmiöiden äärimmäisen monipuolisuuden kanssa”, — yritys, joka yksinkertaisesti osoittaa, ettei ole alkeellistakaan käsitystä, mitä on tiede, — johtaa „teoreetikon” siihen, ettei hän näe puiden takaa metsää. Hertz on unohtanut esim. sellaisen pikkuseikan kuin tavaratuotannon ja työvoiman muuttumisen tavaraksi! Sen sijaan hän on sepittänyt seuraavan *geneettisen* määritelmän, joka — rangaistukseksi sepittäjälle — esitettäköön tässä kokonaan: kapitalismi on „kansantalouden sellainen tila, jossa vapaan liikevaihdon, persoonallisuuden ja omistuksen vapauden periaatteiden noudattaminen on saavuttanut (suhteellisesti) korkeimman kohdan, joka määräytyy kunkin erillisen kansantalouden taloudellisesta kehityksestä ja empiirisistä olosuhteista” (S. 10, venäjänk. käännös sivuilla 38—39 ei ole aivan tarkka). Hra V. Tshernov tietenkin ihastuneella kunnioituksella jäljentelee ja ylistelee näitä saippuakuplia ja tarjoaa sitäpaitsi „Russkoje Bogatstvon” lukijoille kokonaisen kolmenkymmenen sivun mitalla kansallisen kapitalismin tyyppien „analyysiä”. Tästä korkean opettavaisesta analyysistä voimme löytää eräitä tavattoman arvokkaita eikä lainkaan kaavamaisia mainintoja, esim. maininnan „britti-

* — muka. *Toim.*

läisen riippumattomasta, ylpeästä ja tarmokkaasta luonteesta”, Englannin porvariston „arvokkuudesta” ja sen ulkopoliittikan „epäsympaattisuudesta”, — „romaanilaisen rodun intohimoisesta, helposti innostuvasta temperamentista” ja „saksalaisten sääntillisyydestä” („Russkoje Bogatstvo”, № 4, s. 152). Tällä analyysillä on „dogmaattinen” marxilaisuus tietysti hävitetty lopullisesti.

Hertzin tekemä analyysi hypoteekkejä koskevista tiedoista on yhtä musertava. Ainakin hra Tshernov on ihastunut siitä. „Onhan tosiasia”, kirjoittaa hän, „että... Hertzin esittämiä tietoja ei kukaan ole vielä kumonnut. Vastauksessaan Hertzin kirjaan Kautsky, joka puhuu tavattoman paljon eräistä yksityisseikoista” (sellaisista kuin Hertzin *väärennysten* osoittaminen! Ovatpa ne „yksityisseikkoja”!), „ei vastaa sanallakaan Hertzin perusteluihin hypoteekkejä koskevassa kysymyksessä” („Russkoje Bogatstvo”, № 10, s. 217, alleviivaus hra Tshernovin). Kuten „Russkoje Bogatstvon” saman numeron sivulla 238 olevasta viittauksesta näkyy, hra Tshernov tuntee Kautskyn vastausartikkelin („Zwei Kritiker meiner Agrarfrage” * „Neue Zeit” lehdessä, 18, 1; 1899—1900); hra Tshernov ei voinut olla tietämättä myöskään sitä, että aikakauslehti, jossa tämä artikkeli on julkaistu, on sensuurin toimesta kielletty Venäjällä. Sitä merkittävämpi nykyaikaisen „arvostelun” koko olemuksen luonnehtimiseksi on se tosiasia, että itse hra Tshernovin alleviivaamat sanat sisältävät *suoranaisen valheen*, sillä Kautsky on *vastannut* hypoteekkikysymyksestä „Hertzille, Davidille, Bernsteinille, Schippekkille, Bulgakoville e tutti quanti” ** sivuilla 472—477 *juuri samassa artikkelissa, josta hra Tshernov mainitsee*. On se ikävä velvollisuus — vääristellyn totuuden palauttaminen oikeuksiinsa, — mutta tuota velvollisuutta ei voida mitenkään välttää, kun kerran ollaan tekemisissä herrojen Tshernovien kanssa.

Kautsky vastasi Hertzille tietenkin ivailemalla, sillä tässäkin kysymyksessä Hertz osoitti taitamattomuutensa tai haluttomuutensa ymmärtää, mistä on kysymys, sekä taipuvaisuutensa toistamaan porvarillisten taloustieteilijäin kuluneita perusteluja. Kautskyn „Agrarfragessa” oli puhe

* — „Kaksi „Agraarikysymykseni” arvostelijaa”. *Toim.*

** Kautskyn sanonta: „Neue Zeit”, s. 472 (e tutti quanti — ja kaikille heidän kaltaisilleen. *Toim.*).

(S. 88—89) hypoteekkien keskittymisestä. „Lukuisat pienet maalaiskoronkiskurit”, kirjoitti Kautsky, „työnnetään yhä enemmän taka-alalle ja ne luovuttavat paikkansa suurille keskietyille kapitalistisille tai yhteiskunnallisille laitoksille, jotka monopolisoivat hypoteekkiluoton”. Kautsky luettelee muutamia tämän lajin kapitalistisia ja yhteiskunnallisia laitoksia, puhuu keskinäisistä maaluottoyhdistyksistä (genossenschaftliche Bodenkreditinstitute), mainitsee siitä, että myöskin *säästökassat*, vakuutusyhdistykset ja monet korporaatit (S. 89) kiinnittävät arvopapereitaan hypoteekkeihin j.n.e. Esimerkiksi Preussissa 17 keskinäistä luottoyhdistystä oli vuoteen 1887 mennessä laskenut liikkeelle 1.650 milj. markan arvosta kiinnityskirjoja. „Nämä numerot osoittavat jo maakoron ääretöntä keskittymistä *harvoihin keskuslaitoksiin*” (alleviivaus meidän), „mutta keskittyminen kasvaa nopeasti. Vuonna 1875 Saksan hypoteekkipankit laskivat liikkeelle kiinnityskirjoja 900 miljoonan markan arvosta, vuonna 1888 — 2½ miljardin arvosta, vuonna 1892 tämä summa teki jo 3.400 miljoonaa, mitkä olivat keskittyneet 31:een (v. 1875 — 27:ään) pankkiin” (S. 89). Tämä maakoron keskittyminen osoittaa selvästi *maanomistuksen* keskittymistä.

Ei — vastaavat Hertz, Bulgakov, Tshernov ja kumpp.— „me havaitsemme mitä jyrkimpänä tendenssinä olevan omaisuuden desentralisoitumisen, pirstoutumisen” („Ruskoje Bogatstvo”, № 10, 216), sillä „enemmän kuin neljäsosa hypoteekkiluotosta on keskittynyt demokraattisiin (sic!) luottolaitoksiin, joissa on suuri joukko pikkutallettajia” (sama lähde). Hertz todistelee tavattoman innokkaasti esittämällä koko joukon taulukoita, että tallettajien suuret joukot säästökassoissa muodostuvat *pikkutallettajista* y.m.s. Herää vain kysymys, mikä tarkoitus kaikella tuolla on? Mainitsihan Kautsky itsekin keskinäisistä luottoyhdistyksistä ja säästökassoista (tietenkään kuvittelematta niitä miksikään erittäin „demokraattisiksi” laitoksiksi, kuten hra Tshernov kuvittelee). Kautsky puhuu koron keskittämisestä harvoihin keskuslaitoksiin, mutta hänelle osoitetaan säästökassojen pientallettajain suurta joukkoa! Ja sitä sanotaan „omaisuuden pirstoutumiseksi”! Mitä tekemistä hypoteekkipankin tallettajien lukumäärällä oikeastaan on maatalouden kanssa (puhe on koron keskittymisestä)? Vai lakkaako suurtehdas merkitsemästä tuotannon keskittymistä muka

sillä perusteella, että sen osakkeet ovat jakautuneet pienkapitalistijoukon keskuuteen? „Niin kauan kuin Hertz ja David eivät olleet valistaneet minua”, kirjoitti Kautsky vastauksessaan Hertzille, „ei minulla ollut aavistustakaan siitä, mistä säästökassat ottavat rahansa. Minä kun luulin niiden hoitelevan Rotschildien ja Vanderbiltien säästöjä”.

Sen johdosta, että hypoteekkejä siirretään valtion omaisuudeksi, Hertz sanoo: „Se olisi tavattoman huono taistelukeino suurpääomaa vastaan ja tietenkin mainio keino, jotta pienomistajain valtava, yhä kasvava armeija, ja siinä luvussa varsinkin maalaisbaterakit, saataisiin nostetuksi niitä vastaan, jotka ovat syyllisiä tähän reformiin” (S. 29, venäjänk. käännös 78. Hra Tshernov toistaa tämän mielihyvin „Russkoje Bogatstvo” sivuilla 217—218).

Vai niitä ne „omistajat” ovatkin, joiden lukumäärän lisääntymisestä Bernstein ja kumpp. huutavat! — vastaa Kautsky.— Ne ovatkin palvelijattaria, joilla on 20 markkaa säästökassassa! Ja miten vanha ja kulunut onkaan tuo sosialisteja vastaan esitetty perustelu, että „pakkoluovutuksellaan” he muka ryöväävät puhtaaksi työtätekevien valtavan armeijan. Juuri Eugen Richter eikä kukaan muu esitteli niin tavattomalla innolla tuota perustelua kirjasessaan, jonka hän julkaisi sen jälkeen, kun poikkeuslaki sosialisteja vastaan⁵² oli kumottu (ja jota tehtailijat ostivat tuhansittain jaettavaksi työläisille ilmaiseksi). Tässä kirjasessa Eugen Richter toi esiin kuuluisan „säästäväisen Agnesin”: köyhän ompelijattaren, jolla oli muutamia kymmeniä markkoja säästökassassa ja jonka ilkeät sosialistit ryöväsivät putipuhtaaksi valloittamalla valtiiovallan ja muuttamalla pankit valtion omaisuudeksi. Sellaisia siis ovat ne lähteet, joista Bulgakovit*, Hertzit ja Tshernovit ammentavat „arvostelevia” perustelujaan!

„Siihen aikaan”, sanoo Kautsky Eug. Richterin „kuuluisasta” kirjasesta, „kaikki sosialidemokraatit tekivät sen vuoksi yksimielisesti pilkkaa Eug. Richteristä. Mutta nyt sosialidemokraattien joukosta löytyykin henkilöitä, jotka pää-äänenkannattajassamme” (tarkoitetaan kai Davidin kirjoituksia „Vortwärts’issä”**) „veisaavat ylistysvirttä

* Hra Bulgakov on esittänyt samat hypoteekkejä koskevat perustelut Kautskya vastaan „Natshalossa” ja saksaksi myöskin Braunin „Arkistossa”.

** — „Eteenpäin”⁵³. Toim.

teokselle, jossa toistetaan samoja ajatuksia: Hertz, me ylis-
tämme urotekojasi!

Eugen poloiselle tämä on hänen elämänsä ehtoolla todellinen riemuvoitto, enkä malta olla esittämättä vielä hänen mielikseen seuraavaa kohtaa, joka on samalla sivulla Hertzin kirjassa: „Me näemme, että pientalonpojan, kaupunkilaisen talonomistajan ja varsinkin suurmaanviljelijän pakkoluovuttavat nimenomaan alhaiso- ja keskiluokat, ja perusosan niistä epäilemättä muodostaa maalaisväestö”” (Hertz, S. 29, venäjänk. käänös, s. 77.— Se on ihastuksella toistettu „Russkoje Bogatstvossa”, № 10, ss. 216—217). „Davidin teoriasta, joka koskee kapitalismin „tyhjentämistä” (Aushöhlung) kollektiivisten työpalkkasopimusten (Tarifgemeinschaften) ja kulutusyhdistysten avulla, on nyt viety yliveto. Se himmenee Hertzin teorian edessä, jonka mukaan pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan säästökassojen avulla. Säästäväinen Agnes, jota pidettiin jo kuolleena, herää uudestaan henkiin” (Kautsky, l. c., S. 475)— ja venäläiset „arvostelijat” yhdessä „Russkoje Bogatstvon” publisistien kanssa kiirehtivät siirtämään tämän kuolleistaheränneen „säästäväisen Agnesin” venäläiselle maaperälle nolatakseen „ortodoksaalista” sosialidemokratiaa.

Ja tämä samainen hra V. Tshernov, joka on pakahtua ihastukseensa niiden perustelujen johdosta, joita Hertz toistaa Eugen Richterin jälkiä, „höyhentää” armottomasti Kautskya „Russkoje Bogatstvon” palstoilla ja hra N. Mihailovskin kunniaksi julkaistussa kokoelmassa „Kunniakkaalla paikalla”. Olisi epäoikeudenmukaista, ellemmme esittäisi eräitä tämän höyhentämisen kukkasia. „Kautsky myöntää, taaskin Marxin jälestä”, kirjoittaa hra Tshernov „Russkoje Bogatstvossa”, № 8, s. 229, „että kapitalistisen maanviljelyksen edistys johtaa maan hedelmällisyyden ehtymiseen: maasta riistetään herkeämättä erilaisten tuotteiden muodossa jotain sellaista, mikä menee kaupunkiin eikä enää palaa takaisin maahan... Kuten näette, maan hedelmällisyyden lakeja koskevassa kysymyksessä Kautsky toistaa avuttomana (sic!) Marxin sanoja, joka on pitänyt perustana Liebigin teoriaa. Mutta silloin, kun Marx kirjoitti ensimmäisen osansa, Liebigin „ennalleenpalauttamisen teoria” oli agronomian viimeinen sana. Tuon löydön jälkeen on kulu-
nut jo enemmän kuin puoli vuosisataa. Tiedoissamme maan hedelmällisyyden laeista on tapahtunut suoranainen

vallankumous. Ja kuinka kävi? Koko Liebigin jälkeen kulu-
nut kausi, kaikki myöhemmät Pasteurin ja Villen löydöt,
Solaryn typenkäyttökokeet, Berthelotin, Hellriegelin, Wil-
farthin ja Vinogradskin löydöt maaperäbakteriologian
alalla — kaikesta siitä ei Kautskylla ole jälkeäkään”...
Rakastettava hra Tshernov! Miten hämmästyttävästi hän
muistuttaakaan Turgenevin Voroshilovia: muistattehan —
romaanissa „Savua” — nuoren venäläisen yksityisdosentin,
joka teki ulkomaanmatkan ja oli yleensä hyvin vaitelias,
mutta joka puhkesi ajoittain puhumaan, ja silloin hän alkoi
ladella kymmenittäin ja sadoittain tieteellisiä ja mitä tie-
teellisimpiä, harvinaisia ja mitä harvinaisimpia nimiä?
Aivan kuin meidän oppinut hra Tshernovimme, joka on
kerta kaikkiaan musertanut tuon sivistymättömän Kautskyn.
Mutta... mutta emmeköhän sentään katso Kautskyn kir-
jasta? Emmeköhän kuitenkin edes vilkaise sen sisällys-
luetteloon? Sieltä löydämme IV luvun: „Nykyaikainen
maatalous”, pykälä d) „lannoitteet, *bakteerit*”. Avaamme
d-kohdan ja luemme:

„Viime vuosikymmenen toisella puoliskolla tehtiin sellai-
nen löytö, että palkokasvit, päinvastoin kuin muut viljelys-
kasvit, saavat melkein koko typpivarastonsa ilmasta eivätkä
maasta, että ne eivät köyhdytä maan typpipitoisuutta, vaan
päinvastoin rikastuttavat sitä. Mutta tämä ominaisuus
niillä on vain siinä tapauksessa, jos maaperässä on mää-
rättyjä mikro-organismeja, jotka karttavat niiden juuriin.
Siellä, missä ei ole näitä mikro-organismeja, voidaan vas-
taavanlaisella ympäätämismenetelmällä saada palkokasvit
kykeneviksi muuttamaan typpiköyhä maaperä typpirikkaaksi
ja sillä tavalla lannoittamaan jossain määrin tätä maaperää
muita viljelyskasveja varten. Bakteerien ympäätys palkokas-
veihin tekee yleensä mahdolliseksi yhdessä vastaavien mine-
raalilannoitteiden (fosforihappoisten suolojen ja kaliumlanno-
itteiden) kanssa saada maasta vakituisesti mitä runsaimpia
satoja ilman lantaakin. Vasta tämän löydön
ansioista on „vapaa talous” saanut täysin vankan perustan”
(Kautsky, 51—52). Kuka sitten on tieteellisesti perustellut
tämän mainion löydön tyypeä keräävistä bakteereista? —
Hellriegel...

Kautskyn vika on siinä, että hänellä on paha tottumus (jota
havaitaan monillakin ahdasmielisillä ortodokseilla) — olla
koskaan unohtamatta sitä, että sosialistisen taistelupuolueen

jäsenten ei pidä tieteellisissä teoksissaankaan päästää näköpiiristä työläislukijaa, että heidän pitää pyrkiä kirjoittamaan *yksinkertaisesti*, ilman niitä turhia tyyliemppuja, ilman niitä ulkonaisia „tieteellisyyden” tunnusmerkkejä, jotka niin viehättävät dekadenteja ja tittelöityjä virallisen tieteen edustajia. Kautsky piti tässäkin parempana kertoa asiallisesti ja selvästi, mitä nämä uusimmat agronomiset löydöt oikein ovat, ja jättää pois tieteelliset nimet, jotka eivät sano yhdeksälle kymmenesosalle yleisöstä yhtään mitään. Voroshilovit tekevät päinvastoin: he pitävät viisaampana ladella säkkikaupalla tieteellisiä nimiä agronomian, poliittisen taloustieteen, kriittillisen filosofian y.m.s. aloilta peittäen tieteellisellä rojulla asian ytimen.

Esimerkiksi Voroshilov-Tshernov, syyttäessään panettelevasti Kautskya siitä, ettei tämä tunne tieteellisiä nimiä ja tieteen löytöjä, sotki ja hämäsi muotiarvostelun sangen mielenkiintoisen ja opettavaisen välikohtauksen, nimittäin: porvarillisen taloustieteen hyökkäyksen sosialistisen aatteen kimppuun kysymyksessä kaupungin ja maaseudun välisen vastakohtaisuuden hävittämisestä. Professori Lujo Brentano väittää esimerkiksi sellaista, ettei muuttoliike kylistä kaupunkiin johdu olevista yhteiskunnallisista olosuhteista, vaan *luonnon välttämättömyydestä*, maan vähenevän hedelmällisyyden laista *. Hra Bulgakov julisti opettajansa

* Ks. Kautskyn kirjoitusta „Neue Zeit” lehdessä, XIX, 2, 1900—1901, № 27: „Tolstoi und Brentano” („Tolstoi ja Brentano”. *Toim.*). Kautsky vertailee nykyiseen tieteelliseen sosialismiin L. Tolstoin oppia, Tolstoin, joka pysyy porvarillisen järjestelmän syvällisenä tarkkailijana ja arvostelijana hänen teoriansa taantumuksellisesta naiivudesta huolimatta,—sekä porvarillista taloustiedettä, jonka „tähti” Brentano (kuten tunnettu, hän on herrojen Struven, Bulgakovin, Hertzin ja tutti quanti opettaja) osoittaa mitä hämmästyttävintä sekasotkua sekoittaen toisiinsa luonnonilmiöt ja yhteiskunnalliset ilmiöt, sekoittaen tuottoisuuden ja voittoantuottavaisuuden, arvon ja hinnan käsitteet y.m.s. „Se ei ole niinkään luonteensa puolesta itselleen Brentanolle”, sanoo Kautsky aivan oikein, „kuin sille *koulukunnalle*, johon hän kuuluu. Porvarillisen taloustieteen *historiallinen koulukunta* nykyisessä tilassaan pitää pyrkimystä kokonaiskäsitteiden saamiseen yhteiskuntakoneistosta jo ohielettynä asteena (überwundener Standpunkt). Tämän katsantokannan mukaan taloustieteen ei pidä tutkia yhteiskunnallisia lajeja eikä koota niitä eheäksi järjestelmäksi, vaan rajoittaa kuvailemaan pöytäkirjamaisesti erillisiä yhteiskunnallisia tosiasioita menneisyydestä ja nykyisyydestä. Sillä tavalla se tottuikin koskettelemaan vain ilmiöiden pinnallisia puolia. Ja kun tämän koulukunnan yksi tai toinen edustaja sitten ei kuitenkaan malta olla tarkastelematta ilmiöiden syvällisempiä perustoja,—niin silloin osoitautuu, ettei hän kykene ollenkaan pysymään suunnassa, vaan harhailee avuttomana sinne sinne. Meidänkin puolueessamme on viime aikana alkanut ilmetä pyrkimystä ei Marxin teorian korvaamiseen millään muulla teorialla, vaan vaihtaa se siihen kaiken teorian puuttumiseen (Theorielosigkeit), mikä on ominaista historialliselle koulukunnalle,—pyrkimystä teoreetikon alentamiseen reporterin asemaan. Olikoon tämä havaitsemamme Brentanon sekasotku varoituksena historiallisen koulukunnan nykyisistä menetelmistä niille, jotka eivät tarvitse pelkkää tarkoituksetonta hyppiä (Fortwurschteln) tapauksesta toiseen, vaan eheänä kokonaisuutena tapahtuvaa voimaperäistä etenemistä suurta päämäärää kohti” (S. 25).

jälkiä jo „Natshalossa” (1899, maaliskuu, s. 29), että aate kaupungin ja maaseudun välisen vastakohtaisuuden hävittämistä on „pelkkää fantasiaa”, joka „paneer agronomin hymyilemään”. Hertz kirjoittaa kirjassaan: „Kaupungin ja maaseudun välisen erilaisuuden hävittäminen on tosin vanhojen utopistien (ja vieläpä „Manifestinkin”) peruspyrkimys,—mutta me emme kuitenkaan voi uskoa sitä, että sellainen yhteiskuntajärjestelmä, jolla on olemassa kaikki ehdot inhimillisen kulttuurin suuntaamiseksi korkeimpia mahdollisia päämääriä kohti, todellakin hävittäisi ne suuret energia- ja kulttuurikeskukset, jollaisia suurkaupungit ovat, ja loukatun esteettisen tunteensa vuoksi luopuisi noista taiteen ja tieteen runsaista aarteista, joita ilman edistys on mahdotonta” (S. 76. Venäjänkielisen käännöksen tekijä on ollut niin taitava, että on sivulla 182 kääntänyt sanan „potenzirt” * — „potentiaaliseksi”. Ihan pulassa on noiden venäläisten käännösten kanssa! Sivulla 270 sama kääntäjä on kääntänyt lauseen: „Wer isst zuletzt das Schwein?” ** — „Kuka sitten loppujen lopuksi on sika?”). Kuten näette, Hertz puolustaa porvarillista järjestelmää sosialistisilta „fantasioilta” sellaisilla fraaseilla, joissa on yhtä paljon „taistelua idealismin puolesta” kuin herroilla Struvella ja Berdjajevilla! Mutta itse puolustus ei voita hituistakaan tästä mahtipontisesta idealistisesta fraasikeikailusta.

Sen, että sosialidemokraatit osaavat antaa arvon suurten energia- ja kulttuurikeskusten historialliselle ansiolle, sen he todistavat leppymättömällä taistelullaan kaikkea sitä vastaan, mikä kiinnittää paikalleen yleensä väestön ja niin myöskin talonpojat sekä maalaistyöläiset. Ja sen vuoksi heitä, erotukseksi arvostelijoista, ei saakaan onkeensa yksikään agraarikko, joka yrittää hankkia „talonpojalle” talvi-„ansiotöitä”. Mutta samalla kun tunnustetaan päättävästi suurkaupunkien edistyksellisyys kapitalistisessa yhteiskunnassa, se ei vähimmässäkään määrin estä meitä ottamasta ihanteeseemme (ja myöskin toimintaohjelmaamme, sillä sellaiset ihanteet, joita on mahdoton toteuttaa, me jätämme herrojen Struvein ja Berdjajevien huostaan) kaupungin ja maaseudun välisen vastakohtaisuuden hävittämistä. Ei ole totta, että se merkitsee luopumista

* — potenssiin korotettu, runsas. *Toim.*

** — „Kuka sitten loppujen lopuksi syö sian?” *Toim.*

tieteen ja taiteen aarteista. Juuri päinvastoin: se on välttämätöntä, jotta nämä aarteet *saataisiin koko kansan käyttöön*, jotta saataisiin poistetuksi se maalaisväestön miljoonajoukkojen syrjäinjääminen kulttuurista, jota Marx niin sattuvasti nimitti „maalaiselämän tylsyydeksi”⁵⁴. Eikä nykyään, jolloin sähkövoimaa voidaan siirtää pitkien matkojen päähän, jolloin liikennetekniikka on noussut niin korkealle, että pienemmillä (kuin tähän saakka) kulungeilla voidaan kuljettaa matkustajia yli 200 virstan nopeudella tunnissa *,— ole kerrassaan mitään teknillisiä esteitä, jotta vuosisatojen kuluessa harvoin keskuksiin kerättyjä tieteen ja taiteen aarteita pääsisi käyttämään koko väestö, joka on levinnyt enemmän tai vähemmän tasasuhtaisesti kautta maan.

Ja kun mikään ei estä kaupungin ja maaseudun välisen vastakohtaisuuden hävittämistä (eikä tätä hävittämistä sitä paitsi pidä tietenkään käsittää yhdeksi ainoaksi teoksi, vaan kokonaiseksi toimenpiteiden sarjaksi), niin sitä ei suinkaan vaadi yksinomaan „esteettinen tunne”. Suurkaupungeissa ihmiset ovat läikähtymäisillään omaan lantaansa, kuten Engels sanoo, ja aika ajoittain kaikki, jotka suinkin voivat, pakenevat ulos kaupungista etsimään raitista ilmaa ja puhdasta vettä⁵⁵. Teollisuuskin leviää ympäri maata, sillä sekini tarvitsee puhdasta vettä. Vesiputousten, kanavien ja jokien käyttäminen sähkövoiman saantiin antaa uuden sysäyksen tälle „teollisuuden hajaantumiselle”. Vihdoin,— last but not least **,— maanviljelykselle niin tärkeiden kaupungin likajätteiden yleensä ja varsinkin ihmisekskrementin järkiperäinen hyväksikäyttäminen vaatii myöskin kaupungin ja maaseudun välisen vastakohtaisuuden hävittämistä. Ja niinpä herrat arvostelijat päättivätkin suunnata agronomiset vastaväitteensä juuri Marxin ja Engelsin teorian tätä kohtaa vastaan (herrat arvostelijat ovat katsoneet paremmaksi pidättäytyä käsittelemästä täydellisesti sitä teoriaa, jonka Engels on tästä kysymyksestä esittänyt erittäin yksityiskohtaisesti „Anti-Dühringissä”⁵⁶, ja rajoittuneet, kuten aina muulloinkin, vain toistamaan muunneltuja katkelmia jonkun Brentanon ajatuksista). Heidän

* Tällaisen Manchesterin ja Liverpoolin välille suunnitellun radan luonnos ei saanut parlamentin vahvistusta vain sen takia, että omaa etuaan ajavat rautatiepörsöt vastustivat sitä peläten vanhojen yhtiöiden joutuvan taloudelliseen häviöön.

** — viimeinen järjestyksessään, mutta ei merkitykseltään. *Toim.*

ajatuksenjuoksunsa on tällainen: Liebig todisti, että maalle pitää välttämättä antaa yhtä paljon kuin siltä otetaankin. Sen vuoksi hän piti kaupunkien likajätteiden heittämistä meriin ja jokiin maanviljelykselle tarpeellisten aineiden järjettömänä ja barbaarimaisena tuhlaamisena. Kautsky hyväksyy Liebigin teorian. *Mutta* uudempi agronomia on osoittanut täysin mahdolliseksi maan tuotantovoimien ennalleen palauttamisen ilman navettalantaa käyttämällä keinolannoitteita, ymppäämällä määrättyjä bakteereita tyyppiä kerääviin palkokasveihin j.n.e. *Siispä* Kautsky ja kaikki nuo „ortodoksit” ovatkin yksinkertaisesti takapajuisia ihmisiä.

Siispä,— vastaamme me,— herrat arvostelijat turvautuvat tässäkin erääseen lukemattomista ja loputtomista *saiivarteluistaan*. Esitettyään Liebigin teorian Kautsky mainitsi *heti*, että nykyaikainen agronomia on todistanut täysin mahdolliseksi „tulla toimeen kokonaan ilman navettalantaa” (S. 50, „Agrarfrage”; vrt. ylläesitettyä kohtaa), mutta lisäsi samalla, että se on *palliatiivi* verrattuna siihen ihmiskskrementin tuhlaukseen, jonka kaupunkien likajätteiden puhdistamisjärjestelmä aiheuttaa. Juuri tämä kohta olisi arvostelijoiden pitänyt kumota, jos he olisivat kyenneet väittelemään asiallisesti, ja todistaa, ettei se ole palliatiivi. Sitä he eivät ole ajatelleetkaan. On itsestään selvää, että mahdollisuus käyttää luonnollisten lannoitteen asemesta keinolannoitteita ja se, että tämä vaihto (*ositainen*) jo on tosiasia, ei kumoa hituistakaan sitä, ettei ole järkipäistä heittää hukkaan luonnollisia lannoitteita ja sitä paitsi saastuttaa lialla joet sekä ilman esikaupunkien ja tehtaiden ympäristöillä. Suurkaupunkien lähettyvillä on nykyäänkin kastelupeltoja, jotka käyttävät kaupungin likajätteitä tavattoman hyödyllisesti maanviljelykselle, mutta sillä tavalla käytetään vain mitättömän vähäinen osa likajätteistä. Keinolannoitteet,— sanoo Kautsky kirjansa sivulla 211 vastatesaan juuri siihen vastaväitteeseen, että uusin agronomia muka kumoo sen tosiasian, että kaupunki riistää agronomisesti maaseutua, jota herrat arvostelijat tyrkyttävät hänelle jonain uutuuksena,— nämä keinolannoitteet „tekevät mahdolliseksi ehkäistä maaperän hedelmällisyyden vähenemisen, mutta se, että on välttämätöntä käyttää näitä keinolannoitteita yhä suuremmassa ja suuremmassa määrässä, merkitsee vain vielä yhtä niistä monilukuisista maataloutta

rasittavista taakoista, jotka *eivät suinkaan ole luonnollinen välttämättömyys, vaan jotka johtuvat olevista sosiaalisista suhteista**.

Alleiviivaamissamme sanoissa on koko asian „ydin”, asian, jota arvostelijat niin uutterasti sotkevat. Kirjailijain, jotka hra Bulgakovin tapaan peloittelevat proletariaattia „viljakysymyksellä”, joka on kauhistuttavampi ja tärkeämpi kuin sosiaalinen kysymys, kirjailijain, jotka ihailevat synnyttämisen keinotekoista rajoittamista sanoen, että „väestökasvun säännöstely” tulee talonpoikaiston hyvinvoinnin „tärkeimmäksi (sic!) taloudelliseksi ehdoksi” (II, 261), että tämä säännöstely ansaitsee „kunnioitusta” ja että „talonpoikaisväestön lisääntyminen herättää sentimentaalisissa (!?) moralisteissa paljon tekopyhää suuttumusta” (ainoastaanko tekopyhää? eikä ihan oikeutettua suuttumusta nykyistä yhteiskuntajärjestelmää vastaan?), „ikään kuin hillitön himo (sic!) sinänsä jo olisi jokin hyve” (sama lähde),— sellaisten kirjailijain on luonnostaan ja kiertämättä pyrittävä jättämään varjoon ne *kapitalistiset esteet*, joita maanviljelyksen edistykselle nousee eteen, jotta kaikki voitaisiin panna luonnon lain, „maan vähenevän hedelmällisyyden lain” niskoille, jotta kaupungin ja maaseudun välisen vastakohtaisuuden hävittämistä voitaisiin sanoa „pelkäksi fantasiaksi”. Mutta miten äärettömän kevytmielisiä herrojen Tshernovien pitääkään olla voidakseen kertoilla noita tuollaisia järkeilyjä ja samalla moittia marxilaisuuden arvostelijoita „periaatteellisuuden puutteesta, eklektisismistä ja opportunistista” („Russkoje Bogatstvo”, № 11, s. 246)?! Hra Tshernov moittimassa muita periaatteettomuudesta ja opportunistista,— mitä sen koomillisempaa näkyä enää voisi olla?

Kaikki muutkin Voroshilovimme kriittiset uroteot ovat aivan samanlaisia kuin tämäkin juuri tarkastamamme tapaus.

Kun Voroshilov uskottelee teille, ettei Kautsky ymmärrä kapitalistisen luoton ja koronkiskuruuden välillä olevaa eroa, että hän osoittautuu kerrassaan kykenemättömäksi tai haluttomaksi ymmärtämään Marxia, kun hän puhuu talonpojasta, joka esiintyy liikeyrittäjänä ja siinä ominaisuus-

* On selvää, etteivät keinolannoitteet katoa kapitalismin kukistuessa.— sanoo Kautsky edelleen,— mutta ne tulevat rikastuttamaan maaperää erikoisaineilla, eikä täyttämään maaperän hedelmällisyyden palauttamistehtävää kokonaisuudessaan.

dessa on proletariaatin suhteen samantapaisessa asemassa kuin tehtailijakin, kun Voroshilov samalla iskee nyrkillä rintaansa ja huudahtaa: „sanon tämän rohkeasti, sillä tunnen (sic!) seisovani vankalla pohjalla” (kokoelmassa „Kunniakkaalla paikalla”, s. 169),— niin te voitte olla rauhassa: Voroshilov taaskin sotkee jumalattomasti ja kerskaillee yhtä jumalattomasti. Hän „ei huomannut” Kautskyn kirjassa niitä kohtia, joissa käsitellään koronkiskuruutta sellaisenaan („Agrarfrage”, S. 11, 102—104, varsinkin 118, 290—292), ja kolkuttaa kaikin voimin avointa ovea huutaen samalla, kuten on tapana, Kautskyn „doktrinäärisestä formalismista” ja „siveellisestä tunnottomuudesta”, „ihmisten kärsimysten pilkkaamisesta” y.m.s. Mitä taas tulee siihen, että talonpoika esiintyy liikeyrittäjän osassa, niin tämä ihmeellinen viisuus menee nähtävästi yli Voroshilovin kaiken ymmärryksen. Seuraavassa luvussa yritämme kuitenkin selittää sen hänelle kaikkein konkreettisimmilla esimerkeillä.

Kun Voroshilov haluaa todistaa, että hän on oikea „työn etujen” edustaja, ja kun hän peittoaa Kautskya siitä, että tämä on „karkoittanut proletariaatin riveistä suuren paljouden aitoa työläisväkeä” (sama, s. 167), kuten Lumpenproletariat’in*, palvelusväen, kotiteollisuudenharjoittajat y.m.s.,— niin tietäkää, että Voroshilov sotkee asioita. Kautsky käsittelee tässä niitä tunnusmerkkejä, jotka ovat ominaisia sille „nykyaikaiselle proletariaatille”, joka on luonut nykyisen „sosialidemokraattisen proletaarisen liikkeen” („Agrarfrage”, S. 306), eivätkä Voroshilovit ole vielä tähän mennessä tehneet sellaista löytöä, että ryysyläiset, kotiteollisuudenharjoittajat tai palvelusväki olisivat luoneet sosialidemokraattisen liikkeen. Sen sijaan moite siitä, että Kautsky saattaa „karkoittaa” palvelusväen (joka Saksassa alkaa nyt yhtyä liikkeeseen), kotiteollisuudenharjoittajat y.m.s. proletariaatin riveistä,— osoittaa vain Voroshilovien koko julkeuden kaikessa komeudessaan, Voroshilovien, jotka osoittavat sitä halukkaammin ystävyyttään „aitoa työläisväkeä” kohtaan, mitä vähemmän näillä tällaisilla fraaseilla on käytännöllistä merkitystä ja mitä vaarattomampaa on haukuskella „Agraarikysymyksen” toista osaa, jota Venäjän sensuuri ei ole päästänyt julkisuuteen.

* — lumpenproletariaatin, ryysyköyhälistön. *Toim.*

Muuten, on vielä muitakin oikeita julkeuden kukkasia: ylistellessään herroja N. —onia⁵⁷ ja Kablukovia vaieten visusti heitä vastaan suunnatusta marxilaisesta arvostelusta, hra Tshernov kysyy samalla teennäisellä naiiviudella: ketä saksalaiset sosialidemokraatit oikeastaan tarkoittavat venäläisillä „tovereillaan”? Ellette usko, että „Russkoje Bogatstvossa” herätetään tuollaisia kysymyksiä, niin katsokaa № 7:stä, s. 166.

Kun Voroshilov uskottelee, että Engelsin „ennustukset” Belgian työväenliikkeen tuloksettomuudesta proudhonilaisuuden vaikutuksen vuoksi „ovat romahtaneet”, — niin tietää, että Voroshilov taaskin vääristelee asioita ylenpalttisen varmana omasta niin sanotusta „edestvastuuttomuudesta”. Näin hän sanoo: „Eihän ole suinkaan sattuma, ettei Belgia ole milloinkaan ollut ortodoksaalis-marxilainen maa, eikä suotta Engels, joka oli sen vuoksi tyytymätön siihen, ennustanut, että Belgian liike „proudhonilaisten periaatteiden” vaikutuksen takia lähtee „von nichts durch nichts zu nichts” *. Voi surkeutta! hänen ennustuksensa ovatkin romahtaneet ja Belgian liikkeen laajuus ja monipuolisuus ovat tehneet sen nykyään esimerkiksi, josta monilla „oikeauskoisilla” mailla on paljon oppimista” („Russkoje Bogatstvo”, № 10, s. 234). Asia oli näin: vuonna 1872 (seitsemänkymmentä kaksi!) Engels polemisoi sosialidemokraattisessa „Volksstaat” ** lehdessä saksalaista proudhonilaista Mühlbergeriä vastaan ja väittäessään proudhonilaisuuden merkityksen yliarvioimista vastaan hän kirjoitti: „Ainoa maa, jossa työväenliike on välittömästi proudhonilaisten „periaatteiden” vaikutuksen vallassa, on Belgia, ja juuri sen vuoksi Belgian työväenliike kulkeekin, Hegelin sanonnan mukaan, „olemattomasta olemattoman kautta olemattomaan” ” ***.

Se on siis *suoranaista valhetta*, että Engels olisi jotain „aavistellut” tai „ennustanut”. Hän puhui vain *siitä, mitä on olemassa*, s.o. siitä, mitä oli vuonna 1872. Ja sehän on kieltämätön historiallinen tosiasia, että *siihen aikaan* Belgian liike polki paikallaan juuri sen vuoksi, että

* — „olemattomasta olemattoman kautta olemattomaan”. *Toim.*

** — „Kansanvaltio”⁵⁸. *Toim.*

*** Ks. kirjasta „Zur Wohnungsfrage”. Zürich. 1887 („Asuntokysymyksestä”. Zürich, 1887. *Toim.*), jossa on uusintapainoksena julkaistu Engelsin kirjoitukset Mühlbergeriä vastaan vuodelta 1872 ja jossa on hänen johdantonsa, päivätty tammikuun 10 pnä 1887. Siteerattu kohta on sivulla 56⁵⁹.

siellä oli vallitsevana proudhonilaisuus, jonka johtajat esiintyivät kollektivismia vastaan ja kielsivät proletariaatin itsenäisen poliittisen toiminnan. „Belgian sosialistinen puolue” perustettiin vasta vuonna 1879 ja vasta siitä lähtien alkaa se agitaatio yleisen äänioikeuden puolesta, joka merkitsi marxilaisuuden voittoa proudhonilaisuudesta (itsenäiseksi poliittiseksi puolueeksi järjestetyn proletariaatin poliittisen taistelun tunnustaminen) ja liikkeen suurten saavutusten alkua. „Belgian työväenpuolueen” nykyinen ohjelma on omaksunut *kaikki* marxilaisuuden perusajatukset (puhumattakaan erillisistä vähemmän tärkeistä kohdista). Ja niinpä vuonna 1887, alkulauseessa asuntokysymystä koskevien kirjoitustensa toiseen painokseen, Engels korostaa erikoisesti „kansainvälisen työväenliikkeen jättiläismäistä edistystä viimeisten 14 vuoden aikana”. Tämä edistys liittyy kiinteästi,— sanoo hän,— proudhonilaisuuden pois ahdistamiseen, joka (proudhonilaisuus) oli *silloin* vallitsevana, mutta *nyt* on miltei unohdettu. „Belgiassa”, huomauttaa Engels, „flaamilaiset ahdistivat vallonit pois liikkeen johdosta, syrjäyttivät (abgesetzt) proudhonilaisuuden ja nostattivat voimakkaasti liikettä” (saman kirjasen s. 4, alkulause)⁶⁰. Miten oikein asia onkaan kuvattu „Russkoje Bogatstvossa”, eikö totta?

Kun Voroshilov... mutta riittääköön jo! Emmehän me tietenkään jaksa kilpailla legaalisen aikakauslehden kanssa, joka voi joka kuukausi valehdella „ortodoksaalista” marxilaisuutta vastaan aivan kuin vainajasta.

V

„NYKYAJAN EDISTYNEIDEN PIENTALOUKSIEN KUKOISTUS”. BADENIN ESIMERKKI *

— Yksityiskohtiin, yksityiskohtiin! — huudahti hra Bulgakov aikakauslehdessä „Natshalo” (№ 1, s. 7 ja 13), ja kaikki „arvostelijat” toistavat tätä tunnusta satoja kertoja ja sadoin eri tavoin.

* — Luvut V—IX julkaistiin aikakauslehdessä „Obrazovanije” varustettuina seuraavanlaisin tekijän huomautuksin: „Nämä tässä esitetyt artikkelit on kirjoitettu vuonna 1901. Ensimmäinen osa niistä julkaistiin viime vuonna Odessassa kirjasena (kustannusliikkeessä „Burevestnik”). Toinen osa niistä ilmestyy nyt lehdistössä ensi kertaa. Jokainen katsaus muodostaa enemmän tai vähemmän itsenäisen kokonaisuuden. Niiden yhteisenä aiheena on sen arvostelun käsittely, jota venäläisessä kirjallisuudessa harjoitetaan marxilaisuutta vastaan”. *Toim.*

Hyvä on, herrat, käykäämme käsiksi yksityiskoh-
tiin.

Kun te tähtäsitte tämän tunnuksen Kautskya vastaan, niin se oli aivan järjetöntä, sillä hajanaisen ja lukemattomilla yksityiskohdilla raskautetun agraarikysymyksen tieteellisen tutkimisen päätehtävänä oli nimenomaan yleisen kuvan luominen koko nykyisestä agraarijärjestelmästä kehityksessään. Teidän tunnuksenne vain verhosi tieteellistä periaatteettomuuttanne, opportunistista pelkoanne kaikkeen eheään ja harkittuun maailmankatsomukseen nähden. Ja ellette te olisi suhtautuneet Kautskyn kirjaan Voroshilovien tapaan, niin te olisitte voineet ammentaa tuosta kirjasta koko joukon ohjeita siitä, kuinka näitä detaljitietoja on käytettävä ja kuinka niitä pitää muokata. Mutta sen, että te ette osaa käyttää noita detaljitietoja, sen me todistamme heti koko joukolla *teidän itsenne valitsemia* esimerkkejä.

Kirjoituksessaan „Talonpoikaisbarbaarit”, joka on suunnattu Kautskya vastaan ja julkaistu herrojen Voroshilovien aikakauslehdessä „Sozialistische (??) Monatshefte” (III. Jahrg., 1899, Heft 2), E. David vetosi erittäin suurella voitonriemulla „eräeseen niistä *mitä perusteellisimmista ja mielenkiintoisimmista monografioista*” talonpoikaistaloudesta, joita viime aikoina on ilmestynyt, nimittäin Moritz Hechtin monografiaan: „Drei Dörfer der badischen Hard” (Lpz. 1895)*. Hertz sieppasi heti tämän viittauksen, toisti Davidin jälkeen muutamia numeroita tuosta „mainiosta teoksesta” (S. 68, venäjänk. käännös 164) ja „kehoittamalla kehoitti” (S. 69, venäjänk. käännös 188) tutustumaan siihen joko alkuperäisen tekstin tahi Davidin lainausten mukaan. Hra Tshernov kiiruhti „Ruskoje Bogatstvossa” toistamaan sekä Davidin että Hertzin jutut asettaen Kautskya vastaan Hechtin piirtämät „kirkkaat kuvat nykyajan edistyneiden pientalouksien kukoistuksesta” (№ 8, 206—209).

Kääntykäämme Hechtin puoleen.

Hecht kuvaa kolmea badenilaista kylää, jotka ovat 4—14 kilometrin päässä Karlsruhesta: Hagsfeldia, Blankenlochia ja Friedrichstalia. Vaikka maapalstat ovatkin pieniä, 1—3 hehtaaria isäntää kohti, niin talonpojat elävät varsin varakkaasti ja kulttuurisesti saaden maasta sangen suuria satoja. David (ja hänen jäljestään myöskin Tshernov)

* — „Badenilaisen Hardin kolme kylää”. Leipzig. 1895. *Toim.*

vertailee näitä satoja Saksan keskimääräisiin satoihin (kaksoissentnereissä 1 ha:lta: perunaa 150—160 ja 87,8, ruista ja vehnää 20—23 ja 10—13, heinää 50—60 ja 28,6) ja huudahtaa: miltäs näyttää? Siinä teille „takapajuisia pientalonpoikia”! Ensiksikin, vastaamme me, koska tässä ei ole lainkaan verrattu keskenään samanlaisissa olosuhteissa olevia pien- ja suurtalouksia, niin on naurettavaa pitää sitä minään perusteluna Kautskya vastaan. Sitäkin naurettavampaa on, kun tuo samainen hra Tshernov, joka „Russkoje Bogatstvon” 8. numerossa sivulla 229 väittää, että „Kautskyn rudimentäärisessä katsantokannassa” (siitä, että kaupunki riistää agronomisesti maaseutua) „kapitalismin varjopuolia jopa liioitellaankin”,—esittää sivulla 209 Kautskya *vastaan* juuri sellaisen esimerkin, missä tämä maanviljelyksen edistystä haittaava kapitalistinen este on *suljettu pois*, koska hänen valitsemansa kylät sijaitsevat kaupungin liepeillä. Samaan aikaan, kun maalaisväestön valtava enemmistö menettää suuren määrän luonnollisia lannoitteita kapitalismin aikaansaaman maaseudun autioitumisen ja väestön kaupunkieihin keskittymisen vuoksi,—kaupunkien liepeillä asuva mitättömän pieni vähemmistö talonpojista hyötyy erittäin suuresti tästä asemastaan ja rikastuu joukkojen köyhtymisen kustannuksella. Ihmekös se on, että sadot ovat kuvatuissa kylissä niin suuret, kun nämä kylät ostavat vuodessa 41.000 markan arvosta lantaa sotaväen talleista kolmesta naapurikaupungista, joissa on varuskunnat (Karlsruhe, Bruchsal ja Durlach), ja lantavettä kaupunkien puhdistuslaitoksista (Hecht, S. 65); keinolannoitteita ostetaan lisäksi vain 7.000 markalla*. Kun suurtalouden teknillistä etevämmyyttä kumotaan ottamalla esimerkiksi tuollaisissa oloissa olevat pientaloudet, niin se merkitsee vain oman voimattomuutensa todistamista. Toiseksi, missä määrin meillä todellisuudessa on tässä esimerkissä „oikeita pientalonpoikia”,

* Sivumennen sanoen, hra Tshernov uskottelee „Russkoje Bogatstvon” luki-joille, ettei näissä kylissä ole „edes missään määrin huomattavaa differentioitumista” *maanomistuksen suuruuden* suhteen. Mutta ellei detaljisointivaatimus olisi hänen huulillaan vain tyhjänä fraasina, niin hän ei olisi voinut unohtaa sitä, että näille kaupungin liepeillä asuville talonpojille on maan määrällä paljon pienempi merkitys kuin lannoitteiden määrällä. Mutta siinä suhteessa on differentioituminen hyvin huomattava. Sato on suurin ja talonpojat ovat kaikkein rikkaimpia Friedrichstalin kylässä, vaikka siinä on talonpojilla maata kaikkein vähiten; mutta 48.000 markan menoista lannoitteisiin tulee tämän kylän osalle 28.000 markkaa, mikä 258 hehtaarin maa-alalla laskettuna tekee 108 markkaa yhtä hehtaaria kohti. Hagsfeld käyttää vain 30 markkaa hehtaaria kohti (12.000 : 397 ha) ja Blanckenloch kaiken kaikkiaan vain 11 markkaa (8.000 : 736 ha).

echte und rechte Kleinbauern, kuten David sanoo ja Hertz ja Tshernov toistavat hänen jälestään? He vetoavat tällöin *yksinomaan* maanomistuksen suuruuteen ja osoittavat juuri sen, etteivät he osaa käyttää detaljitietoja. Jokainenhan tietää, että kaupungin liepeillä olevalle talonpojalle desjatiina maata merkitsee samaa kuin kymmenen desjatiinaa jossakin syrjäseudulla asuvalle talonpojalle, ja talouden *tyyppikin* muuttuu perusteellisesti kaupungin läheisyyden vuoksi. Esimerkiksi maan hinta vähämaisimmassa ja rikkaimmässä näistä pääkaupungin liepeillä olevista kylistä, Friedrichstalissa, on 9—10 tuhatta markkaa, *viisi kertaa* korkeampi kuin keskinkertainen hinta Badenissa (1.938 markkaa) ja *parisenkymmentä kertaa* korkeampi kuin maan hinta Itä-Preussin kaukaisilla seuduilla. Niin muodoin tuotannon määrän (talouden mittasuhteiden ainoan tarkan osoittimen) mukaan ne eivät ole lainkaan mitään „pien”-talonpoikia. Mitä taas heidän taloutensa *tyyppiin* tulee, niin siinä me havaitsemme *rahatalouden* ja maanviljelyksen *spesialisoitumisen* hämmästyttävän korkealle kehittyneinä, jota Hecht erikoisesti korostaa. Kylvetään tupakkaa (45% kylvöalasta Friedrichstalissa), hyvälaatuista perunaa (joka menee osittain siemeneksi, osittain „kuulujen herrojen” pöytään Karlsruheen, kuten Hecht sanoo s. 17), pääkaupunkiin myydään maitoa ja voita, porsaita ja sikoja, itselleen ostetaan sekä leipä että heinät. Maanviljelys on siellä saanut kokonaan kaupallisen luonteen, ja pääkaupungin liepeillä oleva talonpoika on selvintä lajia *pikkuporvari*, niin että jos hra Tshernov olisi todellakin tutustunut niihin detaljitietoihin, joihin hän toisten sanojen perusteella vetoaa, niin hän olisi ehkä päässyt jonkin verran lähemmin käsittämään hänelle niin monimutkaista kategoriaa kuin on talonpojan „pikkuporvarillisuus” (vrt. „Russkije Bogatstvo”, № 7, s. 163). Peräti kummallista on, että Hertz ja hra Tshernov, jotka ovat julistaneet, etteivät he voi käsittää, kuinka talonpoika voi esiintyä liikeyrittäjän osassa, kuinka hän saattaa esiintyä milloin työläisenä, milloin yrittelijänä, että he viittaavat detaljisoituun tutkielmaan, jonka tekijä sanoo suoraan: „XVIII vuosisadan talonpoika 8—10 hehtaarin suuruisine maapalstoineen oli talonpoika” („oli talonpoika”, hra Tshernov!) „ja fyysillisen työn tekijä; XIX vuosisadan kääpiötalonpoika 1—2 hehtaarin palstoineen on henkisen työn tekijä, yrittäjä,

kauppias” (Hecht, S. 69, vrt. s. 12: „maalaisisännästä on tullut *kauppias* ja *yrittäjä*”. Alleviivannut Hecht). Eivätkö Hertz ja hra Tshernov ole „höyhentäneet” Kautskya totta tosiaan Voroshilovien tapaan muka talonpojan ja liikeyrittäjän sekoittamisesta toisiinsa?

„Liikeyritteläisyyden” kaikkein selvimpänä ja näkyvimpänä merkinä on palkkatyön käyttö. Ja on äärimmäisen luonteenomaista, että yksikään niistä quasi-sosialisteista, jotka ovat vedonneet Hechtin teokseen, *ei ole sanonut halaistua sanaa* tästä tosiasista. Hecht itse, tuo mitä tyyppillisin Kleinbürger *, joka edustaa mitä hyväntahtoisinta suuntausta, joka ihailee talonpoikien uskonnollisuutta sekä yleensä suurherttuakunnan johtomiesten „isällistä holhousta” heistä ja muun muassa sellaista „tärkeää” toimenpidettä kuin keittokurssien järjestämistä,—yrittää luonnollisesti hämätä nämä tosiasiat ja todistaa, ettei rikkaiden ja köyhien välillä, talonpojan ja batrakin välillä, talonpojan ja tehdastyöläisen välillä ole mitään „sosiaalista kuilua”. „Maatalouden *päiväläisten* säätyä ei ole olemassa”, kirjoittaa Hecht. „Suurin osa talonpojista pystyy itse perheen voimilla muokkaamaan palstansa; vain harvat näissä kolmessa kylässä tarvitsevat vierasta työvoimaa elonkorjuun aikana tai puintiin; nämä perheet „kutsuvat avuksi” („bitten”), kuten paikkakunnalla sanotaan, tiettyjä miehiä tai naisia (joilla ei ole aikomustakaan nimittää itseään „päiväläisiksi”) (31). Siinä, että kolmen kylän kaikista isännistä vain muutamat palkkaavat päiväläisiä, ei ole mitään ihmettä, sillä hyvin monet näistä „isännistä” ovat tehdastyöläisiä, kuten saamme nähdä. Mutta kuinka suuri osa puhtaista maanviljelijöistä nimenomaan turvautuu palkkaukseen, sitä Hecht ei mainitse, vaan pitää parempana täyttää kandidaatin- (saksaksi tohtorin-) väitöskirjansa, jossa käsitellään vain kolmea kylää (eräästä niistä Hecht on itsekkin kotoisin), järkeilyillä ahkeruuden ja säästäväisyyden korkeansiveellisestä merkityksestä eikä suinkaan tarkoilla tilastotiedoilla talonpoikien eri ryhmistä. (Siitä huolimatta, tai mahdollisesti juuri sen vuoksi, Hertz ja David niin kovasti ylistelevätkin Hechtin teosta.) Me saamme tietää vain sen, että päiväläisten palkat ovat pienimmät kaikkein rikkaimmassa ja puhtaasti maanviljelyskylässä —

* — pikkuporvari. *Toim*

Friedrichstalissa, joka on kauimpana Karlsruhesta (14 kilom. päässä). Friedrichstalissa päiväläinen saa 2 markkaa päivässä omalla ylläpidollaan, Hagsfeldissa (4 kilom. Karlsruhesta, joka on tehdastyöläisten asuttama) — 3 markkaa. Sellainen on eräs arvostelijoita niin suuresti ihastuttavien „oikeiden pientalonpoikien” „kukoistuksen” ehto. „Herrojen ja palvelusväen (Gesinde = sekä palvelusväki että batrakit) välillä”, selittää Hecht meille, „näissä kolmessa kylässä on vielä olemassa aivan patriarkaaliset suhteet. „Herra”, s.o. talonpoika, jolla on 3—4 hehtaaria maata, „sinuttelee” renkiä ja piikaa, nimittää heitä pelkästään nimeltä, nämä taas nimittävät talonpoikaa „sedäksi” (Vetter) ja talonpojan vaimoa „tädiksi” (Base) ja puhuttelevat heitä „teiksi”... Batrakit syövät yhdessä perheen kanssa ja heitä pidetään ikään kuin sen jäsenenä” (S. 93). Palkkatyön merkityksestä tupakanviljelyksessä, joka on niin laajasti kehittynyttä tällä seudulla ja joka vaatii erittäin paljon työkäsiä, on tuo „perusteellisen syvällinen” Hecht visusti vaiti, mutta koska hän on kuitenkin sanonut edes pari sanaa palkkatyöstä, niin tutkielman „detaljisoinnissa” taidossa täytyy tämä hyväätarvokkava pikkuporvarikin sentään asettaa „kriittillisen” sosialismin Voroshiloveja korkeammalle.

Kolmanneksi. Hechtin tutkielmaan on vedottu, kun halutaan kumota se tosiasia, että talonpoikaiston keskuudessa joudutaan tekemään ylenmäärin työtä ja olemaan aliravittuna. Ja sitten kuitenkin osoittautuu, että arvostelijat ovat pitäneet edullisempänä *olla vaiti* niistä tämänluontoisista tosiasioista, joista Hecht *mainitsee*. Heidän avukseen tuli se käsite „keski”-talonpojasta, jota käyttämällä „talonpoikaiston” kaunistelu on niin laajalle levinnyt sekä venäläisten narodnikkien että länsieurooppalaisten porvarillisten taloustieteilijäin keskuudessa. „Yleensä” näiden kolmen kylän talonpoikaisto on hyvin vaurasta, mutta vieläpä mitä keveimmille perusteille rakentuvasta Hechtin monografias-takin näkyy selvästi, että tässä suhteessa on ehdottomasti erotettava kolme suurta ryhmää. Likipitään neljäsosa (eli 30%) isännistä (Friedrichstalissa enemmistö ja Blankenlochissa vain harvat) on vauraita pikkuporvareita, jotka ovat rikastuneet pääkaupungin läheisyyden vuoksi, jotka harjoittavat tuottoisaa maitotaloutta (myyvät 10—20 litraa maitoa päivässä) ja tupakanviljelystä (yksi esimerkki:

1.825 markan kokonaistulo 1,05 hehtaarin tupakkapellosta) ja ruokkivat sikoja myytäväksi (Friedrichstalissa on 1.140 asukasta, ja he pitävät 497 sikaa, Blankenlochissa on 1.684 asukkaalla 445 sikaa ja Hagsfeldissa 1.273 asukkaalla 220 sikaa) j.n.e. Tämän vähemmistön keskuudessa (johon yksinomaan oikeastaan voidaankin soveltaa täydellisesti niitä „kukoistuksen” merkkejä, jotka niin ihasuttavat arvostelijoita) tavataan palkkatyön käyttöä epäilemättä sängen usein. Seuraavassa ryhmässä, johon kuuluu suurin osa Blankenlochin kylän isännistä, on hyvinvointi jo tuntuvasti huonompi; lannoitteita käytetään vähemmän, sadot eivät ole niin suuria, karjaa on vähemmän (Friedrichstalissa on kaikkea karjaa, nautakarjaksi laskettuna, 599 kappaletta 258 ha kohti, Blankenlochissa 842 kappaletta 736 ha kohti, Hagsfeldissa 324 kappaletta 397 ha kohti), „siistejä kamareja” tavataan taloissa harvemmin, lihaa ei enää syödä läheskään joka päivä, monissa perheissä havaitaan sellainen (meille venäläisille hyvin tunnettu) ilmiö, että rahantarpeessa ne syksyisin myyvät viljaa, mutta keväällä taas ostavat sitä *. Tässä ryhmässä painopiste siirtyy jatkuvasti *maanviljelyksestä teollisuuteen*, ja 103 blankenlochilaista talonpoikaa on nykyään jo Karlsruheessa tehdastyöläisinä. Nämä viimeksi mainitut yhdessä melkein koko Hagsfeldin väestön kanssa muodostavat kolmannen ryhmän (40—50 prosenttia talouksien koko määrästä). Maanviljelys on näillä enää sivuelinkeinona, jolle etupäässä naiset uhraavat aikansa. Vaikka elintaso onkin korkeampi kuin Blankenlochissa (pääkaupungin vaikutuksen vuoksi), niin puute antaa jo kovasti tuntea itsensä. Maito myydään ja itselle ostetaan jo osittain „halvempaa margariinia” (24). Vuohien lukumäärä kasvaa nopeasti: 9:stä v. 1855 93:een v. 1893. „Tämä kasvu”, kirjoittaa Hecht, „voidaan selittää ainoastaan varsinaisten talonpoikaistalouksien katoamisella ja talonpoikaissäädyn muuttumisella (Auflösung) maaseudun tehdastyöläisten säädyksi, joilla on tavattoman parsellisoitu maanhallinta” (27). Tulkoon sulkumerkeissä

* Sivumennen sanoen Hecht selittää Blankenlochin taloudellisen jälkeenyden johtuvan lounaistalouden vallitsevasta asemasta ja siitä, että on olemassa yhteisö, jonka ansiosta maatilkkua (36 aaria — *Almendgut* turvataan jokaiselle 32 vuotta täyttäneelle, „olkkoon hän sitten laiska tai ahkera, tehköön hän säästöjä tai ei” (S. 30). Mutta kuitenkin Hecht vastustaa yhteisömaiden jakamista: hän sanoo, että se on tavallaan yhteiskunnallisen vaivaishuollon laitos (Altersversorgung) sängen iäkkäitä tehdastyöläisiä varten, joiden lukumäärä Blankenlochissa kasvaa.

sanotuksi, että koko Saksassakin on vuohien lukumäärä vuodesta 1882 vuoteen 1895 kasvanut tavattoman suuresti: 2,4 miljoonasta 3,1 miljoonaan, mikä seikka osoittaa selvästi nurjan puolen siitä „vankan talonpoikaiston” edistyksestä, jota herrat Bulgakovit ja pikkuporvarilliset sosialisti-„arvostelijat” niin kovasti ylistelivät. Suurin osa työläisistä kävelee jalkaisin tehtaalle, 3½ kilom. päähän kaupunkiin, peläten jopa markankin (48 kop.) lisäkulkua viikossa rautatielippuun. Noin 150 työläistä 300:sta hagsfeldilaisesta pitää liian kalliina itselleen käydä päivällisellä „kansan ruokalassa” 40—50 pennillä ja saa päivällisen kotoaan. „Naispoloiset”, selittää Hecht, „panevat täsmälleen kello 11 päivällisen astioihin ja vievät tehtaalle” (79). Mitä tulee työläisnaisiin, niin hekin tekevät tehtaalla työtä 10 tuntia päivässä ja saavat siitä kaiken kaikkiaan 1,10—1,50 markkaa (miehet 2,50—2,70 markkaa) ja kappalepalkalla 1,70—2 markkaa. „Eräät työläisnaiset yrittävät lisätä niukkia ansioitaan tekemällä sivutöitä; 4 blankenlochilaista tyttöä käy työssä Karlsruhessa paperitehtaalla ja he ottavat paperia kotiin tehdäkseen siitä iltaisin paperipusseja; he tekevät noin 300 pussia illassa, kello 8:sta 11:een (sic!), ja saavat siitä 45—50 penniä,— pienten päivätulojen lisänä, mikä kattaa juuri rautatiemenot. Hagsfeldissa on eräillä naisilla, jotka ovat tyttöinä työskennelleet tehtaissa, pieniä sivutuloja siitä, että talvi-illoin kiilloittavat hopeaesineitä” (36). „Hagsfeldilainen työläinen”, sanoo Hecht liikituksen vallassa, „ei ole saanut vakinaista asuinsijaansa valtakunnallisen lain voimalla, vaan oman energiansa ansiosta, hänellä on mökki, jota hänen ei tarvitse jakaa vieraiden ihmisten kanssa, hänellä on kaistale maata; mutta paljon tärkeämpää kuin tämä todellinen omistus on tietoisuus siitä, että kaikki tuo on omalla ahkeruudella hankittua. Hagsfeldilainen työläinen on samalla sekä tehdastyöläinen että talonpoika. Kenellä ei ole maata, hän vuokraa sitä vaikkapa muutaman parsellin suurentaakseen tulojaan *vapaatuntien käytöllä*. Kun kesällä työ tehtaassa alkaa „vasta” („vasta”!) kello 7 aamulla, niin työläinen nousee ylös kello 4 mullatakseen perunaa tai tuodakseen rehua eläimille. Tai kun hän illalla tulee kotiin kello 7, niin mitä tekemistä hänellä on, varsinkin kesällä? Niinpä hän tekee vielä tunnin-puolitoista työtä pellollaan: eihän hänen tarvitse saada suurta korkoa maasta,— hän haluaa vain

käyttää täydellisesti (sic!) työvoimansa”... Ja Hecht puhuu vielä paljon tällaisia hempeyksiä päättäen kirjansa sanoihin: „Kääpiötalonpoika ja tehdastyöläinen — kumpikin (sic!) on noussut keskisäädyn tasolle, eikä se ole tapahtunut keino-tekoinen pakkotoimenpitein, vaan oman ahkeruutensa, oman energiansa ansiosta, kehittämällä itsessään korkeinta siveellisyyttä” *.

„Badenin Hardin kolme kylää muodostavat nyt yhden suuren ja laajan keskisäädyn” (alleviivaus Hechtin).

Siinä ei ole mitään ihmettä, että Hecht kirjoittaa tällä tavalla, sillä hän on aivan tavallinen porvariston apologeetti. Mutta miten on nimitettävä niitä, jotka petkuttavat toisia nimittämällä itseään sosialisteiksi ja jotka kaunistelevat todellisuutta vieläkin innokkaammin kuin mikään Hecht esittämällä porvarillisen vähemmistön kukoistuksen muka yleiseksi edistykseksi ja hämäämällä enemmistön proletarisoitumista vanhalla virrellä: „maanviljelyksen yhdistäminen teollisuuden kanssa”?

VI

PIEN- JA SUURTALouden TUOTTAVUUS. ESIMERKKI ITÄ-PREUSSISTA

Siirtykäämme vaihtelun vuoksi etäisestä etelä-Saksasta lähemmäksi Venäjää, Itä-Preussiin. Meillä on siitä ole-massa eräs äärimmäisen opettavainen *seikkaperäinen* tutkielma, jota detaljisoimista vaatinut hra Bulgakov ei ole osannut lainkaan käyttää. „Suuren ja pienen talouden todellista tuottavuutta koskevien tietojen vertaaminen toisiinsa”, kirjoittaa hra Bulgakov, „ei voi ratkaista kysymystä niiden teknillisistä etuisuuksista, sillä vertailtavat taloudet saattavat olla erilaisissa taloudellisissa oloissa. Enintään ne sellaiset tiedot voivat faktillisesti vahvistaa sen kielteisen

* Hecht puhuu vielä paljon, hyvin paljon tästä „korkeimmasta siveellisyydestä” ihailien ainakin yhtä kovin kuin hra Bulgakovkin „järkevää avioliittopoliittikkaa”, „rautaista ahkeruutta”, „säätäväisyyttä” ja „kohtuullisuutta”, esittäen jopa „tunnetun talonpoikaisen sananparren”: „Man sieht nicht auf die Goschen (d. h. Mund), sondern auf die Groschen”, mikä vapaasti venäjän kielelle käännettynä kuuluu: „He так норовим, чтобы в рот, как чтобы в карман”. („Emme hanki niinkään suuhun kuin taskuun”. *Suom. huom.*). Kehoitamme lukijaa vertaamaan tätä sananparetta kieviläisen professorin hra Bulgakovin „oppiin” siitä, että talonpoikaistalous (joka ei tarvitse korkoa eikä voittoa) on „yhteiskunnalle kaikkein edullisin (sic!) maanviljelyksen organisaatiomuoto” (Bulgakov, I, 154).

johtopäätöksen, että suurtuotannolla ei ole teknillisiä etuja pientuotantoon verraten enempää teoriassa kuin tietyissä olosuhteissa todellisuudessaakaan. Sellaisia vertauksia on taloustieteellisessä kirjallisuudessa tehty paljonkin, joka tapauksessa aivan riittävästi sitä varten, että ennakkovakaumuksista ja ennakkoluuloista vapaassa lukijassa tulisi horjutetuksi usko suurtuotannon etevämmyyteen yleensä" (I, 57—58). Ja huomautuksessa on esitetty kaksi esimerkkiä. Ensimmäinen — se samainen Auhagenin teos, jossa vertaillaan vain kahta hannoverilaista taloutta, 4,6 ja 26,5 hehtaarin taloutta,— jota teosta ovat siteeranneet sekä Kautsky „Agrarfragessa" (S. 111) että Hertz (S. 69, ven. käännös 166). Tässä tapauksessa pienempi talous antaa suuremman sadon, ja Auhagen on määritellyt sen tuottavuuden suuremmaksi kuin suuressa taloudessa, mutta Kautsky on jo osoittanut tämän suuremman tuottavuuden johtuvan *alikulutuksesta*. Hertz yritti kumota sen, mutta tavallisella menestyksellään, ja koska Hertz on nyt käännetty venäjän kielelle, mutta Kautskyn vastausta Hertzille ei Venäjällä tunneta, niin mainitsemme parilla sanalla tämän vastauksen sisällöstä (joka on annettu edellä siteeratusta „Neue Zeit" lehden kirjoituksessa). Hertz on tapansa mukaan vääristellyt Kautskyn perusteluja, väittäen, että tämä on muka vedonnut vain siihen, että suurisäntä kouluttaa poikaansa kymnaasissa. Todellisuudessa kuitenkin Kautsky siten vain havainnollisti elintason kuvaamista, ja jos Hertz olisi esittänyt vertailtavien perheiden (kummassakin on 5 henkeä) *koko budjetin*, niin hän olisi saanut seuraavat numerot: pieni talous — 1.158,40 markkaa, suuri talous — 2.739,25. Jos pienen talouden elintaso olisi *sama* kuin suuren talouden, niin se osoittautuisi *vähemmän* tuottoisaksi; Auhagenin laskelmien mukaan pienen talouden tulot olisivat = 1.806 markkaa, s.o. 5,45% pääomalle (33.651 markalle) ja suuren talouden — 2.720 markkaa — 1,82% pääomalle (149.559 markalle). Laskekaa pois se, mikä pieneltä taloudelta on jäänyt kuluttamatta, ja sen tulot ovat *258 markkaa — 0,80%*! Ja tämä silloin kun työn määrä on suhteettoman korkea: pienessä taloudessa on 3 työntekijää maa-alan ollessa 4,6 hehtaaria, s.o. yksi työntekijä kutakin 1,5 ha kohti, suuressa taloudessa — 11 työntekijää (vrt. Hertz, S. 75, ven. käännös 179) maa-alan ollessa 26,5 hehtaaria, s.o. 1 työntekijä kutakin 2,4 hehtaaria kohti.

Puhumattakaan enää siitä Kautskyn täydellä syyllä pilkkaamasta seikasta, että sosialistina esiintyvä Hertz vertailee nykyaikaisen talonpojan lasten työntekoa Ruthin⁶¹ tähkänkeruuseen! Mitä tulee hra Bulgakoviin, niin hän rajoittui vain ilmoittamaan tiedot satoisuudesta *eikä sanonut halaistua sanaa* pienen ja suuren isännän elintasosta.

„Toisen esimerkin”, jatkaa tuo detaljisoimisen kannattaja, „löydämme *Karl Klawkin* uusimmasta tutkielmasta: „Ueber Konkurrenzfähigkeit des landwirtschaftlichen Kleinbetriebs” („Thiel's Landwirtschaftliche Jahrbücher'issä”, 1899, Heft 3—4)*. Hänen vertauksensa koskee Itä-Preussia. Tekijä vertailee toisiinsa suuria, keskisuuria ja pieniä talouksia, ottaen 4 taloutta kustakin ryhmästä. Hänen vertauksensa erikoisuutena on se, että ensinnäkin, tulot ja menot on osoitettu rahassa ja edelleen se, että tekijä muuttaa rahaksi ja merkitsee menoihin työvoiman arvon pienessä taloudessa, jossa sitä ei osteta; meidän tarkoituksemme kannalta sellainen menetelmä tuskin on oikea” (sic! Hra Bulgakov unohtaa lisätä, että Klawki laskee rahaksi työn arvon *kaikissa* talouksissa hinnoittelun työn arvon pientaloudessa jo edeltäkäsikin halvemmaksil!); „siitä huolimatta meillä on”... Seuraa taulukko, josta esitämme nyt vain johtopäätöksen: keskimääräinen puhdas voitto 1 morgenilta (= ¼ hehtaarilta) on suuressa — 10 markkaa, keskisuudessa — 18 ja pienessä taloudessa — 12. „Suurin tuottoisuus”, päättelee hra Bulgakov, „on tässä keskisuurella taloudella, sen jälkeen seuraa pieni ja vasta sitten suurtalous, joka on näin ollen kaikkein viimeisenä”.

Olemme tahallamme lainanneet *kokonaan* kaiken sen, mitä hra Bulgakov sanoo suurten ja pienten talouksien vertailusta. Tarkastelkaamme nyt, mitä todistaa Klawkin mielenkiintoinen teos, jossa kokonaisen 120 sivun mitalla kuvataan 12 tyyppillistä ja samanlaisissa olosuhteissa olevaa taloutta. Esitämme ensin yleiset tiedot talouksista ja tilan säästämiseksi sekä havainnollisuuden vuoksi rajoitumme *keskimääriin* numeroihin suuresta, keskisuudesta ja pienestä taloudesta (niiden keskikoko = 358; 50 ja 5 hehtaaria).

* Karl Klawki: „Maataloudellisen pientuotannon kilpailukykyisyydestä” („Thielin Maataloudellisissa Vuosikirjoissa”, 1899, vihko 3—4). *Toim.*

Taloudet	Yhtä morgenia (1/2 hehtaaria) kohti tulee markkoissa laskettuna:												Menot 100 markkaa maksa-vaan tuotteen*		100 morgenia kohti	
	Yhteensä tuloja			Tuloja tuotteiden myynnistä			Tuotteiden käyttöä omassa taloudessa			Yhteensä			Markkaa		Palkkatyö-päiviä	
	Maanvilje-lyksestä	Karjanhoi-dosta	Yhteensä	Maanvilje-lyksestä	Karjanhoi-dosta	Yhteensä	Maanvilje-lyksestä	Karjanhoi-dosta	Yhteensä	Tuloja	Menoja	Puhdasta voittoa	Markkaa		Palkkatyö-päiviä	Yhteensä työpäiviä
													a	b		
Suuri	17	16	33	11	14	25	6	2	8	33	23	10	65	70	887	887
Keskisuur..	18	27	45	12	17	29	6	10	16	45	27	18	35	60	744	924
Pieni	23	41	64	9	27	36	14	14	28	64	52	12	8	80	—	—

Näyttäisi siltä, kuin Klawkin teos vahvistaisi täydellisesti *kaikki* hra Bulgakovin johtopäätökset: talouden koon pienentyessä suurenee sekä kokonaistulo että vieläpä myynnistä saatu tulokin yhtä morgenia kohti laskettuna! Luulaksemme niillä menettelytavoilla, joita Klawki käyttää, — ja nämä menettelytavat ovat hyvin yleisiä ja pääpiirteissään kaikille porvarillisille ja pikkuporvarillisille taloustieteilijöille yhteisiä, — kaikissa tai melkein kaikissa tapauksissa saadaan tulokseksi pienmaanviljelyksen etevämyys. Sen vuoksi *koko kysymyksen ydin*, jota Voroshilovit eivät laisinkaan huomaa, on *näiden menettelytapojen käsittelyssä*, ja sen vuoksi Klawkin osatutkielma on yleiseltä kannalta tavattoman mielenkiintoinen.

Aloitamme sadoista. Osoittautuu, että viljakasvien valtaosan suhteen sadot *pienenevät* säännöllisesti ja hyvin tuntuvasti suurista pieniin talouksiin. Satona saadaan (sentnereissä morgenilta) vehnää: 8,7—7,3—6,4; ruista: 9,9—8,7—7,7; ohraa: 9,4—7,1—6,5; kauraa: 8,5—8,7—8,0; hennettä: 8,0—7,7—9,2 **; perunaa: 63—55—42; rehujuurikasta: 190—156—117. Vain pellavaa, jota suuret taloudet eivät kylvä ollenkaan, saavat pientaloudet (4:stä taloudesta 3) enemmän kuin keskisuuret taloudet (4:stä taloudesta 2), nimittäin 6,2 „Steiniä” (= 18½ naulaa) 5,5 vastaan.

* a = ellei isännän ja hänen perheensä työvoimaa lasketa rahassa; b = jos lasketaan.

** Sitä kylvetään ainoastaan kahdessa taloudessa 4:stä, suurten ja keskisuurten talouksien ryhmissä kummankin ryhmän 4:stä taloudesta kolme taloutta kylvää hennettä.

Mistä sitten riippuu, että suurissa talouksissa on suu-rempi satoisuus? Klawki antaa ratkaisevan merkityksen seuraaville neljälle syyllä: 1) pienisännillä ei ole juuri ollenkaan salaojitusta, ja silloinkin, kun sitä on, niin isännät itse asettavat pulket ja asettavat ne huonosti; 2) pienisännät eivät kynnä riittävän syvälti — hevoset ovat heikkoja; 3) pienisäntien nautakarjalla ei enimmäkseen ole riittävästi rehua; 4) lannan tulo on pienisännillä huonompaa: heidän viljastaan ovat oljet lyhyempiä, suuri osa oljista menee karjan rehuksi (siis taaskin rehun laatu on huonompaa) ja karjan aluseksi käytetään vähemmän olkia.

Pienisännillä on karja siis heikompaa, laadultaan huonompaa ja sitä hoidetaan huonommin. Tämä seikka selittää meille sen kummallisen ja eniten silmiinpistävän ilmiön, että vaikka suurissa talouksissa on satoisuus suurempi, niin tulo maanviljelyksestä 1 morgenia kohti on niissä Klawkin laskelmien mukaan pienempi kuin keskisuurissa ja pienissä talouksissa. Asia on niin, että Klawki *jättää pois laskelmista karjan rehun*, eikä laske sitä enempää tuloihin kuin menoihinkaan. Näin ollen on keinotekoisesti ja väärentäen tasoitettu se, mikä todellisuudessa saa aikaan oleellisen eron suurten ja pienten talouksien välillä, eron, mikä ei ole eduksi viimeksi mainituille. Tuolla tavalla laskettaessa suur-taloukseen osoittautuu vähätuottoisemmaksi *sen vuoksi*, että se käyttää suuren osan maatalouden peltoalasta rehun tuotantoon karjalle (vaikka maa-alan yksikköä kohti se pitääkin karjaa tuntuvasti vähemmän kuin pientaloukset), kun taas pientaloukset „tulee toimeen” oljilla, joita se käyttää rehuna. Pienmaanviljelyksen „etuisuutena” on siis se, että se *käyttää ryöstömenetelmiä* sekä maan suhteen (lannoitteet huonompia) että *karjan* suhteen (rehu huonompaa). On itses-tään selvää, että tuollaisella erilaisten talouksien tuottoisuuden vertailulla ei ole mitään tieteellistä merkitystä*.

Niistä syistä, joiden vuoksi maan satoisuus on suurempi suurissa talouksissa, on edelleen mainittava se, että ne

* On sanottava, että tuollaista pienten ja suurten talouksien erilaisten suu-reiden, jotka tietyllä tavalla eivät ole keskenään verrannollisia, vaihteellista rinnasta-mista toisiinsa ei esiinny ainoastaan erillisissä monografioiden, vaan myös nyky-aikaisen agraaritalouden joukkotilastossa numerotiedoissa. Sekä ranskalainen että saksalainen tilastointi käyttää „keskimääräistä” elävää painoa, yhden eläimen „keskimääräistä” hintaa kaikissa ja kaikenlaisissa talouksissa. Saksalaisissa tilas-toissa määritellään tätä menetelmää käyttäen jopa koko karjamäärän yhteen-laskettu arvokin eri isäntäryhmissä (maa-alan suuruuden mukaan), mutta samalla kuitenkin tehdään varaus, että kun yhden eläimen arvo edellytetään samaksi eri talousryhmissä, niin se „ei vastaa todellisuutta” (S. 35).

käyttävät useammin (ja nähtävästi miltei yksinomaan ne käyttävät) maan kalkitsemista, käyttävät enemmän keino-
lannoitteita (kulungit 1 morgenia kohti 0,81 markkaa —
0,38—0,43) ja Krafftuttermittel'ia* (suurissa talouk-
sissa — 2 markkaa morgenille, muissa — nolla). „Meidän
talonpoikaistaloutemme”, sanoo Klawki, joka laskee keski-
taloudetkin suuriin talonpoikaistalouksiin kuuluviksi, „eivät
käytä mitään Krafftuttermittel'iin. Ne hangottelevat edis-
tystä vastaan ja ovat erittäin kitsaita tekemään mitään
menoja puhtaassa rahassa” (461). Suurtaloudet ovat kor-
keammalla tasolla myöskin peltoviljelysjärjestelmän alalla:
parannetun vuoroviljelyksen me näemme kaikissa 4:ssä
suurtaloudessa, 3:ssa keskisuudessa (yhdessä on vanha
kolmivuoroviljelys) ja vain yhdessä pientaloudessa (3:ssa
on kolmivuoroviljelys). Vihdoin koneitakin on suurisännillä
paljon enemmän. Tosin Klawki itse on sitä mieltä, ettei
koneilla ole erikoisen suurta merkitystä. Mutta me emme
rajoitu hänen „mielipiteeseensä”, vaan teemme poimintoja
numerotiedoista. Seuraavien kahdeksan lajin koneet —
höyry- ja hevospuimakoneet, viskuukoneet, triöörit, rivi-
kylvökoneet, lannanlevityskoneet, hevosharavat ja rulla-
jyrät — jakaantuvat käsiteltävien talouksien kesken seura-
vasti: 4:llä suurtaloudella on 29 (siinä luvussa 1 höyryllä
käyvä — puimakone), 4:llä keskisuurella — 11 (ei yhtään
höyryllä käyvää), 4:llä pientaloudella on 1 kone (hevos-
puimakone). Tietenkään ei kenenkään talonpoikaistalouden
ihailijan mikään „mielipide” voi saada meitä luulemaan,
että viskuukoneet, rivikylvökoneet, jyrät y.m.s. voisivat olla
vaikuttamatta satoisuuteen. Tulkoon sanotuksi, että meillä
on tässä tiedot koneiden määrästä määrättyjen isäntien
hallussa, erotuksena saksalaisten tilastojen joukkotiedoista,
joissa rekisteröidään vain koneiden käyttämistapaukset,
samantekevää, ovatko koneet omia vai vieraita. Ilmeisesti
tällainen rekisteröinti niinkään vähentää suurtalouden
ylivoimaisuutta ja hämää seuraavat, Klawkin kuvaamat
koneiden „lainaamisen” muodot: „Suurisäntä lainaa mie-
lellään pienisännälle jyräänsä, hevosharavaansa ja viskuu-
konettaan, jos tämä lupaa hänelle antavansa siitä niitto-
miehen kiireenä työaikana” (443). Siis tietty määrä — jo
muutenkin tavattoman harvinaisista, kuten olemme osoit-

* — väkirehua. *Toim.*

taneet — koneiden käyttämistapauksista pientaloudessa on työvoiman hankkimisen muunnettu muoto.

Menkäämme edelleen. Toisena tapauksena, jolloin vääräntään rinnastetaan ilmeisesti erilaisia suureita, on Klawkin tapa laskea tuotteen hinta niitä myydessä samaksi kaikissa talousryhmissä. Todellisten myyntitapausten asemesta tekijä ottaa laskelmiensa perustaksi olettamuksen, jonka erheellisyydestä hän itse mainitsee. Talonpojat myyvät viljan enimmäkseen omalla paikkakunnalla, ja pikkukaupungeissa kauppiaat alentavat suuresti hintoja. „Suuret maatilat ovat tässä suhteessa paremmassa asemassa, sillä ne voivat lähettää samalla kertaa suuria eriä maakunnan pääkaupunkiin. Ne saavat siten sentneriltä tavallisesti 20—30 prosenttia enemmän kuin pikkukaupungeissa myydessä” (373). Suurisännät osaavat paremmin hinnoitella viljansa (451) ja myyvät sitä painon eikä mitan mukaan, kuten talonpojat myyvät tappiokseen. Samoin painon mukaan myyvät suurisännät karjaakin, kun taas talonpojilta ostetaan karjaa yksinkertaisesti ulkonaisen arvion perusteella. Myöskin maitotuotteiden myynti on suurisännillä järjestetty paremmin, sillä he voivat lähettää maidon kaupunkiin ja saada siitä korkeamman hinnan kuin keskisuuret isännät, jotka tekevät maidosta voita ja myyvät kauppiaille. Keskisuurilla isännillä vuorostaan on voi parempaa kuin pienisännillä (käytetään separaattoreita, valmistetaan joka päivä j.n.e.), joille maksetaan 5—10 penniä vähemmän naulalta. Myytäväksi lihotetun karjan joutuvat pienisännät myymään aikaisemmin (kesken kasvuaan) kuin keskisuuret isännät, sillä heillä ei riitä rehua (444). Klawki jättää monografiassaan pois laskuista kaikki nämä suuratalouden etuisuudet markkinoilla myyjänä, etuisuudet, joiden merkitys ei yleensä otettuna ole suinkaan vähäinen, samoin kuin tämän *tosiasian* jättävät laskuista teoreetikkojen joukkoon kuuluvat pientalouden ihailijatkin vedoten siihen, että asiaa *voidaan* auttaa osuustoiminnalla. Me emme halua sekoittaa kapitalismin todellisuutta poroporvarillis-osuustoiminnallisen paratiisin mahdollisuuksiin: tuonnempana esitämme *tosiasioita* siitä, kuka todellisuudessa hyötty eniten osuustoiminnasta.

Todetkaamme, että Klawki „ei ota laskuihin” pienissä ja keskisuurissa talouksissa isäntien omaa työtä peltojen

salaojittamiseksi, kaikenlaisten korjaustöiden suorittamiseksi („talonpojat itse tekevät”) y.m.s. Sosialisti nimittää tätä pienisännän „etuisuutta” Ueberarbeit'iksi, ylenmääräiseksi raatamiseksi, liikatyöksi, mutta porvarillinen taloustieteilijä nimittää sitä talonpoikaistalouden erääksi edulliseksi („yhteiskunnalle” edulliseksi!) puoleksi. Todetkaamme, että keskisuurissa talouksissa, kuten Klawki osoittaa, palkkatyöläiset saavat parempaa palkkaa ja ruokaa kuin suurtalouksissa, mutta he tekevät työtäkin intensiivisemmin: isännän osoittama „esimerkki” kannustaa „suurempaan ahkeruuteen ja huolellisuuteen” (465). Kumpi näistä kahdesta kapitalistisesta isännästä, tilanherra vaiko „oma veli” talonpoika, puristaa työläisestä irti enemmän työtä samasta palkasta,— sitä ei Klawki yritä määrittellä. Siksi rajoitummekin mainitsemaan siitä, että menot työläisten vakuutukseen tapaturmien ja vanhuuden varalta tekevät suurisännällä 0,29 markkaa morgenia kohti ja keskisuurella — 0,13 markkaa (pienviljelijällä on tässäkin suhteessa se etuisuus, että hän ei lainkaan vakuuta itseään,— luonnollisesti melkoiseksi „hyödyksi” kapitalistien ja tilanherrojen „yhteiskunnalle”),— ja sitten viittaa vielä eräänä esimerkkinä Venäjän maanviljelyskapitalismiin. Lukija, joka tuntee Shahovskoin kirjan „Vieraspaikkalaiset maanviljelysansiotyöt”, muistaneehän ehkä seuraavan luonteenomaisen havainnon: huuttoritalonpojat ja saksalaiset siirtolaiset (etelässä) ottavat itselleen työläisiä „valikoiden”, maksavat heille 15—20% enemmän kuin suuret työnantajat ja puristavat heistä sitten 50% enemmän työtä. Hra Shahovskoi sanoi tämän v. 1896, mutta tänä vuonna me saimme esim. „Torgovo-Promyshlennaja Gazetasta” lukea tällaisen uutisen Kahovkastä: „...Talonpojat ja huuttorilaiset ovat tavan mukaan maksaneet enemmän (kuin mitä suurtilat ovat maksaneet palkkatyöläisille), koska he vaativat parhaita ja kestävimpiä työläisiä” (№ 109, toukokuun 16 päivältä 1901). Tuskin on aihetta luulla, että tuollainen ilmiö olisi ominaista yksistään vain Venäjälle.

Lukija huomasi, että edellä olevassa taulukossa oli käytetty kahta laskutapaa: ottaen laskuihin ja jättäen pois laskuista isännän työvoiman rahallisen arvon. Hra Bulgakovin mielestä se tapa, jossa arvo otetaan laskuihin, „on tuskin oikea”. Tarkan budjetin esittäminen sekä isäntien että

batrakkien luontais- ja rahamenoista olisi tietenkin paljon oikeampi, mutta koska sellaisia numerotietoja ei ole, niin täytyy kiertämättä määritellä perheen rahamenot *likipitäen*. Ja nyt on tavattoman mielenkiintoista, *miten* Klawki suorittaa tämän likimääräisen laskelman. Suurisännät itse eivät tietenkään tee työtä: heillä on jopa erikoiset isännöitsijät, jotka maksusta hoitavat koko johtamis- ja valvontatyön (neljästä kartanosta kolmessa on isännöitsijä, yksi on ilman isännöitsijää; tätä viimeksi mainittua 125 ha:n kartanoa Klawki pitäisi oikeampana nimittää suureksi talonpoikaistilaksi). Kahden suuren kartanon isännille Klawki „merkitsee” kummallekin 2.000 markkaa vuodessa „työnteosta” (joka esimerkiksi ensimmäisessä kartanossa tarkoittaa sitä, että isäntä saapuu kerran kuukaudessa pääkartanostaan muutamaksi päiväksi valvoakseen isännöitsijää). 125 ha:n omistajalle (edellisellä on 513 ha) hän „merkitsee” enää vain 1.900 markkaa itsensä isännän ja hänen kolmen poikansa työnteosta. Eikö ole „luonnollista”, että kun maan määrä on pienempi, niin pitää „tulla toimeen” pienemmällä budjetilla? Keskiuurille isännille Klawki merkitsee enää 1.200—1.716 markkaa miehen ja vaimon kaikesta työstä ja kolmessa tapauksessa myöskin lasten työstä. Pienisännille kullekin 800—1.000 markkaa 4—5 hengen (sic!) työstä, s.o. vähän enemmän (jos lainkaan enemmän) kuin mitä saa batrakkii, instmann, joka perheineen ansaitsee kaikkiaan 800—900 markkaa. Näin siis tässä jo otetaan vielä suuri askel eteenpäin: ensin rinnastettiin toisiinsa sellaista, mikä tietävästi ei ole rinnastettavissa, nyt ilmoitetaan, että elintason *pitää* laskea suur- taloudesta pieneen. Sehän merkitsee sitä, että jo etukäteen myönnetään tosiasiaksi, että kapitalismi painaa alas pientalonpoikaa, minkä seikan „puhtaan voiton” määrästä tehdyt laskelmat muka kumoavat!

Ja jos tekijän *olettamuksen* mukaan rahatulot vähenevät sitä mukaa kuin talouden koko pienenee, niin suoranaiset numerotiedot todistavat kulutuksen supistumista. Taloudesta kulutettavien maataloustuotteiden määrä tekee yhtä henkeä kohti (laskien kaksi lasta yhdeksi aikuiseksi): suurisännällä 227 markkaa (keskiarvo kahdesta luvusta), keski- suurella 218 markkaa (keskiarvo neljästä luvusta) ja pienisännällä 135 (sic!) markkaa (keskiarvo neljästä luvusta). Ja sitä paitsi mitä suurempi talous on, sitä enemmän

ostetaan ravintoaineita muualta (S. 453). Klawki huomasi itsekin, että tässä täytyy asettaa kysymys siitä Unterkonsumption'ista (alikulutuksesta), jonka hra Bulgakov kielsi ja josta hän katsoi tässä edullisemmaksi *vaieta* osoitautuen vieläkin suuremmaksi apologetiksi kuin Klawki. Mutta Klawki yrittää lieventää tätä tosiasiaa. „Ilmeneekö pienisännillä tiettyä alikulutusta”, sanoo hän, „sitä me emme voi väittää, mutta pidämme sitä luultavana IV pientalouden suhteen” (97 markkaa henkeä kohti). „Tosiasia on, että pientalonpojat elävät hyvin säästävääsesti (!) ja myyvät paljon sellaista, mitä he itsellään varjelevat niin sanoaksemme menemästä suuhun” (sich sozusagen vom Munde absparen)*. Yritetään todistaa, että tämä tosiasia ei sulje pois pientalouden korkeinta „tuottavuutta”: jos kulutus kohotetaan 170 markkaan, mikä on täysin riittävä summa („pikku veljelle”, mutta ei maanviljelyskapitalistille, kuten näemme), niin saamme tulokseksi, että pitäisi lisätä kulutusta 1 morgenia kohti ja pienentää myynnistä saatavia tuloja 6—7 markalla. Kun ne lasketaan pois, niin saamme tulokseksi (ks. edellä olevaa taulukkoa) 29—30 markkaa, s.o. kuitenkin enemmän kuin suurtaloudessa (S. 453). Mutta ellemme kohota kulutusta tähän silmämitalla otettuun numeroon (ja sitä paitsi liian pieneksi otettuun, sillä „siitä riittää”), vaan 218 markkaan saakka (= todellinen määrä keskiuudessa taloudessa), niin näemme, että pientaloudessa tulot tuotteiden myynnistä laskevat 20 markkaan morgenia kohti, sitävastoin kun keskiuudessa taloudessa ne ovat 29 ja suuressa 25. Toisin sanoen: *yksistään tämän* väärintulkinnan korjaaminen (lukuisista edellä mainituista väärintulkinnosta) Klawkin vertailuissa tekee jo lopun pientalonpojan *kaikkinaisesta* „etevämmyydestä”.

Mutta Klawki on uupumaton etevämmyyksien etsimisessä. Pientalonpojat „yhdistävät maanviljelyksen elin-

* On mielenkiintoista, että esimerkiksi maidon ja voin myynnistä saatavat tulot ovat suurtaloudessa 7 markkaa morgenia kohti, keskiuudessa 3 ja pientaloudessa 7 markkaa. Kysymys on siitä, että pientalonpojat taloudessaan „käyttävät sangen vähän voita ja kokomaitoa... eikä IV pientalous (jossa talouden tuotteista menee omaan kulutukseen vain 97 markan arvosta henkeä kohti) käytä niitä laisinkaan” (450). Lukija verratkoon tätä (sivumennen sanoen kaikille muille paitsi „arvostelijoille” jo kauan sitten tunnettua) tosiasiaa seuraaviin Hertzin oivallisiin mielelmiin (S. 113, venäjänk. käännös 270): „Vai eikö talonpoika muka saakaan mitään maidosta?” „Eikö juuri talonpoika syö sikaa?” (maidolla lihotettua). Näitä sanontoja on muistutettava useammin mieleen ennätysesimerkinä mitä vulgäärisimmistä köyhyyden kaunistelusta.

keinoammattien harjoittamiseen”: kolme pientalonpoikaa (4:stä) „käy uutterasti päivätyössä saaden maksun lisäksi vielä sapuskat” (435). Mutta pienmaanviljelyksen etevämyydet ovat erittäin suuria pula-aikana (kuten venäläisille lukijoille on jo kauan sitten ollut tunnettua lukuisista tätä aihetta koskevista narodnikkilaisten sepustuksista, joita herrat Tshernovit nykyään pitävät vireessä): „Maatalouspulan aikana ja muulloinkin juuri pientaloudella on suurin kestävyys, se kykenee myymään tuotteita suhteellisesti enemmän kuin muut talousryhmät — supistamalla äärimmäisesti kotimenoja, mikä supistaminen tosin johtaa jonkin verran alikulutukseen” (481 — Klawkin viimeiset johtopäätökset, vrt. S. 464). „Monia pientalouksia siihen valitettavasti pakoittaa velkakorkojen suuruus. Mutta sillä tavalla niille käy mahdolliseksi — vaikkakin suurella vaivalla — pysytellä pystyssä ja tulla joten kuten toimeen. Nähtävästi juuri kova kulutuksen supistaminen pääasiassa selittää sen pienten talonpoikaistalouksien lisääntymisen paikkakunnallamme, minkä valtakunnan tilastot toteavat”. Ja Klawki esittää tiedot Königsbergin Regierungsbezirkistä *, jossa vuodesta 1882 vuoteen 1895 on alle 2 hehtaarin talouksien lukumäärä lisääntynyt 56.000:sta 79.000:een, 2—5 hehtaarin talouksien luku 12.000:sta 14.000:een ja 5—20 hehtaarin talouksien lukumäärä 16.000:sta 19.000:een. Tämä on sitä samaa Itä-Preussia, missä herrat Bulgakovit katsovat pientuotannon „tunkevan pois” suurtuotantoa. Ja nämä herrat, jotka noin suzdalilaiseen tapaan tulkitsevat pelkän peltomaatilaston numeroita, pauhaavat vielä „detaljoimisesta”! On aivan luonnollista, että Klawki pitää „nykyajan agraaripolitiikan tärkeimpänä tehtävänä — jotta saataisiin ratkaistuksi kysymys maalaistyöläisistä idässä — kannustaa kyvykkäimpiä työläisiä asettumaan vakinaisille asuinpaikoille antamalla heille mahdollisuus ellei ensimmäisessä niin vaikkapa toisessa (sic!) sukupolvessa hankkia palstan maata omaisuudekseen” (476). Ei hätää, vaikka instmannit, jotka ostavat itselleen maapalstan säästöillään, „joutuvatkin raha-asiaan kannalta suurimmaksi osaksi huonimpaan asemaan; he tietävät sen itsekin, mutta heitä houkuttelee vapaampi asema”, ja porvarillisen taloustieteen (ja nykyään nähtävästi „arvostelijoidenkin”) koko

* — hallintopiirikunnasta. *Toim.*

tehtävänä onkin pitää proletariaatin takapajuisimmassa osassa yllä näitä harhakuvia.

Näin ollen Klawkin tutkielma kumooa kaikilta kohdilta hra Bulgakovin väitteet, Bulgakovin, joka vetosi häneen. Se todistaa suurtalouden teknillistä etevämmyyttä maanviljelyksessä, pientalonpoikaiston ylenmääräistä raatamista ja aliravitsemusta, sen muuttumista tilanherrojen batrakeiksi ja päiväläisiksi, todistaa pienten talonpoikaistalouksien lukumäärän kasvun olevan yhteydessä puutteen ja proletari-soitumisen kasvuun. Kahdella johtopäätöksellä tästä tutkielmasta on erittäin tärkeä periaatteellinen merkitys. Ensinnäkin me näemme havainnollisesti koneiden käytäntöönottamista haittaavat esteet maanviljelyksessä: nimittäin pienviljelijän painaminen äärimmäisen poljettuun asemaan, niin että hän ei välitä „pitää lukea” työstään, mikä tekee käsivoimatyön kapitalistille halvemmaksi kuin kone-työn. Vastoin hra Bulgakovin väitteitä tosiasiat todistavat täydellisesti, että pientalonpoika maanviljelyksessä on *täysin samassa asemassa* kuin käsityöläinen teollisuudessa kapitalistisen järjestelmän oloissa. Vastoin hra Bulgakovin väitteitä me näemme maanviljelyksessä vieläkin laajempaa tarpeiden polkemista ja työn tehokkuuden kiristämistä keinona kilpailla suurtuotannon kanssa. Toiseksi, kaikkien ja kaikenlaisten vertailujen suhteen, joissa rinnastellaan pienten ja suurten talouksien tuottavuutta maanviljelyksessä, meidän on kerta kaikkiaan katsottava ehdottoman kelvottomiksi ja vulgääris-apologeettisiksi sellaiset johtopäätökset, joissa sivuutetaan huomiotta seuraavat kolme seikkaa: 1) Millainen on *maanviljelijän* ravinto, miten hän elää ja tekee työtä? 2) Miten *karjaa* hoidetaan ja miten se työskentelee? 3) Miten *maata* lannoitetaan ja käytetäänkö sitä järkiperaisesti? Pienviljelys pysyy pystyssä kaikenlaisen ryöstökirstytyksen varassa: ryöstämällä maanviljelijän työtä ja elinvoimia, ryöstämällä karjan voimia ja ominaisuuksia, ryöstämällä maan tuotantovoimia, ja sen vuoksi mikä tahansa tutkielma, missä ei oteta kaikin puolin huomioon kaikkia näitä seikkoja, ei ole muuta kuin joukko pelkkiä porvarillisia sofismeja*.

* Leo Huschke teoksessaan: „Landwirtschaftliche Reinertrags-Berechnungen bei Klein-, Mittel- und Grossbetrieb dargelegt an typischen Beispielen Mittelthüringens” (Jena, 1902, Gustav Fischer) (Leo Huschke: „Laskelmia maataloustuotannon puhtaasta tulosta pien-, keski- ja suurtalouksissa Keski-Thüringenin tyypillisten esimerkkien perusteella”. Jena, 1902, Gustav Fischer. *Toim.*) sanoo

Siksi ei olekaan ihme, että juuri „teoria” pikkutalonpoikien ylenpalttisesta raatamisesta ja riittämättömästä kulutuksesta nykyajan yhteiskunnassa on saanut osakseen erittäin ankaria hyökkäilyjä herrojen arvostelijoiden taholta. Hra Bulgakov jo aikakauslehdessä „Natshalo” (№ 1, s. 10) „otti” esittääkseen vaikka kuinka paljon „sitaatteja”, jotka todistavat päinvastaista kuin mitä Kautsky väitti. Sosiaalipolitiikan liiton⁶² tutkielmasta „Bäuerliche Zustände” („Talonpoikien asema”) otetuina sanoin hra Bulgakov toistaa kirjassaan, että „yrittäessään galvanisoida vanhentuneen dogmin ruumista (sic!) Kautsky on valikoinut eräitä tosiasioita, jotka todistavat tälle ajankohdalle täysin ymmärrettävää talonpoikaistalouden sarron-alaisuutta; tulkooot vakuuttuneiksi, että sieltä voi löytää hieman toisenluontoisiakin todisteita” (II, 282). Koetta-kaamme siis „tulla vakuuttuneiksi” ja tarkastella noita ankanan tiedemiehen „sitaatteja”, joissa hän osittain toistaa yksinkertaisesti Hertzin sitaatteja (S. 77, venäjänk. käännös 183).

„Eisenachista todistetaan karjanhoidon, lannoituksen ja koneiden käytön paranevan ja yleensä maataloustuotannon edistyvän”... Avaamme artikkelin Eisenachista („Bäuerl. Zustände”, I. B.). Vähemmän kuin 5 ha omistavien asema (ja kyseessäolevalla seudulla on sellaisia 887 kokonaisluvun ollessa 1.116) „ei yleensä ole kovinkaan suotuisa” (66). „Mikäli he saavat ansiotuloja suurisänniltä elonkorjuumiehinä, päiväläisinä y.m.s., sikäli heidän asemansa on verrattain suotuisa” (67)... Yleensä 20-vuotiskauden aikana on ollut tuntuva teknillistä edistystä, mutta „paljon on vielä toivomisen varaa, varsinkin pienempiin talouksiin nähden” (72)... „pienemmät isännät osaksi

aivan oikein, että „yksistään vain pienentämällä” pienviljelijän työvoiman arviointia „voidaan” saada sellainen laskelma, mikä todistaa pienviljelijän etevämmyyden keski- ja suurtalouteen verraten sekä pienviljelijän kyvyn kilpailla näiden kanssa (S. 126). Valitettavasti tekijä ei ole harkinnut tätä ajatusta loppuun saakka eikä sen vuoksi ole esittänyt kirjassaan järjestelmällisiä tietoja karjan ruokinnasta, maan lannoittamisesta, maanviljelijäin toimeentulosta erilaisissa talouksissa. Toivomme, että voimme vielä palata hra Huschken mielenkiintoiseen kirjaan. Toistaiseksi panemme vain merkkeille hänen mainintansa siitä, että pientalous saa tuotteista alhaisia hintoja suurtalouteen verraten (SS. 146, 155), ja hänen johtopäätöksensä: „pienet ja keski-suuret taloudet ovat pyrkineet selviytymään vuoden 1892 jälkeen alkaneesta pulasta (maataloustuotteiden hintojen laskusta) supistamalla mahdollisimman paljon rahamenoja, suurtaalous taas kohottamalla satoa talouteen käytettävien kulunkien lisäämisellä” (S. 144). Vuosien 1887—1891 ja 1893—1897 välisenä aikana siemeniin, rehuun ja lannoitukseen käytetyt menot supistuivat pienen ja keskitalouksissa ja kasvoivat suurtaalouksessa. Pientalouksessa nämä menot ovat 17 markkaa 1 ha kohti, suurtaalouksessa 44 markkaa. (Tekijän huomautus vuoden 1908 painokseen. *Toim.*)

käyttävät peltotöissä heikkoja lehmiäkin"... Sivuansioita ovat: metsätyöt, halkojen ajo; viimeksi mainittu „vieroittaa pois maanviljelyksestä”, johtaa „toimeentulon huononemiseen” (69). „Metsätyöt eivät nekään anna riittävästi tuloja. Joillakin seuduilla pienet maanomistajat (Grundstücksbesitzer) harjoittavat kankaankudontaa, josta maksetaan huononlaisesti (leidlich). Yksityistapauksissa harjoitetaan kotityönä sikaarien valmistusta. Yleensä on puute sivuansioista” (73)... Ja tekijä, Ökonomie-Commissar Dittenberger *, lopettaa huomautuksella, että talonpojat, jotka „elävät yksinkertaisesti” ja joiden „tarpeet ovat vaatimatonta”, ovat voimakkaita ja terveitä, mikä on jopa „hämmästyttävää, koska köyhimmän luokan ruoka on ravintopitoisuudeltaan huonoa ja kun sen tärkeimpänä ruoka-aineena on peruna” (74)...

Kas sillä tavalla „oppineet” Voroshilovit kumoavat sen „patavanhoillisen marxilaisen ennakkoluulon, ettei talonpoikaistalous muka pysty edistymään teknillisesti”!

„...Saksin kuningaskunnasta pääsihteeri Langedorf sanoo, että kokonaisissa piirikunnissa, varsinkin hedelmällisimmillä seuduilla, suurten ja pienten kartanoiden välillä tuskin enää on eroavaisuutta talouden intensiivisyyden kannalta”. Sillä tavalla itävaltalainen Voroshilov kumoaa Kautskyn (Hertz, S. 77, venäjänk. käännös 182—183) ja venäläinen Voroshilov jäljittelee häntä (Bulgakov, II, 282, viitaten „Bäuerl. Zustände”, II, 222). Avaamme sivun 222 arvostelijoiden mainitsemasta lähteestä ja luemme siitä heti Hertzin esittämien sanojen jälkeen seuraavaa: „Tämä ero on huomattavampi vuoristoseuduilla, missä suurimmat kartanot hoitavat taloutta verrattain suurella liikepääomalla; mutta sielläkään ei talonpoikaistalous usein ole lainkaan alempana puhtaan voiton kannalta, koska tulon pienuus korvautuu suuremmalla säästäväisyydellä, joka tarpeiden ollessa niillä hyvin alhaisella tasolla (bei der vorhandenen grossen Bedürfnisslosigkeit) menee useinkin niin pitkälle, että talonpoikaisiäntä elää huonommin kuin teollisuustyöläinen, joka on tullut tuntemaan laajemmat tarpeet” („Bäuerl. Zust.”, II, 222). Ja edelleen selitetään, että vallitsevana talousjärjestelmänä on monivuoroviljelys, joka on jo vallitsevana keskisuurilla isännillä, ja „kolmivuoro-

* — talouskomissaari Dittenberger. *Toim.*

viljelystä tavataan enää melkeinpä yksinomaan pienten talonpoikaistilojen omistajilla”. Karjanhoidon suhteen on niin ikään kaikkialla havaittavissa edistystä. „Vain nautakarjan hoidon ja maitotuotteiden hyödyksikäyttämisen suhteen talonpoika jää tavallisesti jälkeen suurtilanherrasta” (223).

„Prof. Ranke”, jatkaa hra Bulgakov, „toteaa talonpoikaistalouden teknillisen edistyksen Münchenin ympäristössä, joka hänen sanojensa mukaan on tyypillistä koko Ylä-Baijerille”. Avaamme Ranken kirjoituksen: kolme *grossbauerien* yhteisöä, joissa taloutta hoidetaan palkkatyöläisten avulla; 69 talonpojalla 119:stä on yli 20 hehtaaria kullakin, heillä on $\frac{3}{4}$ koko maasta, ja 38 „talonpojalla” näistä on kullakin yli 40 hehtaaria, keskimäärin 59 hehtaaria kullakin, ja yhteensä heillä on noin 60% kaikista maista...

Nähtävästi tämä jo riittänee luonnehtimaan herrojen Bulgakovin ja Hertzin „sitaatteja”.

VII

BADENIN KYSELYKAAVAKE TALONPOIKAISTALOUDESTA

„Tilan puutteen vuoksi”, kirjoittaa Hertz, „emme voi esittää niitä seikkaperäisiä ja mielenkiintoisia lausuntoja, joita Badenin kyselykaavakkeessa on 37 yhteisöstä. Nämä lausunnot ovat enimmäkseen edellä esitettyjen kaltaisia: suotuisten ohella niissä tavataan epäsuotuisia ja vähemmän kiinnostavia, *mutta yksityiskohtaiset budjettimenot eivät missään kohdassa koko kolme nidettä käsittävässä kyselyaineistossa anna oikeutta tehdä johtopäätöksiä „aliravitsemisestä”* (Unterkonsumption), „likaisesta, mitä nöyryyttävimmästä puutteesta” y.m.s.” (S. 79, venäjänk. käännös 188). Alleviivaamamme Hertzin sanat ovat, kuten tavallisesti, *suoranaista valhetta*: nimenomaan Badenin kyselykaavake, johon hän vetoaa, on aivan asiakirjallisesti *todistanut* juuri *pientalonpoikaiston* „alikulutuksen”. Hertzin suorittama asiain vääristely liittyy tässä kiinteästi siihen menetelmään, jota venäläiset narodnikit ovat erikoisesti viljelleet ja johon kaikki ja kaikenlaiset „arvostelijat” agraarikysymyksen alalla nyt takertuvat,— summittaisten lausuntojen menetelmään „talonpoikaistosta”. Mutta koska

Lännessä „talonpoikaisto“-käsite on vieläkin epämääräisempi kuin meillä (ei ole räikeitä säätytunnusmerkkejä) ja koska „keskimääräiset“ lausunnot ja johtopäätökset hämäävät vähemmistön suhteellisen „hyvinvoinnin“ (tahi ainakin sen, ettei se näe nälkää) sekä enemmistön osattomuuden, niin siinä avautuu ääretön temmellyskenttä kaikenlaisille apologeeteille. Badenin kyselykaavake taas antaa nimenomaan mahdollisuuden erottaa toisistaan talonpoikaiston eri ryhmät, minkä Hertz „detaljisoimisen“ kannattajana katsoi parhaaksi olla huomaamatta. 37 tyypillisessä yhteisössä otettiin tyypillisiksi katsotut taloudet suurtalonpoikien (Grossbauer), keski- ja pientalonpoikien sekä päiväläisten joukosta, kaikkiaan 70 talonpoikaistaloutta (31 suurta, 21 keskisuurta ja 18 pientaloutta) sekä 17 päiväläisten taloutta, ja näissä talouksissa toimitettiin mitä yksityiskohdaisiin budjettitutkimus. Emme ole voineet käsitellä *kaikkia* näitä tietoja, mutta seuraavatkin *tärkeimmät tulokset* riittävät jo, jotta voidaan tehdä aivan määrätyt johtopäätökset.

Esitämme ensin tiedot suurten (a), keskisuurten (b) ja pienten (c) talonpoikaistalouksien yleisestä taloustyypistä (Anlage VI:sta: „Uebersichtliche Darstellung der Ergebnisse der in den Erhebungsgemeinden angestellten Ertragsberechnungen“*, ja tällöin olemme yhdistelleet tämän taulukon numerotiedot erikseen Grossbauerien, Mittelbauerien ja Kleinbauerien osalta**). Maanomistuksen mittasuhteet,—keskimäärin ryhmittäin: (a) 33,34 hehtaaria, (b) 13,5 ja (c) 6,96 hehtaaria—ovat verrattain suuria sellaisessa pienmaanviljelyksen maassa kuin Badenissa, mutta kun jätetään pois laskuista 10 taloutta yhteisöistä №№ 20, 22 ja 30, joissa maanomistus on erittäin suurta (aina 43 hehtaariin saakka Kleinbauerilla ja 170 hehtaariin saakka Grossbauerilla!), niin saamme Badenin oloille normaalisemmat numerot: a) 17,8 heht., b) 10,0 heht. ja c) 4,25 hehtaaria. Perheiden suuruus: a) 6,4 henkilöä, b) 5,8 ja c) 5,9 (nämä numerot, samoin kuin kaikki seuraavatkin, koskevat kaikkia 70 taloutta, ellei ole toisin huomautettu). Suurtalonpojilla ovat perheet siis huomattavasti suuremmat, mutta palkkatyöllä on niissä kuitenkin paljon suurempi

* — Liite VI: „Lyhyt katsaus tulojen laskusta saatuihin tuloksiin maaseudun veropöytäkirjassa määrättyjen tulojen mukaan“. *Toim.*

** — suur-, keski- ja pientalonpoikien osalta. *Toim.*

merkitys. Yleensä palkkaamista käyttää 54 talonpoikaa 70:stä, s.o. yli kolme neljäsosaa koko määrästä, nimittäin 29 suurtalonpoikaa (31:stä), 15 keskitalonpoikaa (21:stä) ja 10 pientalonpoikaa (18:sta). Näin ollen 93% suurtalonpojista ei tule toimeen ilman työläisten palkkaamista ja pientalonpojista 55%. Nämä numerot ovat hyvin opettavaisia tarkasteltaessa sitä laajalle levinnyttä (ja „arvostelijoiden” ilman arvostelua hyväksymää) mielipidettä, ettei palkkatyöllä ole oleellista merkitystä nykyisessä talonpoikaistaloudessa. Suurtalonpojilla (joiden maanomaisuus, 18 hehtaaria kullakin, kuuluu sarakkeeseen 5—20 ha, joka kaikissa summittaisissa arvioissa lasketaan varsinaiseen talonpoikaistalouteen kuuluvaksi) me näemme puhtaasti kapitalistisia talouksia: 24 taloutta, joissa on 71 batrakkia, melkein kolme batrakkia taloutta kohti, ja 27 isäntää, jotka palkkaavat päiväläisiä yhteenlaskettuna 4.347 päiväksi (161 työpäivää 1 isäntää kohti). Verratkaa tähän niiden Münchenin ympäristön suurtalonpoikien maanomistusta, joiden „edistyksellä” uljas hra Bulgakov on kumonnut sen „marxilaisen ennakkoluulon”, että kapitalismi polkee talonpoikia!

Keskitalonpoikien osalta meillä on: 8 taloudella — 12 batrakkia, 14 taloudella — 956 työpäivää päivätöitä; pientalonpoikien osalta: 2:lla — 2 batrakkia, 9:llä — 543 työpäivää päivätöitä. Puolet pientalonpojista ei tule kahteen kuukauteen ($543 : 9 = 60$ päivää), nimittäin maanviljelijälle tärkeimpänä aikana, toimeen ilman palkkatyötä (ja näillä pientalonpojilla, vaikka niiden maanomistus onkin suurempaa, on tuotanto verrattomasti pienempää kuin niillä friedrichstalilaisilla, joista herrat Tshernovit, Davidit ja Hertzit niin suurella liikutuksella puhuivat).

Talouden tulokset ovat tällaiset: 31 suurtalonpojalla on 21.329 markkaa puhdasta voittoa ja 2.113 markkaa vajausta, s.o. kaikkiaan 19.216 markkaa voittoa eli 619,9 markkaa jokaista taloutta kohti (ja kun yhteisöistä №№ 20, 22 ja 30 lasketaan pois viisi taloutta, niin se on 523,5 markkaa), keskitalouden osalta vastaava summa on 243,3 markkaa (272,2 markkaa, kun jätetään pois kolme yhteisöä), pientalouden osalta 35,3 markkaa (37,1 markkaa, kun jätetään pois kolme yhteisöä). Pientalonpoika siis sanan kirjaimellisessa merkityksessä *saa hädin tuskin tulonsa menoja vastaaviksi, ja sittenkin vain supistamalla*

kulutusta. Kyselykaavake sisältää („Ergebnisse etc.“ * „Erhebungenin“ ** IV osassa, S. 138) tiedot siitä, minkä verran kussakin taloudessa käytetään tärkeimpiä elintarvikkeita. Esitämme nämä tiedot laskien keskimääräiset luvut kunkin edellä mainitun talonpoikain ryhmän osalta:

Talonpoikain ryhmät	Kulutus 1 henkilöä kohti päivässä				Menot 1 henkilöä kohti	
	Leipää ja kasviksia	Perunaa	Lihaa	Maitoa	Päivässä siir- tomaatavaroil- hin, lämmi- tykseen, va- laistukseen y.m.s.	Virodessa vaatetukseen
Suurtalonpojat	1,84	1,82	138	1,05	72	66
Keskitalonpojat	1,59	1,90	111	0,95	62	47
Pientalonpojat	1,49	1,94	72	1,11	57	38
Päiväläiset	1,69	2,14	56	0,85	51	32

Ja tällaisissa numerotiedoissa uljas Hertz „ei huomannut” enempää aliravitsemusta kuin puutettakaan! Me näemme, että pientalonpoika supistaa kulutustaan keski- ja suurtalonpoikaan verraten aika tuntuvasti eikä hänen ravintonsa ja vaatetuksensa ole juuri parempi kuin päiväläisellä. Esimerkiksi lihaa hän käyttää puolitoista kertaa vähemmän kuin keskitalonpoika ja melkein kahta kertaa vähemmän kuin suurtalonpoika. Nämä numerot osoittavat yhä uudelleen, kuinka kelvottomia ovat summittaiset laskelmat ja kuinka epäpäteviä ovat kaikki sellaiset tulolaskelmat, joissa jätetään ottamatta huomioon elintason erilaisuudet. Jos esimerkiksi otamme taulukostamme *vain* kaksi viimeistä saraketta (ettei tarvitsisi tehdä monimutkaisia laskutoimituksia elintarvikkeiden muuttamiseksi rahaksi), niin näemme, ettei ainoastaan pientalonpojan, vaan jopa keskitalonpojankin „puhdas voitto” on *pelkkää olettamusta*, jonka kimpussa voivat hyöriä ainoastaan puhtaat porvarit, sellaiset kuin Hecht ja Klawki, tahi arvostelijoittemme tapaiset aivan selvät Voroshilovit. Tosiaankin, jos oletamme pientalonpojan käyttävän elintarvikkeisiin rahaa yhtä paljon kuin keskitalonpoika, niin hänen menonsa suurenevät *sadan* markan paikkeilla ja

* — „Tulokset j.n.e.”. *Toim.*

** — „Tutkimien”. *Toim.*

tulokseksi raamme äärettömän suuren *vajauksen*. Jos keskitalonpoika käyttäisi yhtä paljon kuin suurtalonpoika, niin hänen menonsa lisääntyisivät 220 markalla, ja ellei hän „kaventaisi” ruokaansa, niin hänelläkin olisi vajausta*. Vai eikö tämä pientalonpojan kulutuksen huononeminen, mikä on erottamattomasti yhteydessä, kuten on itsestään ymmärrettävää, karjan ravinnon huononemiseen ja maan tuotantovoimien riittämättömään uusintamiseen (tahi näiden voimien suoranaiseen ryöstökäyttöön),— vahvistakin täydellisesti näitä Marxin sanoja, joille nykyiset arvostelijat niin ylimielisesti kohauttelevat olkapäitään: „Tuotantovälineiden loppumaton pirstoutuminen ja itsensä tuottajain eristäytyminen toisistaan. Ihmisvoiman ääretön ryöstökulutus. Tuotanto-olojen yhäti jatkuva huononeminen ja tuotantovälineiden kallistuminen on pienmaanomistuksen ehdoton laki” („Das Kapital”, III, 2, 342**).

Tämän badenilaisen kyselykaavakkeen johdosta mainitsemme vielä erään hra Bulgakovin tekemän vääristelyn (arvostelijat täydentävät toisiaan, ja kun joku heistä vääristelee vissin tietolähteen yhtä puolta, niin toinen vääristelee sitä joltakin toiselta puolelta). Hra Bulgakov siteeraa tuon tuostakin Badenin kyselykaavaketta,— siis hän näyttää tuntevan sen. Ja kuitenkin hän tekee seuraavan tempun: „Talonpojan muka poikkeuksellinen ja kohtalokas velkaantuneisuus”, näin hän sanoo alkusoitoksi, II, 271, „on tullut erääksi ehdottomaksi dogmiksi siinä mytologiassa, joka talonpoikaistaloudesta on kirjallisuudessa syntynyt”... „Meillä olevissa tutkielmissa todetaan suurta velkaantuneisuutta ainoastaan kaikkein pienimmillä, toistaiseksi vielä vahvistumattomilla tiloilla (Tagelöhnerstellen). Niinpä Sprenger lausuu yleisvaikutelmansa laajan badenilaisen

* Hra Tshernovilla on „vastaväite”: eikö suurisäntä sitten pihistä vieläkin enemmän päiväläisensä ruoasta ja muista kuluengeista? („Russkoje Bogatstvo”, v. 1900, № 8, s. 212). Tässä vastaväitteessä toistetaan vanhaa, niin sanoaksamme, krivenkolais-vorontsovilaista tapaa — *soluttaa* marxilaisen kontolle liberaaliporvarillisia perusteluja. Vastaväitteellä on merkitystä niihin nähden, jotka sanoisivat, että suurtuotanto on korkeampaa tasoa ei ainoastaan teknillisesti, vaan myöskin siksi, että se parantaa työntekijän asemaa (tai tekee sen yleensä hyväksi). Marxilaiset eivät sano niin. He vain paljastavat ne valhekeinot, joilla *kaunistellaan* pienmaanviljelijän asemaa joko summittaisilla lausunnoilla kukoistuksesta (hra Tshernov Hechtistä) tahi tekemällä laskelmia „tulomäärästä” *vaieten* samalla kulutuksen supistamisesta. Porvaristo ei voi olla pyrkimättä tuollaiseen kaunisteluun, se ei voi olla pitämättä yllä sellaista harhakuvaa, että työläisellä on mahdollisuus päästä „isännäksi” ja että pikku-„isännällä” on mahdollisuus päästä suuriin tuloihin. Sosialistien tehtävänä on paljastaa tämä valhe ja selittää pientalonpojille, ettei heilläkään ole muuta pelastusta kuin yhtyä proletariaatin vallankumoukselliseen liikkeeseen.

** — „Pääoma”, III osa, 2. nide, s. 342. ⁶³ *Toim.*

kyselykaavakkeen antamista tiedoista (huomautuksessa viitataan kyselykaavakkeeseen) seuraavalla tavalla: „...vain päiväläisten palstojen ja pientalonpoikain tilusten velkaantuneisuus tutkittujen paikkakuntien huomattavan suuressa osassa on suhteellisen tuntuva, mutta niissäkään se ei useimmissa tapauksissa nouse niin suureksi, että herättäisi huolestuneisuutta...” (272). Kummallinen juttu! Toisaalta viitataan itse kyselykaavakkeeseen ja toisaalta esitetään vain jonkun tästä kyselykaavakkeesta kirjoittaneen Sprengerin „yleisvaikutelma”. Ja onnettomuudeksi Sprenger ei puhu totta (ei ainakaan hra Bulgakovin siteeraamassa kohdassa, sillä emme tunne Sprengerin teosta). Kyselykaavakkeen laatijat vakuuttavat, että useimmissa tapauksissa juuri pienmaanomistajien velkaantuneisuus *nousee niin suureksi*, että se herättää huolestuneisuutta. Tämä ensiksi. Ja toiseksi — he vakuuttavat, että velkataakkaa koskevassa kysymyksessä ei pientalonpoikien asema ole ainoastaan huonompi kuin keski- ja suurtalonpoikien asema (minkä Sprenger on pannut merkille), *vaan vieläpä päiväläistenkin asemaa huonompi*.

Yleensä on huomautettava, että Badenin kyselykaavakkeen laatijat ovat todenneet sen erittäin tärkeän tosiasian, että suurtalouksissa on *siedettävän velkaantuneisuuden raja* (s.o. se raja, mikä voidaan sallia joutumatta taloudellisen häviön vaaraan) *korkeampi kuin pientaloudessa*. Tämä seikka ei kaipaa erikoisempia selityksiä sen jälkeen, kun olemme edellä esittäneet suur-, keski- ja pientalonpoikien taloustuloksia koskevia tilastotietoja. Suurtalouden, samoin kuin keskisuurenkin talouden osalta kyselykaavakkeen laatijat pitävät sallittavana ja vaarattomana (unbedenklich) velkaantuneisuutta, joka tekee 40—70% maan arvosta, — keskimäärin 55%. Pientalouden suhteen (jonka suuruudeksi he määrittelevät 4—7 ha maanviljelystä harjoitettaessa, 2—4 ha viininviljelyksessä ja kaupallisten kasvien viljelyksessä) he ovat sitä mieltä, että „velkaantuneisuuden raja... ei saa nousta yli 30%:n maatilan arvosta, edellyttäen, että korkojen maksu ja velan kuoletus on turvattu *täydellisesti ja säännöllisesti* tapahtuvaksi” (S. 66, B. IV). Tutkittavana olleissa yhteisöissä (lukuunottamatta niitä, joissa on voimassa *Anerbenrecht**, esim. Unadingeniä ja Neukirchiä)

* — perintöoikeus, jonka mukaan talonpoikaistalouden omaisuus siirtyy jakamattomana yhdelle perilliselle. *Toim.*

velkaantuneisuus prosenteissa laskettuna (maatilan hinnoiteltuun arvoon verrattuna) pienenee säännönmukaisesti pienistä suuriin talouksiin. Esim. Dittwarin yhteisössä $\frac{1}{4}$ hehtaarin ja sitä pienemmissä talouksissa on velkaantuneisuuden prosentti = 180,65 %; 1—2 ha — 73,07 %; 2—5 ha — 45,73 %; 5—10 ha — 25,34 %; 10—20 ha — 3,02 % (S. 89—90 *ibid.*). Mutta pelkät numerot velan suuruudesta eivät vielä ilmaise kaikkea, ja kyselykaavakkeen laatijat tekevät tällaisen johtopäätöksen:

„Edellä esitetyt numerotiedot ovat näin ollen vahvistaaneet sen hyvin yleisen mielipiteen, että ne talonpoikaistilojen omistajat, jotka ovat rajamailla (keskivälissä) päiväläisten ja keskitalonpoikien välillä (heihin kuuluvia maalaisisäntiä sanotaan kylissä tavallisesti „keskisäädyksi” — Mittelstand), ovat usein vaikeammassa asemassa kuin tilusten suuruuden kannalta heitä ylempänä tai aiempänä (sic!) olevat ryhmät,— sikäli kuin he, kestäen menestyksellisesti *kohtuullisen* velkaantuneisuuden, silloin kun velkaraja on vissillä tasolla eikä kovin korkea, pystyvät vain kovin vaivalloisesti täyttämään sitoumuksiaan, koska heillä ei voi olla *säännöllisiä* sivutuloja (päiväläistyötä y.m.s.) eivätkä he voi niiden avulla suurentaa tulojaan”... Päiväläiset, „mikäli heillä on edes jossain määrin säännöllisiä sivuansiotöitä, ovat usein tuntuvasti paremmassa asemassa kuin „keskisäätyyn kuuluvat”, sillä sivuansiotyöt tuottavat usein niin suuria puhtaita (s.o. raha-) tuloja, kuten laskelmat hyvin monessa tapauksessa osoittavat, että käy mahdolliseksi kuolettaa jopa *suuriakin* velkoja” (67 l.c.)*. Ja loppujen lopuksi tekijät vielä kerran toistavat, että pientalonpoikaistalouksien velkaantuneisuus siedettävään velalisuusrajaan nähden „ei osaltaan ole vaaratonta”, ja sen vuoksi „juuri *pientalonpoikaiselta* väestöltä ja sen rinnalla olevalta päiväläisväestöltä ennen kaikkea vaaditaan... erikoisen suurta taloudellista varovaisuutta maata ostettaessa” (98).

Vai sellainen se onkin tuo pientalonpoijan porvarillinen neuvoja! Toisaalta hän pitää proletaareissa ja puoliproletaareissa yllä toivetta — „ellei ensimmäisessä, niin toisessa

* Kyselykaavakkeen laatijat sanovat aivan oikein, että pientalonpoika myy verrattain vähän käteisellä rahalla, vaikka hänellä kuitenkin on erittäin kova rahan tarve, ja pääoman vähyys tekee jokaisen kuolemistapauksen karjassa, raesateen y.m.s. erittäin tuntuvaaksi.

sukupolvessa” saada ostetuksi maata ja saada siitä — ahkerasti uurastaen ja kohtuullisesti eläen — äärettömän suuren prosentin „puhdasta tuloa”; toisaalta hän neuvoo juuri köyhälistöä noudattamaan „erikoisen suurta varovaisuutta” maata ostaessaan, ellei ole „vakituksia ansiotöitä”, s.o. elleivät herrat kapitalistit tarvitse vakituisesti asuvia työläisiä. Ja löytyy „kriittillisiä” tyhmiä, jotka pitävät tätä voitonpyynteistä valhetta ja noita kuluneita typeryyksiä uusimmista uusimman tieteen langettamina tuomioina!

Luulisi, että esittämämme yksityiskohtaiset tiedot suur-, keski- ja pientalonpojista olisivat jo saaneet yksinpä hra V. Tshernovinkin käsittämään, mitä nimenomaan sisältyy siihen „pikkuporvarillisuuden” kategoriaan talonpoikaan sovellettuna, joka saa hänet sellaisen kauhun valtaan. Kapitalistinen kehitys on jo siinä määrin lähentänyt *yleistä* talousjärjestelmää ei ainoastaan länsieurooppalaisissa valtioissa toisiinsa, vaan myöskin Venäjällä Länteen verrattuna, että talonpoikaistalouden ekonomiaan *peruspiirteet* osoittautuvat olevan Saksassa samat kuin Venäjälläkin. Mutta se talonpoikaiston jakaantumisprosessi, jonka venäläinen marxilainen kirjallisuus on seikkaperäisesti todistanut, on Venäjällä eräässä kehityksen alkuvaiheessa, — se ei ole siellä valautunut vielä enemmän tai vähemmän lopullisiin muotoihin, se ei ole nostanut keskuudestaan esim. erikoista ja kaikille heti näkyvää ja selvää suurtalonpoikien (*Grossbauer’ien*) tyyppiä, Venäjällä talonpoikaiston joukottainen pakkoluovutus ja sen valtaosan joutuminen perikatoon verhoaa vielä liian kovasti talonpoikaistorvaristomme „ensi askeleita”. Lännessä tuo prosessi, joka alkoi jo ennen maaorjuuden lakkauttamista (vrt. Kautsky, „Agrarfrage”, S. 27), on jo kauan sitten johtanut toisaalta säätyeron häviämiseen talonpoikaisen ja „yksityisomistuksellisen” (kuten meillä sanotaan) talouden väliltä ja toisaalta jo aika lailla selvästi muotoutuneen maatalouspalkkatyöläisten luokan muodostumiseen*. Mutta olisi paha virhe luulla, että tämä prosessi on pysähtynyt, kun kerran ovat muovautuneet enemmän tai vähemmän määrätty maaseutuväestön

* „Talonpoikaisto”, kirjoittaa hra Bulgakov XIX vuosisadan Ranskasta, „on hajonnut kahteen, toisistaan jo jyrkästi eroavaan osaan: proletariaattiin ja pienomistajiin” (II, 176). Turhaan tekijä vain kuvittelee „hajoamisen” päättyneen siihen: se on keskeytymättömästi jatkuva prosessi.

uudet tyyppimuodot. Päinvastoin, tämä prosessi käy herkeämättä eteenpäin, se käy luonnollisesti milloin nopeammin milloin hitaammin riippuen suuresta joukosta erilaisia seikkoja, saaden mitä erilaisimpia muotoja agronomisten ehtojen erilaisuudesta riippuen j.n.e. Talonpoikaiston proletarisoituminen jatkuu,— sen me osoitamme tuonnempana saksalaisten tilastojen joukkoluontoisilla tiedoilla, ja se näkyy selvästi myös yllä esitetyistä tiedoista, jotka koskevat pientalonpoikaista. Yksistään jo sekin tosiasia, etteivät ainoastaan maataloustyöläiset, vaan talonpojatkin pakenevat yhä enemmän maalta kaupunkiin, todistaa havainnollisesti proletarisoitumisen kasvua. Mutta ennen kuin talonpoika pakenee kaupunkiin, hän joutuu kiertämättä taloudelliseen häviöön. Ja ennen taloudelliseen häviöön joutumistaan hän käy epätoivon vimmallalla taistelua taloudellisen itsenäisyytensä puolesta. Ja juuri tätä taistelua osoittavat selväpiirteisesti numerotiedot palkkatyön käytöstä, „puhtaiden tulojen” suuruudesta, kulutuksen määrästä eri tyyppin talonpojilla. Tärkeimpänä taistelukeinona on „rautainen ahkeruus” ja säästäväisyys, säästäväisyyskanta: „emme hanki niinkään suuhun kuin taskuun”. Taistelun kiertämätön tulos on: että erottuu vauraiden, rikkaiden isäntien vähemmistö (ja etupäässä mitättömän pieni vähemmistö,— nimittäin kaikissa niissä tapauksissa, jolloin ei ole joitakin erikoisen suotuisia ehtoja, kuten pääkaupungin läheisyyttä, rautatien rakentamista, kaupallisen maanviljelyksen jonkin uuden, tuottoisan alan ilmaantumista y.m.s.) — ja enemmistö köyhtyy yhä enemmän, tämän köyhtymisen tuhotessa kroonillisella nälällä ja ylenmääräisellä raatamisella työntekijän voimia, sen huonontaa sekä maan että karjan laatua. Taistelun kiertämätön tulos on: että muodostuu palkkatyön käyttöön perustuvien *kapitalististen* talouksien vähemmistö ja että enemmistön on yhä suuremmassa määrin pakko hakea „sivuansioita”, s.o. muuttua teollisuuden ja maatalouden palkkatyöläisiksi. Numerotiedot palkkatyöstä osoittavat selvääkin selvemmin, että nykyaikaisessa yhteiskuntajärjestelmässä jokaisella pientuottajalla on oma sisäinen, vastustamattoman immanenttinen tendenssinsä muuttua pienkapitalistiksi.

Me ymmärrämme vallan hyvin, minkä takia toisaalta porvarilliset taloustieteilijät ja toisaalta kaikenlaiset opporunistit kaihtavat asian tätä puolta eivätkä voi olla

kaihtamatta sitä. Talonpoikaiston jakaantuminen osoittaa meille kapitalismin *syvimmät* ristiriidat aivan niiden *ilmaantumisen* ja edelleen kärjistymisen prosessissa; näiden ristiriitojen täydellinen arvioiminen johtaa kiertämättä siihen, että tunnustetaan pientalonpoikaiston aseman ulospääsemättömyys ja toivottomuus (toivottomuus — jos se jää ulkopuolelle proletariaatin vallankumouksellisesta taistelusta koko kapitalistista järjestelmää vastaan). Ei ole ihme, että juuri näistä, kaikkein syvimmistä ja kaikkein kehittymättömmistä ristiriidoista vaietaan: yritetään kiertää se pientalonpoikien ylenpalttisen raatamisen ja riittämättömän kulutuksen tosiasia, jonka voivat kieltää vain epärehelliset tai sivistymättömät ihmiset; jätetään varjoon kysymys talonpoikaisporvariston käyttämisestä palkkatyöläisistä, talonpoikaisköyhälistön palkkatyöstä. Hra Bulgakov esimerkiksi on esittänyt kokonaisen „yrityksen kokeilla agraarikehityksen teorian” luomista, sivuuttaen siinä molemmat viimeksi mainitut kysymykset paljonpuhuvalla vaitiololla! * „Talonpoikaistaloutena”, sanoo hän, „voidaan pitää sellaista taloutta, joka tulee toimeen täydellisesti tahi pääasiallisesti oman talonpoikaisperheen työllä; ilman vierasta työtä — naapurin apua tai lyhytaikaista palkkausta, — tulee toimeen vain ani harva talonpoikaistalous, mutta se ei muuta (eipä tietenkään!) sen taloudellista muotoa” (I, 141). Hertz taas

* Tahii yhtä paljonpuhuvilla verukkeilla, kuten esimerkiksi seuraavalla: „...ne lukuisat tapaukset, jolloin harjoitetaan sekä teollisuustyötä että maanviljelystä, nimittäin jolloin teollisuuden palkkatyöläisillä on kaistale maata”... ovat „kaiken kaikkiaan vain detalji (!?) kansantalousjärjestelmässä; toistaiseksi ei ole (!?) mitään perusteita pitää sitä maanviljelyksen teollistamisen uutena ilmauksena, sen kehityksen itsenäisyyden menettämisenä, — tuo ilmiö on mittasuhteiltaan liian vähäistä (esimerkiksi Saksassa teollisuustyöläisten osalle tulee kaikkiaan vain 4,09 % maataloudellisessa käytössä olevasta maa-alasta)” (sic! — I, 254—255). Ensinnäkään maaosuuden mitätön pienuus sadoilla tuhansilla työläisillä ei osoita sitä, että tämä „ilmiö on mittasuhteiltaan liian vähäistä”, vaan sitä, että kapitalismi polkee ja proletarisoii pienviljelijöitä. Onhan kaikilla alle 2 ha omistavilla maanviljelijöillä (vaikka heitä on äärettömän paljon: 3,2 miljoonaa 5,5 miljoonasta, s.o. 58,2% miltei kolme viidesosa) „kaikkiaan” vain 5,6% maataloudellisessa käytössä olevasta maa-alasta! Ehkäpä teräväjärkinen hra Bulgakov tekee tästä sellaisen johtopäätöksen, että koko „ilmiö” — koko pienmaanomistus ja pienviljelys — on yleensä vain „detalji” ja että „se on mittasuhteiltaan liian vähäistä”?? 5,5 miljoonasta saksalaisesta maanviljelijästä on teollisuuden palkkatyöläisiä 791.000, s.o. 14,4% ja vaihtoosalla heistä on vähemmän kuin 2 hehtaaria maata, nimittäin 743.000:lla, mikä on 22,9% kaikista niistä maanviljelijöistä, joilla on maata vähemmän kuin 2 ha. Toiseksi, hra Bulgakov on taaskin tapansa mukaan *vääristellyt siteeraamiaan tilastoja*. Hän on epähuomiossa ottanut siteeraamansa saksalaisen kyselykaavakkeen sivulta („Stat. d. D. R.”, 112. B., S. 49*) numeron, joka koskee *itsenäisten* teollisuudenharjoittaja-maanviljelijäin maa-alaa. Sensijaan teollisuudessa työskentelevillä epäitsenäisillä maanviljelijöillä (s.o. teollisuuden palkkatyöläisillä) on *kaikkiaan* 1,84% maataloudellisessa käytössä olevasta maa-alasta. 791.000 palkkatyöläisellä on 1,84% maa-alasta ja 25.000 tilanherralla — 24% maa-alasta. Miten vähäpätöinen „detalji” se onkaan, eikö totta?

on naiivimpi ja tekee heti kirjansa alussa seuraavan varauksen: „Pientaloudella eli talonpoikaistaloudella tulen vastedes tarkoittamaan koko ajan sellaista taloutta, jossa työskentelevät vain isäntä, hänen perheensä ja korkeintaan 1—2 työläistä” (S. 6, venäjänk. käännös 29). Kun on kysymys „työmiehen” palkkaamisesta, niin silloin Kleinbürgerimme unohtavat pian ne samat maanviljelyksen „erikoisuudet”, joista he jankuttavat joka yhteydessä, sopi se sitten tahi ei. Maanviljelyksessä ei 1—2 työläistä — vaikkapa he työskentelisivätkin vain kesällä, — ole suinkaan vähän. Tärkeintä ei kuitenkaan ole se, onko tuo paljon vai vähän, vaan se, että työläisiä palkkaavat nimenomaan vauraimmat, rikkaimmat isännät, joiden „edistyksen” ja „kukoistuksen” pikkuporvarillisuuden ritarit niin mielellään esittävät väestöjoukkojen kukoistukseksi. Ja saadakseen tälle pimitykselle paremmalta kuulostavan perustelun nämä ritarit sanovat mahtipontisesti: „Talonpoika on samanlainen työmies kuin proletaarikin” (Bulgakov, II, 288). Ja tekijä tuo ilmi tyytyväisyytensä sen johdosta, että „työväenpuolueet kadottavat yhä enemmän niille ennen niin ominaisena olleen (ennen niin ominaisena olleen!) talonpoikaistoa vieroksuvan vivahteensa” (289). Tässä „aikaisemmassa” katsantokannassa, nähkääs, „ei otettu huomioon sitä, että talonpojan omaisuus ei ole riiston välikappale, vaan työn käyttämisen ehto”. Sillä tavalla sitä historiaa kirjoitetaan! Emme tosiaankaan voi olla sanomatta: vääristelkää, herrat, mutta kaikella pitää sentään olla rajansa! Onhan samainen hra Bulgakov kirjoittanut kahdeksansataa sivua käsittävän kaksiosaisen „tutkielman”, joka on täynnä „sitaatteja” (joiden tarkkuuden olemme jo useita kertoja osoittaneet) kaikista ja kaikenlaisista kyselykaavakkeista, kuvauksista, monografioista y.m.s., mutta hän ei ole kertaakaan, *kirjaimellisesti kertaakaan* edes yrittänytään tarkastaa, minkälainen suhde on niillä talonpojilla, joiden omaisuus on riiston välineenä, niihin talonpoikiin, joiden omaisuus on „yksinkertaisesti” työn käyttämisen ehtona. Hän *ei ole yhtään kertaakaan* esittänyt systematisoituja numerotietoja (joita on niissäkin lähteissä, joita hän itse siteeraa, kuten olemme nähneet) siitä, millainen on taloustyyppi, elintaso y.m.s. niillä talonpojilla, jotka palkkaavat työläisiä, niillä talonpojilla, jotka eivät palkkaa eivätkä itse palkkaudu, ja niillä talonpojilla, jotka palkkautuvat työläisiksi. Eikä siinä

vielä kaikki. Me näimme, kuinka hän todistaakseen „talonpoikaistalouden edistystä” (*yleensä* talonpoikaistalouden!) vetosi sellaisiin tosiasioihin, jotka koskevat grossbauereita, sellaisiin lausuntoihin, jotka toteavat sekä toisten edistymisen että toisten köyhtymisen ja proletarisoitumisen. Hän näkee jopa yleensä „sosiaalista tervehtymistä” (sic!) siinä, että syntyy „vankkoja talonpoikaistalouksia” (II, 138; vrt. yleistä johtopäätöstä sivulla 456), ikään kuin vankka talonpoikaistalous ei olisi porvarillisen, liikeyrittäjämäisen talonpoikaistalouden synonyymi! Hänen ainoana yrityksenään selviytyä tuosta ristiriitojen verkosta on seuraava, vieläkin sekavampi järkeily: „Talonpoikaisto ei tietenkään ole yhtäläinen massa; se on ylempänä osoitettu (luultavasti järkeilyssä sellaisesta vähäpätöisestä detaljista kuin maanviljelijäin teollisesta palkkatyöstä?); talonpoikaistossa on käynnissä alituinen taistelu differentioivien ja tasoittavien virtausten välillä; mutta ovatko nämä eri intressien väliset eroavaisuudet ja vieläpä niiden vastakohtaisuuskin muka suuremmat kuin mitä ne ovat työväenluokan eri kerrosten välillä, kaupunkilais- ja maalaistyöläisten välillä, koulutun ja kouluuntumattoman työn välillä, trade-unioneihin kuuluvien ja ammattijärjestön ulkopuolella olevien välillä? Sillä vain näiden työläissäädyn keskuudessa olevien eroavaisuuksien täydellinen ignoroiminen (eroavaisuuksien, jotka antavat joillekin tutkijoille aihetta erottaa neljännessä säädystä jo viidennen säädyn) onkin tehnyt mahdolliseksi sen, että näennäisesti yhtäläinen työväenluokka asetetaan kokoonpanoltaan niin erilaatuisen talonpoikaiston vastakohtaksi” (288). Miten ihmeteltävän syvällinen analyysi! Eroavaisuudet eri ammattien välillä sekoitetaan luokkien välisten eroavaisuuksien kanssa; eroavaisuudet elinoloissa sekoitetaan luokkien erilaiseen asemaan koko yhteiskunnallisen tuotannon järjestelmässä, — kuinka havainnollisesti se kuvaakaan muoti-„arvostelun” täydellistä tieteellistä periaatteettomuutta * ja sen käytännössä esiintyvää ten-

* Muistutamme, että viittaus työväenluokan *näennäiseen* yhtäläisyyteen on Ed. Bernsteinin ja hänen kaikkien kannattajiensa yleinen perustelu. Ja mitä „differentiaatioon” tulee, niin jo hra Struve „Kriittillisissä huomautuksissaan” järkeili syvämiehteisesti: kun on olemassa differentiaatiota, niin on myöskin tasoittumista, objektiiviselle tutkijalle ne ovat yhtä tärkeitä prosesseja (samoin kuin Shtshedrinin objektiivisen historiantkirjoittajan kannalta oli samantekevää, löikö Ijaslav Jaroslavin vai Jaroslav Ijaslavin)⁶⁴. On olemassa rahatalouden kehitystä, mutta on myöskin käänteitä takaisin luontaistalouteen. On olemassa teollisen suurtuotannon kehitystä, mutta samalla on myöskin kapitalistisen kotityön kehitystä (Bulgakov, II, 88: „Hausindustrie (kotiteollisuus. Toim.)... ei aio vielä kuolla

denssiä pyyhkäistä pois itse „luokka”-käsitekin, hävittää itse luokkataistelun aatekin. Maalaistyöläinen ansaitsee 50 kop. päivässä; päiväläisiä pitävä yrittäjätalonpoika — 1 ruplan päivässä; tehdastyöläinen pääkaupungissa saa 2 ruplaa päivässä; provinssiseudulla olevan pikkuverstaan isäntä — 1½ ruplaa päivässä. Jokainen vähänkin tietoinen työläinen käsittää vaivattomasti, mihin luokkiin näiden eri „kerrosten” edustajat kuuluvat, minkälaista näiden „kerrosten” yhteiskunnallisen toiminnan tulee suuntaukseltaan olla. Mutta yliopistollisen tieteen edustajalle tahi nykyaikaiselle „arvostelijalle” se on niin syvä tietoista viisautta, että he eivät jaksakaan sitä mitenkään sulattaa.

VIII

SAKSALAISEN MAATALOUSTILASTON YLEISIÄ TIETOJA
 VUOSILTA 1882 JA 1895.
 KYSYMYS KESKITALOUKSISTA

Tarkasteltuamme yksityiskohtaisia tietoja talonpoikaistaloudesta,— tietoja, jotka ovat meille erittäin tärkeitä sen vuoksi, että nykyaikaisen agrariikysymyksen painopiste on nimenomaan talonpoikaistaloutta koskeissa kysymyksissä,— me siirrymme nyt käsittelemään saksalaisen maataloustilaston yleisiä numerotietoja ja tarkastamme niihin liittyvät „arvostelijain” johtopäätökset. Esitämme lyhyesti vuosien 1882 ja 1895 tilastokyselyjen antamat päätulokset:

Talouksien ryhmät	Talouksien lukumäärä (tuhansissa)		Maatal. maa-alaa (tuhans. ha)		Suhdeluvut				Lukumäärän absoluuttinen suureneminen tai pieneminen	
					Talouksia		Maa-alaa			
	1882	1895	1882	1895	1882	1895	1882	1895	Tal.	Ala
Kork. 2 ha	3.062	3.236	1.826	1.803	58,0	58,2	5,7	5,6	+174	— 18
2— 5 "	981	1.016	3.190	3.236	18,6	18,3	10,0	10,1	+ 35	+ 96
5— 20 "	927	999	9.158	9.722	17,6	18,0	28,7	29,9	+ 72	+564
20—100 "	281	282	9.903	9.870	5,3	5,1	31,1	30,3	+ 1	— 38
100 ha tai enemmän	25	25	7.787	7.832	0,5	0,4	24,5	24,1	± 0	+ 45
<i>Yhteensä</i>	5.276	5.558	31.869	32.518	100	100	100	100	+282	+649

Saksassa”). „Objektiivisen” tiedemiehen pitää koota uutterasti faktatietoja, huomioida „toisaalta” se ja „toisaalta” tämä, „sirtyä (Goethen Wagnerin tapaan) kirjasta kirjaan, sivulta sivulle”, pyrkimättä lainkaan edes muodostamaan itselleen johdonmukaisia katsomuksia eikä kehittää itselleen yleistä kokonaiskäsitystä prosessista kokonaisuudessaan.

Kolme seikkaa on tarkasteltava sen kuvan yhteydessä, mikä tässä syntyy tapahtuneista muutoksista ja minkä marxilaiset ja „arvostelijat” tulkitsevat eri tavalla, nimittäin: pienimpien talouksien lukumäärän lisääntyminen, latifundioiden, s.o. sellaisten talouksien lisääntyminen, joilla on 1.000 hehtaaria tai enemmän maata ja jotka on suppeassa taulukossamme liitetty kaikkien niiden talouksien joukkoon, joilla on yli 100 hehtaaria, ja vihdoin se tosiasia, mikä eniten aiheuttaa kiistoja ja eniten pistää silmään — keskitalonpoikien (5—20 ha) talouksien lisääntyminen.

Pienimpien talouksien lukumäärän lisääntyminen osoittaa köyhyiden ja proletarisoitumisen kasvavan suunnattomasti, sillä valtaosa niistä, joilla on vähemmän kuin 2 hehtaaria, ei tule toimeen yksistään maanviljelyksellä ja elää ansiotöiden varassa, s.o. palkkatyöllä. Tietenkin on poikkeuksia; kun on kysymys erikoisista viljelyskasveista, viininviljelyksestä, kasvitarhataloudesta, kaupallisten ja teollisten kasvien viljelemisestä, yleensä kaupungin läheisyydessä olevasta taloudesta y.m.s., niin on itsenäinen (eikä aina edes pieni) maanviljelijä mahdollinen jopa 1½ hehtaarin alallakin. Mutta 3 miljoonan *talouden* kokonaissummassa ne ovat aivan mitättömän pienenä poikkeuksena. Sen, että näiden pienten „maanviljelijäin” (jotka käsittävät melkein $\frac{3}{5}$ isäntien yleisestä lukumäärästä) suuret joukot ovat *palkkatyöläisiä*, osoittavat havainnollisesti saksalaisten tilastojen antamat tiedot eri ryhmiin kuuluvien maanviljelijäin perusammateista. Tässä nämä tiedot suppeasti esitettyinä:

Maanviljelijäin ryhmät	Maalaisiännät <i>pää</i> -elinkeinonsa kannalta (%:ssa)					Itsenäisiä maalaisiänttä, jolla on jokin sivuelinkeino (%)
	Itsenäinen		Epäitse- näinen työn- teko	Muut elin- keinot	Yh- teensä	
	Maan- viljelys	Kauppa y.m.				
Kork. 2 ha	17,4	22,5	50,3	9,8	100	26,1
2— 5 „	72,2	16,3	8,6	2,9	100	25,5
5— 20 „	90,3	7,0	1,1	1,1	100	15,5
20—100 „	96,2	2,5	0,2	1,1	100	8,8
100 ha tai enem- män	93,9	1,5	0,4	4,2	100	23,5
<i>Yhteensä</i>	45,0	17,5	31,1	6,4	100	20,1

Tästä näemme, että saksalaisten maanviljelijäin koko lukumäärästä vain 45%, s.o. *vähemmän kuin puolet*, on itsenäisiä maanviljelijöitä myöskin *pää*-elinkeinonsa kannalta. Ja näistäkin itsenäisistä maanviljelijöistä *yhdeällä viidesosalla* (20,1%) on vielä jokin ammatti sivuelinkeinona. 17,5% kaikista maanviljelijöistä on pääelinkeinonsa kannalta kauppiaita, teollisuuden palveluksessa, kasvitarhaviilijöitä y.m.s. („itsenäisiä”, s.o. isännän asemassa eikä työläisenä kyseessäolevalla elinkeinoalalla). *Melkein kolmasosa* (31,3%) on palkkatyöläisiä („epäitsemäisiä” maanviljelyksen ja teollisuuden kaikilla aloilla). 6,4% maanviljelijöistä hoitaa etupäässä jotain virkatointia (sotilashenkilöt, virkailijat y.m.s.), ovat vapaiden ammattien harjoittajia j.n.e. Mutta niistä maanviljelijöistä, joilla on korkeintaan 2 ha, on *puolet* palkkatyöläisiä; „itsenäisiä” maanviljelijöitä on näiden 3,2 miljoonan „isännän” joukossa vain pieni vähemmistö, kaiken kaikkiaan 17,4% koko määrästä. Ja näistäkin 17 prosentista *neljäsosalla* (26,1%) on jokin *sivuelinkeino*, t.s. nekin ovat palkkatyöläisiä mutta ei pääelinkeinonsa puolesta (kuten yllämainittu 50,3%), vaan sivuelinkeinonsa kannalta. Niistäkin maanviljelijöistä, joilla on 2—5 ha, vain hiukan yli puolet (546.000—1.016.000:sta) on itsenäisiä maanviljelijöitä ilman mitään sivuelinkeinojen harjoittamista.

Tästä näkyy, kuinka hämmästyttävän väärin hra Bulgakov esittää asian, kun hän, todetessaan (ja sitä paitsi vielä virheellisesti, kuten ylempänä on osoitettu) maataloudessa todella työskentelevien henkilöiden kokonaisuuden lisääntyneen, selittää sen johtuvan „itsenäisten talouksien lisääntymisestä,—ennen kaikkea keskitalonpoikaistalouksien lisääntymisestä suurtalouksien kustannuksella, kuten jo tiedämme” (II, 133). Vaikkakin keskitalonpoikaistalouksien määrällinen ominaispaino talouksien yleisluvussa onkin suurentunut eniten (17,6%:sta 18%:iin, s.o. + 0,4%), niin se ei vielä merkitse lainkaan sitä, että maalaisväestön kasvu johtuisi ennen kaikkea keskitalonpoikaistalouksien kasvusta. Vastauksen antamiseksi kysymykseen, mitkä ryhmät ovat tuoneet suurimman lisän isäntien lukumäärän yleiseen lisäykseen, meillä on asiaa välittömästi koskevat numerotiedot, jotka eivät anna sijaa kahdenlaiselle tulkin- nalle: talouksien koko määrä on suurentunut 282.000:lla, siinä luvussa korkeintaan 2 ha omaavien talouksien määrä

174.000:lla. Näin ollen maalaisväestön kasvu (jos tuota kasvua ilmenee ja mikäli sitä ilmenee) johtuu nimenomaan epäitsenäisten talouksien kasvusta (sillä korkeintaan 2 hehtaarin taloudet eivät ylipäänsä ole itsenäisiä). Lisääntyminen käy eniten parsellitalouksien osalta, ja niiden lisääntyminen merkitsee *proletarisoitumisen* kasvua. Eikä edes niidenkään talouksien määrän lisääntymistä (35.000:lla), joilla on 2—5 ha, voida kokonaan merkitä *itsenäisten* talouksien kasvuksi, sillä näidenkin 1.016.000 isännän joukossa vain 546.000 on itsenäisiä maanviljelijöitä ilman sivuansioita.

Siirtyessämme suurtalouksia koskevaan kysymykseen meidän on pantava merkille ennen kaikkea seuraava luonteenomainen (ja kaikkinaisen apologetian kumoamiseksi sangen tärkeä) tosiasia: maanviljelyksen yhdistämisellä muiden elinkeinojen harjoittamiseen on maanviljelijäin eri ryhmissä erilainen ja aivan vastakkainen merkitys. Pienviljelijöille se merkitsee proletarisoitumista, maanviljelijän itsenäisyyden vähenemistä, sillä heillä yhdistyvät maanviljelykseen sellaiset ansiotoimet kuin palkkatyö, vähäinen käsityö ja kaupustelu y.m.s. Suurille maanviljelijöille se merkitsee joko suurmaanomistuksen poliittisen merkityksen voimistumista virkatoimilla valtion palveluksessa, sotapalveluksessa y.m.s. tahi metsätalouden ja maatalouden teknillisten tuotantoalojen yhdistämistä maanviljelyksen kanssa. Ja tämä viimeksi mainittu ilmiö, kuten tunnettua, on eräs maanviljelyksen *kapitalistisen* edistyksen luonteenomaisimpia tunnusmerkkejä. Senpä vuoksi näemmekin, että niiden maanviljelijäin prosenttimäärä, jotka pitävät „itsenäistä” maataloutta tärkeimpänä elinkeinonaan (t.s. hoitavat sitä isäntänä eikä työmiehen ominaisuudessa), suurenee nopeasti sitä mukaa kuin talouden maa-alat suurenevät (17—72—90—96%), mutta laskee 93:een prosenttiin 100 hehtaarin tai sitä suurempien talouksien ryhmässä: tässä ryhmässä 4,2% isännistä pitää pääelinkeinonaan viranhoitamista („muiden elinkeinojen” luokka), 0,4% isännistä pitää tärkeimpänä elinkeinonaan „epäitsenäistä” työtä (nämä eivät ole palkkatyöläisiä, vaan isännöitsijöitä, inspektoreja y.m.s.; vrt. „Stat. d. D. R.”, 112. B., S. 49 *). Aivan samoin me näemme, että niiden itsenäisten maanviljelijäin prosenttimäärä, joilla on lisäksi sivuelinkeinoja, laskee nopeasti sitä mukaa kuin talouden maa-ala suurenee

(26—25—15—9%), mutta suurenee kovasti niiden isäntien osalta, joilla on 100 ha tai enemmän maata (23%).

Mitä tulee suurten talouksien (100 ha tai > *) lukumäärään ja niiden maa-alaan, niin yllä esitetyt numerotiedot osoittavat niiden ominaispainon *pienenevän* sekä talouksien yleisluvussa että yleisen maa-alan suhteen. Herää kysymys, voidaanko tästä tehdä sellainen johtopäätös, että pien- ja keskitalonpoikaistalous tunkevat pois suurtaloutta, kuten hra Bulgakov kiirehtii päättelemään? Luulemme, ettei voida ja että hra Bulgakov on kiukkuisilla hyökkäilyillään Kautskya vastaan tässä kohdassa vain osoittanut olevansa kykenemätön kumoamaan Kautskyn mielipidettä itse asian olemuksen kannalta. Ensinnäkin suurtalouksien ominaispainon pieneneminen on kovin vähäistä (talouksien lukumäärän suhteen 0,47%:sta 0,45%:iin, s.o. kaksi sadasosaa prosenttia, ja maa-alan ominaispainon suhteen 24,43%:sta 24,088%:iin, s.o. 35 sadasosaa prosenttia). Se, että taloutta intensiivisoitaessa *täytyy* toisinaan jonkin verran supistaa maa-alaa ja se, että suurisännät antavat kaukana tilansa keskuksesta olevan maan vuokralle pieninä palstoina hankkiakseen itselleen työläisiä,— ovat yleisesti tunnettuja ilmiöitä. Osoitimme ylempänä, kuinka Preussin itäosissa olevien suurten ja pienten talouksien seikkaperäisen kuvauksen tekijä suoraan myöntää pienmaanomistuksen olevan alistetun palvelemaan suurmaanomistusta ja suosittelee utterasti vakinainasina asuvien työläisten ottamista. Toiseksi ei voi olla puhuttakaan siitä, että pientaloudet työntäisivät syrjään suurtalouksia jo yksistään senkään vuoksi, koska pelkät tiedot talouden *maa-alasta* eivät vielä riitä päätelmien tekemiseen *tuotannon mittasuhteista*. Ja sitä, että suurtaloudet ovat tässä suhteessa ottaneet erittäin suuren askeleen eteenpäin, osoittavat kumoamattomasti tiedot koneiden käyttämisestä (ks. ylempänä) sekä maatalouden teknillisistä tuotantoaloista (näitä tietoja käsittelemme erikseen tuonnempana, sillä hra Bulgakov tulkitsee hämmästyttävän väärin saksalaisten tilastojen vastaavia numerotietoja). Kolmanneksi, 100 ha tai enemmän omistavien talouksien ryhmässä erottuvat erikoisesti *latifundiot*, taloudet, joilla on maata 1.000 ha tai > ja joiden lukumäärä on

* — enemmän. Toim.

lisääntynyt vieläpä suuremmalla prosentimäärällä kuin keskisuurten talonpoikaistalouksien määrä, nimittäin 515:stä 572:een, s.o. 11%, keskitalonpoikaistalouksien lisääntyessä 926.000:sta 998.000:een, s.o. 7,8%. Latifundioiden maa-ala on suurentunut 708.000 hehtaarista 802.000 hehtaariin, s.o. 94.000 ha:lla: v. 1882 se oli 2,22% maatalouden kokonaisalasta, v. 1895 jo 2,46%. Niitä perusteettomia vastaväitteitään, joita hra Bulgakov esittää „Natshalossa” Kautskya vastaan tässä kysymyksessä, hän täydentää nyt kirjassaan seuraavanlaisella, vieläkin perusteettomammalla yleistyksellä: „Suurtalouksien lamaantumista osoittavana tunnusmerkkinä”, kirjoittaa hän, „on ...latifundioiden suurenemisen, vaikka maatalouden edistyksen ja sen intensiivisyyden kasvun seurauksena pitäisi olla pirstoutuminen” (II, 126) — ja hra Bulgakov vähääkään empimättä puhuu jo suorastaan suurtalouden „latifundiaarisesta (!) rappeutumisesta” (II, 190, 363). Näettekö, miten erinomaisen loogillisesti tämä „tiedemiehemme” järkeilee: koska talouden maa-alan pieneeminen merkitsee *toisinaan* intensiivisoimisen oloissa tuotannon kasvua, niin *sen vuoksi* latifundioiden lukumäärän ja maa-alan suurenemisen pitää *yleensä* merkitä lamaantumista! Mutta koska logiikka on noin huonoa, niin eikö olisi paikallaan turvautua tilastojen apuun? Onhan siinä samassa lähteessä, josta hra Bulgakov ammentaa tietojaan, koko joukko asiatietoja näiden latifundioiden taloudesta. Esitämme eräitä näistä tiedoista: v. 1895 oli 572 suurtaloudella 1.159.674 hehtaaria maata, siitä 802.000 maataloudellista, 298.000 hehtaaria metsää (osa näistä latifundioiden omistajista on pääasiassa metsäteollisuudenharjoittajia eikä maatilän isäntiä). Yleensä 97,9%:lla niistä on karjaa; työkarjaa on 97,7%:lla; koneita käyttää 555 isäntää ja yhtä taloutta kohti, kuten näimme, tulee *maksimaalinen määrä* erilaisten koneiden käyttämistapauksia; 81 taloutta on käyttänyt höyryauraa, s.o. 14% kaikista latifundioista. Niillä on karjaa: nautakarjaa 148.678 kappaletta, hevosia 55.591, lampaita 703.813, sikoja 53.543. Näistä talouksista on 16 taloutta yhteydessä sokeritehtaisiin, 228 — viinapolttimoihin, 6 — olutpanimoihin, 16 — tärkkelystehtaisiin ja 64 — myllyihin. Intensiivisoimisesta voidaan päätellä sillä perusteella, että 211 taloutta viljelee sokerijuurikasta (sitä on 26.000 ha) ja 302 taloutta viljelee perunaa teknillisiin tarkoituksiin. 21 taloutta myy maidon kaupunkeihin (1.822

lehmästä, s.o. 87 lehmää 1 taloutta kohti) ja 204 osallistuu maito-osuuskuntiin (niillä on 18.273 lehmää, 89 lehmää kutakin taloutta kohti). Miten suuresti tämä muistuttaakaan „latifundiaarista rapeutumista”, eikä totta?

Siirtykäämme kysymykseen keskitalonpoikaistalouksista (5—20 ha). Niiden ominaispaino talouksien yleisluvussa on suurentunut 17,6%:sta 18,0%:iin (+ 0,4%) ja koko maan suhteen 28,7%:sta 29,9%:iin (+ 1,2%). Juuri näitäpä tietoja pitävätkin kaikki ja kaikenlaiset „marxilaisuuden hävittäjät” täysin luonnollisesti päävalttinaan. Hra Bulgakov tekee niistä sekä sen johtopäätöksen, että „pientalous tunkee pois suurtaloutta”, että „desentralisoitumistendenssin” y.m., y.m. Olemme ylempänä osoittaneet, että juuri „talonpoikaiston” suhteen eivät summittaiset numerotiedot kelpaa lainkaan ja voivat erikoisesti johtaa harhaan: juuri siinä saattavat pienten yrittäjätalouksien muodostumisprosessit ja talonpoikaistorvariston „edistysaskeleet” enemmän kuin mikään muu hämätä enemmistön proletarisoitumisen ja köyhtymisen. Ja kun me yleensä koko Saksan maataloudessa havaitsemme toisaalta kapitalistisen suurtalouden epäilemätöntä kehitystä (latifundioiden kasvua, koneiden käytön ja maatalouden teknillisten tuotantoalojen kehitystä) ja toisaalta vieläkin epäilemättömämpää proletarisoitumisen ja köyhtymisen voimistumista (maaltapakoa kaupunkiin, maan lisääntyvää pirstoutumista, parsellitalouksien määrän suurenemista, aputöihin palkkautumisen lisääntymistä, pientalonpoikien ravinnon huononemista y.m.s.),—niin olisi suorastaan uskomatonta ja mahdotonta, ettei noita samoja prosesseja ilmenisi „talonpoikaiston” keskuudessa. Ja yksityiskohtaiset tiedot niin ikään puhuvat aivan määrätysti näistä prosesseista vahvistaen sen ajatuksen, että pelkät tilastotiedot maa-alojen suuruudesta eivät tässä tapauksessa ole lainkaan riittäviä. Siksi Kautsky oli aivan oikeassa, kun hän Saksan maatalouden kapitalistisen kehityksen antaman yleiskuvan perusteella totesi, ettei ole perusteltua tehdä näistä tiedoista sellaista johtopäätöstä, että pientuotanto pääsee voitolle suurtuotannosta.

On kuitenkin suoranaisiakin ja sitä paitsi joukkoluontoisia tietoja, jotka osoittavat, että „keskitalonpoikaistalouksien” kasvu merkitsee *puutteen kasvua*, eikä varallisuuden ja hyvinvoinnin kasvua. Ne ovat niitä samaisia

numerotietoja työkarjasta, joita hra Bulgakov niin epäon-
nistuneesti käytteli sekä „Natshalossa” että kirjassaan.
„Jos tämä pitäisi vielä todistella”, kirjoitti hra Bulgakov
väitöksestään keskitalouksien edistyksen ja suurtalouksien
lamaanutumisen suhteen, „niin työvoiman määrän osoittimiin
voidaan lisätä vielä osoittimet työkarjan määrästä. Tässä
on siitä paljonpuhuva taulukko” *:

	Talousyriytyksiä, joilla oli karjaa pellotöitä varten		Erotus
	1882	1895	
0— 2 ha	325.005	306.340	—18.665
2— 5 „	733.967	725.584	— 8.383
5— 20 „	894.696	925.103	+30.407
20—100 „	279.284	275.220	— 4.064
100 ha tai enemmän	24.845	24.485	— 360
<i>Yhteensä</i>	2.257.797	2.256.732	— 1.065

„Työkarjaa omistavien talouksien lukumäärä on supistu-
nut samassa määrin sekä suur- että pientaloudessa, ja se
on suurentunut ainoastaan keskitaloudessa” (aikakauslehti
„Natshalo”, № 1, s. 20).

Olisi vielä anteeksiannettavaa, jos hra Bulgakovilta olisi
kiireesti kirjoitetussa sanomalehtiartikkelissa jäänyt huo-
maamatta se virhe, mikä sai hänet tekemään työkarjaa
koskevista tiedoista *juuri päinvastaisen* johtopäätöksen
kuin mitä nämä tiedot puhuvat,— mutta meidän „ankara
tiedemiehemme” on myöskin „tutkielmassaan” toistanut
saman virheen (II osa, s. 127, missä sitä paitsi numerot
+ 30.407 ja —360 on esitetty merkitsevän karjan kappale-
määrää, vaikka ne tarkoittavat työkarjaa käyttävien talouk-
sien lukumäärää; mutta se on tietenkin pikku asia).

Kysymme „ankaralta tiedemieheltämme”, joka puhuu
niin rohkeasti „suurtalouden taantumisesta” (II, 127):
mitä merkitystä on sillä, että työkarjaa pitävien keskitalon-
poikaistalouksien lukumäärä lisääntyy 30.000:lla, kun
keskitalonpoikaistalouksien kokonaismäärä on lisääntynyt
72.000:lla (II, 124)? Eikö tästä käy selväksi, että työkarjaa
omaavien keskitalonpoikaistalouksien *prosenttisuhde on
pienentynyt*? Ja koska näin on laita, niin eikö pitäisi katsoa,
miten suuri prosentti eri ryhmien talouksista piti työkarjaa

* Esitämme hra Bulgakovilla olevan taulukon kokonaan lisäten vain tulos-
luvut, jotka häneltä puuttuvat.

v. 1882 ja v. 1895, sitäkin suuremmalla syyllä, kun nämä tiedot on esitetty samalla sivulla ja siinä samassa taulukossa, josta hra Bulgakov on ottanut absoluuttiset numerot („Stat. d. D. R.”, 112. B., S. 31 *).

Tässä ovat nuo tiedot:

	Työkarjaa omaavien talouksien prosenttisuhte		Erotus
	1882	1895	
0— 2 ha	10,61	9,46	—1,15
2— 5 „	74,79	71,39	—3,40
5— 20 „	96,56	92,62	—3,94
20—100 „	99,21	97,68	—1,53
100 ha tai enemmän	99,42	97,70	—1,72
<i>Yhteensä</i>	42,79	40,60	—2,19

Työkarjaa omaavien talouksien prosenttisuhte on siis yleensä alentunut enemmän kuin kahdella prosentilla, ja sitä paitsi tämä aleneminen on *keskinkertaista suurempi* pientalonpoikais- ja keskitalonpoikaistalouksissa, *keskinkertaista pienempi* se on suurtalouksissa *. Sitä paitsi ei pidä unohtaa, että „nimenomaan suurtalouksissa työjuhtien asemesta käytetään usein mekaanista voimaa yleensä kaikenlaisten koneiden ja muun muassa höyryllä käyvien koneiden muodossa (höyryaurat y.m.)” („Stat. d. D. R.”, 112. B., S. 32 *). Siksipä, kun suurtalouksien (100 ha tai enemmän omistavien) joukossa on työkarjaa pitävien talouksien lukumäärä pienentynyt 360:llä ja samaan aikaan on höyryauroja käyttävien talouksien lukumäärä *lisääntynyt 615:llä* (v. 1882 niitä oli 710 ja v. 1895 1.325), niin on selvää, että yleensä otettuna suurtaloudet eivät ole menettäneet mitään, vaan ovatpa vielä voittaneetkin. Niinpä siis saammekin johtopäätökseksi sen, että ainoana saksalaisten maanviljelijäin ryhmänä, joka on epäilemättä *parantanut* talouden olosuhteita (karjan käyttämisessä

* Aleneminen on vähäisintä kaikkein pienimmissä talouksissa. Joista verrattain mitätön osa pitää työkarjaa; tuonneppana saamme nähdä, että juuri noissa talouksissa (ja ainoastaan niissä) on työkarjan kokoonpanokin parantunut, s.o. ne ovat alkaneet pitää suhteellisesti enemmän hevosia ja härkiä, suhteellisesti vähemmän lemmiä. Se osoittaa selvästi, kuten saksalaisen kyselykaavakkeen laatijat ovat aivan oikein huomauttaneet (S. 32 *), että kaikkein pienimpien maanviljelijöiden isännät eivät pidä työkarjaa ainoastaan maanviljelystä varten, vaan myöskin „sivullisia palkkatöitä varten”. Sen vuoksi työkarjaa koskevassa kyselyssä olisi yleensä väärin ottaa huomioon parsellitaloudet, jotka ovat aivan poikkeuksellisissa olosuhteissa.

peltotöihin tai höyryn käyttämisessä karjan asemesta), ovat sellaiset *suurisännät*, joilla on maata 100 ha tai >. Kaikissa muissa ryhmissä ovat talouden olosuhteet huonontuneet, ja *eniten ne ovat huonontuneet juuri keskitalonpoikain talousryhmässä*, jossa työkarjaa pitävien talouksien prosenttisuhde on *eniten* pienentynyt. Erotus suurten (100 ha tai >) ja keskisuurten (5—20 ha) talouksien välillä siinä suhteessa, kuinka korkea niissä on työkarjaa omaavien talouksien prosenttisuhde, oli ennen alle kolmen prosentin (99,42—96,56), mutta nyt se on yli viiden prosentin (97,70—92,62).

Tätä johtopäätöstä vahvistavat vielä hyvin huomattavasti numerotiedot työkarjan kokoonpanosta. Mitä pienempi talous on, sitä huonompaa on työkarja kokoonpanoltaan: sitä vähemmän suhteellisesti käytetään peltotöihin härkiä ja hevosia ja sitä enemmän käytetään *lehmiiä*, jotka ovat paljon heikompia. Tässä ovat numerotiedot siitä, miten asiat siinä suhteessa olivat vuosina 1882 ja 1895:

Sataa sellaista taloutta kohti, joissa oli karjaa peltotöitä varten, käytettiin:

	Vain lehmiiä			Lehmiiä sekä myöskin hevosia ja härkiä		
	1882	1895		1882	1895	
0— 2 ha	83,74	82,10	—1,64	85,21	83,95	—1,26
2— 5 „	68,29	69,42	+1,13	72,95	74,93	+1,98
5— 20 „	18,49	20,30	+1,81	29,71	34,75	+5,04
20—100 „	0,25	0,28	+0,03	3,42	6,02	+2,60
100 ha tai enemmän	0,00	0,03	+0,03	0,25	1,40	+1,15
<i>Yhteensä</i>	41,61	41,82	+0,21	48,18	50,48	+2,30

Näemme työkarjan kokoonpanon yleensä huonontuvan (parsellitalouksia ei oteta laskuihin syystä, joka edellä jo on osoitettu) ja *suurinta on huonontuminen juuri keskitalonpoikain talousryhmässä*. Tässä ryhmässä on työkarjaa omaavien talouksien joukossa *eniten* suurentunut niiden talouksien prosenttimäärä, joiden on pakko käyttää peltotöissä *myöskin lehmiiä*,— ja niin ikään sellaisten, jotka voivat käyttää peltotöissä *ainoastaan lehmiiä*. Nykyään jo enemmän kuin kolmasosa työkarjaa omaavista keskitalonpoikaistalouksista joutuu käyttämään peltotöissä lehmiiä (mikä johtaa tietenkin niin kynnön huonontumiseen ja siis myöskin sadon alenemiseen kuin myöskin lehmien lypsy-

määrän vähenemiseen),— ja yli viidesosa on jo sellaisia, jotka voivat käyttää peltotöissä ainoastaan lehmiä.

Kun otamme peltotöissä käytettävän karjan määrän, niin näemme lehmien lukumäärän lisääntyneen kaikissa ryhmissä (paitsi parsellitalouksissa). Lehmien ja härkien lukumäärä taas on muuttunut seuraavalla tavalla:

*Peltotöissä käytettyjen hevosten ja härkien lukumäärä
(tuhansissa)*

	1882	1895	Erotus
0— 2 ha	62,9	69,4	+ 6,5
2— 5 „	308,3	302,3	— 6,0
5— 20 „	1.437,4	1.430,5	— 6,9
20—100 „	1.168,5	1.155,4	— 13,1
100 ha tai enemmän.....	650,5	695,2	+ 44,7
<i>Yhteensä</i>	3.627,6	3.652,8	+ 25,2

Ellei oteta lukuun parsellitalouksia, niin varsinaisen työkarjan lisääntymistä havaitaan *vain* suurisännillä.

Yleinen johtopäätös muutoksista talousoloissa eläinveto-voiman ja mekaanisen voiman käytössä peltotöihin on siis seuraava: *parannusta* on ainoastaan suurisännillä, muilla on huonontumista ja *suurinta* huonontumista on *keskitalonpoikaistalouksissa*.

Numerotiedot vuodelta 1895 antavat meille edelleen mahdollisuuden jakaa koko keskitalonpoikain talousryhmä kahteen alaryhmään: 5—10 ha ja 10—20 ha omistaviin. Kuten saattoi odottaakin, ensimmäisessä (talouksien lukumäärän kannalta paljon suuremmassa) alaryhmässä ovat talousolot työkarjan käyttämiseen nähden verrattomasti huonommat. 5—10 hehtaarin omistajista, joita on yhteensä 606.000, on työkarjaa 90,5 prosentilla (393.000:sta 10—20 ha omistajasta on sitä 95,8 prosentilla), ja näistä edellä mainituista 46,3% käyttää peltotöissä lehmiä (10—20 ha omistavien ryhmässä 17,9%); 41,3% käyttää ainoastaan lehmiä (10—20 ha omistavien ryhmässä 4,2%). Ja nyt osoittautuu, että juuri tämä 5—10 ha omistavien ryhmä, joka on erikoisen huonossa asemassa työkarjan käytön suhteen, onkin vuosien 1882 ja 1895 välisenä aikana *suurentunut eriten* niin talouksien lukumäärän kuin maa-alankin kannalta. Tässä vastaavat tiedot siitä:

Prosenttisuhte koko määrästä

	talouksia		maa-alasta kokonaisuudessaan		maataloudellista maa-alaa	
	1882	1895	1882	1895	1882	1895
5—10 ha	10,50	10,90+0,40	11,90	12,37+0,47	12,26	13,02+0,76
10—20 „	7,06	7,07+0,01	16,70	16,59—0,11	16,48	16,88+0,40

10—20 ha omistavien ryhmässä on talouksien lukumäärän lisääntyminen kerrassaan mitätöntä; koko maa-alan ominaispaine on jopa pienentynytkin, ja maataloudellisen maa-alan osuus on suurentunut paljon vähemmän kuin 5—10 hehtaarin talouksilla. Keskitalonpoikaistalouksien kasvu tulee siis pääasiassa (osittain jopa yksinomaisesti) 5—10 ha omistavien ryhmän osalle, s.o. sen ryhmän osalle, jossa talousolot työkarjan käytön suhteen ovat erikoisen huonot.

Niin muodoin me näemme, että tilastotiedot toteavat kumoamattomasti, mikä merkitys todella on paljonpuhuttulla keskisuurten talonpoikaistalouksien kasvulla: se ei ole varallisuuden kasvua, vaan *puutteen kasvamista*, ei pientaanviljelyksen edistystä, vaan *sen polkemista*. Kun keskitalonpoikaistalouksissa ovat talousolot *eniten* huonontuneet, kun näiden talouksien on täytynyt eniten lisätä lehmien käyttöä peltotöissä, niin me voimme, emmekä ainoastaan voi, vaan meidän täytyy jo yksistään talouden tämän puolen perusteella (mikä on yleensä eräs talouden tärkeimpiä puolia) tehdä johtopäätös talouden kaikista muista puolista. Kun hevoseettomien (käyttäen venäläiselle lukijalle tuttua ja kyseessäolevaan tapaukseen täysin sopivaa termiä — *безлошадный*) lukumäärä on suurentunut, kun työkarjan kokoonpano on huonontunut, niin ei voi olla minkäänlaista epäilystä, etteikö karjanhoito yleensäkin ole huonontunut, etteikö maankäyttö ole huonontunut, etteivätkö maanviljelijän ravinto ja elinolot ole huonontuneet, sillä talonpoikaistaloudessa, kuten itse kukin tietää ja kaikki tietävät, on asia niin, että mitä huonommin karjaa hoidetaan ja mitä raskaammin se joutuu tekemään työtä, sitä huonompaa on ihmisenkin elämä ja sitä vaikeampaa hänen työnsä, ja päinvastoin. Johtopäätökset, jotka edellä teimme Klawkin seikka-peräisestä tutkielmasta, saavat täydellisesti vahvistuksensa Saksan kaikkia pientalonpoikaistalouksia koskevista joukko- luontoisista tiedoista.

IX

MAITOKARJATALOUS JA MAANVILJELYSOSUUSKUNNAT
SAKSASSA.

SAKSAN MAALAISVÄESTÖ TALOUSASEMANSÄ MUKAAN

Pysähdyimme näin yksityiskohtaisesti käsittelemään työkarjaa koskevia tietoja sen vuoksi, että ne ovat ainoita tietoja (lukuunottamatta edellä käsittelemiämme numero-tietoja koneista), jotka antavat mahdollisuuden silmällä, niin sanoakseni, talouden sisustaa, sen kalustusta, sen järjes-telyä. Kaikki muut tiedot — maan määrästä (jotka olemme jo esittäneet) ja karjan määrästä (jotka heti esitämme) antavat vain ulkonaisen kuvan taloudesta vertaillen sellaista, mikä ilmeisesti ei ole verrattavissa, sillä maankäyttö ja siis myöskin sen satoisuus, karjan laatu ja sen tuottoisuus ovat eri talouksissa erilaiset. Niin yleisesti tunnettu tosiasia kuin tämä erilaisuus onkin, se yleisluontoisissa tilasto-tiedoissa tavallisesti kuitenkin unohdetaan, ja vain koneita ja työkarjaa koskevat tiedot antavat edes jonkinlaisen mahdollisuuden ottaa tämä ero huomioon sekä osoittavat, kenen hyödyksi (yleensä ja kokonaisuudessaan ottaen) tämä ero koituu. Kun suurtaloudet käyttävät enemmän niitä erittäin monimutkaisia ja kalliita koneita, jotka yksinomaan on tilastoissa huomioitu, niin on selvää, että kaikki muutkin työvälineet, joista tilastot vaikenavat (aurat, äkeet, rattaat y.m.s.), ovat suurtalouksissa parempaa laatua, täydelli-semmin edustettuina kussakin taloudessa ja niitä käytetään täydellisemmin (talouden suuremman koon vuoksi). Samaa on sanottava myöskin elollisista inventaareista. Pienisäntä joutuu väistämättä asettamaan näiden etuisuuksien vasta-painoksi ahkeruuden ja säästäväisyyden (hänellä ei ole muita aseita taistelussa olemassaolonsa puolesta), ja siksi nämä ominaisuudet eivät ole sattumalta, vaan aina ja väistämättä pientalonpojalle ominaisia piirteitä kapitalisti-sessä yhteiskunnassa. Porvarillinen taloustieteilijä (ja nykyaikainen „arvostelijakin”, joka tässä, kuten kaikissa muissakin kysymyksissä, laahaa porvarillisen taloustieteilijän jälkiä) sanoo sitä säästäväisyyden, sitkeyden y.m.s. hyveeksi (vrt. Hecht ja Bulgakov) ja pitää sitä talonpojan ansiona. Sosialisti sanoo sitä ylenmääräiseksi raatamiseksi (Ueberarbeit) ja riittämättömäksi kulutukseksi (Unterkon-sumption) sekä asettaa sen kapitalismin syyksi pyrkien

avaamaan talonpojan silmät näkemään, kuinka valheellisia ovat ne manilovilaiset puheet, joissa sosiaalinen alennus julistetaan hyveeksi ja joissa tämä poljettu asema yritetään siten ikuistaa.

Siirtykäämme numerotietoihin karjan jakaantumisesta saksalaisten maanviljelijäin eri ryhmien kesken vuosina 1882 ja 1895. Tässä tärkeimmät tulokset näistä numerotiedoista:

S u h d e l u v u t:

	Kaikkiaan karjaa (arvon mukaan)			Nautakarjaa			Sikoja		
	1882	1895	+	1882	1895	+	1882	1895	+
0— 2 ha	9,3	9,4	+ 0,1	10,5	8,3	— 2,2	24,7	25,6	+ 0,9
2— 5 „	13,1	13,5	+ 0,4	16,9	16,4	— 0,5	17,6	17,2	— 0,4
5— 20 „	33,3	34,2	+ 0,9	35,7	36,5	+ 0,8	31,4	31,1	— 0,3
20—100 „	29,5	28,8	— 0,7	27,0	27,3	+ 0,3	20,6	19,6	— 1,0
100 ha tal enemmän	14,8	14,1	— 0,7	9,9	11,5	+ 1,6	5,7	6,5	+ 0,8
<i>Yhteensä</i>	100	100	—	100	100	—	100	100	—

Suurtalouden ominaispaino karjan yleismäärässä on näin ollen pienentynyt ja keskitalonpoikain talousryhmän ominaispaino on suurentunut eniten. Vaikka numerotiedot koskevatkin karjan arvoa, niin me puhumme koko karjan lukumäärästä siitä syystä, että tilastonlaatijain otaksuma, jonka mukaan karjan kukin kappale on arvoltaan sama eri ryhmissä, on ilmeisen väärä otaksuma. Arvoa koskevat numerotiedot, jotka antavat mahdollisuuden laskea yhteen eri karjalajeja (samaan tulokseen voitaisiin päästä myöskin muuntamalla karjan suureksi karjaksi, mutta se vaatisi meiltä uutta laskutyötä, kun taas johtopäätöksiin se ei voisi tehdä missään määrin sanottavaa muutosta), osoittavat juuri koko elollisten inventaarien jakaantumisen lukumäärällisesti eikä todellisen arvon mukaan. Koska suurisännillä karja on parempaa kuin pienisännillä ja luultavasti sitä parannetaan tuntuvammin kuin pienisännillä (elottomien inventaarien parantumisesta päätellen), niin nämä numerotiedot pienentävät hyvin huomattavasti suurतालouden todellista etevämmyyttä.

Mitä tulee eri karjalajeihin, niin täytyy huomauttaa, että suurतालouden ominaispainon pieneminen riippuu kokonaan kaupallisen lampaanhoidon lamaantumisesta: vuosien 1882 ja 1895 välisenä aikana on lampaiden lukumäärä vähentynyt 21,1 miljoonasta 12,6 miljoonaan, s.o. 8,5 mil-

joonalla, ja koko tästä vähentymismäärästä lankeaa 7 miljoonaa niiden talouksien osalle, joilla on maata 20 ha tai enemmän. Kaupallisen karjanhoidon kehittyviin aloihin kuuluvat Saksassa, kuten tunnettua, varsinkin maito- ja lihakarjanhoito. Sen vuoksi otimmekin nautakarjaa ja sikoja koskevat numerotiedot, ja tällöin osoittautui, että näillä kummallakin karjanhoidon alalla on suurtalous (100 ha tai >) ottanut *suurimman* askeleen eteenpäin: nautakarjan ja sikojen yleisessä lukumäärässä sen osuus on suurentunut eniten. Tämä tosiasia ansaitsee sitä suurempaa huomiota, kun karjanhoitoa harjoittavien talouksien koko on tavallisesti pienempi kuin maanviljelystä harjoittavien talouksien koko, ja sen vuoksi voitaisiin odottaa, että keskisuuret kapitalistiset taloudet kehittyvät nopeammin kuin kapitalistiset suurtaloudet. Yleinen johtopäätös (karjan määrän, mutta ei sen laadun suhteen) on oleva tällainen: suurisännät ovat menettäneet eniten kaupallisen lampaanhoidon suuresta lamaantumisesta, eivätkä he ole hävittäneet tätä puutetta, vaan ainoastaan lieventäneet sen vaikutusta lisäämällä sitäkin tuntuvammin (pieniin ja keskisuuriin talouksiin verrattuna) nautakarjanhoitoa ja sianhoitoa.

Maitokarjanhoidosta puhuttaessa emme voi sivuuttaa saksalaisissa tilastoissa olevia sangen opettavaisia ja, mikäli tiedämme, käyttämättömiä numerotietoja tästä kysymyksestä. Mutta se on jo yleinen kysymys teknillisten tuotantoalojen yhdistämisestä maanviljelykseen, ja hra Bulgakovin uusi hämmästyttävä tosiasia vääristely pakottaa meidät pysähtymään tähän kysymykseen. Kuten tunnettua, maataloustuotteiden teknillisen muokkaamisen yhdistäminen maanviljelykseen on eräs spesifiikkisesti kapitalistisen edistyksen selvimpiä tunnusmerkkejä maanviljelyksessä. „Natshalossa” hra Bulgakov jo julisti: „Mielestäni Kautsky on paisuttanut tämän yhdistämisen merkitystä äärimmäisyyteen saakka: kun otetaan tilastotiedot, niin sillä tavalla teollisuuden yhteydessä olevan maan määrä on kerrassaan vähäinen” (№ 3, s. 32). Kovin heikko perustelu, sillä hra Bulgakov ei rohkene kieltää tämän yhdistämisen teknillistä edistyksekkisyyttä ja hän yksinkertaisesti kiertää pääkysymyksen — suur- vaiکو pientuotanto on tämän edistyksen eteenpäinviejä. Mutta kun tilastotiedot antavat tähän kysymykseen aivan tarkan vastauksen, niin

hra Bulgakov lähtee kirjassaan... sit venia verbo!..* viekkauden tielle. Hän esittää prosenttilukuja yksien taikka toisten teknillisten tuotantoalojen kanssa yhteydessä olevista talouksista (yleensä kaikista talouksista, mutta ei ryhmittäin!) ja huomauttaa: „Ei pidä luulla, että ne ovat yhteydessä pääasiassa suurtalouksien kanssa” (II, 116). Juuri päinvastoin, kunnioitettavin hra professori: juuri niin pitääkin luulla, ja teidän taulukonne (jossa *ei ole* osoitettu teknillisiin tuotantoloihin yhteydessä olevien talouksien prosenttisuhdetta *kyseessäolevan* ryhmän talouksien kokonaisuuteen) vain hämää asioita tuntemattoman tai huomaamattoman lukijan silmät. Esitämme (jotta sivut eivät tulisi numeroista liian kirjaviksi) yhteenlasketut luvut niistä talouksista, jotka ovat yhteydessä sokeritehtaisiin, viinapolttimoihin, tärkkelystehtaisiin, olutpanimoihin ja myllyihin (summana siis on yleinen lukumäärä *tapauksista*, jolloin maanviljelystaloudet ovat yhteydessä teknillisiin tuotantoloihin), ja saamme tällaisen kuvan:

	Talouksien yleisluku	Tapauksia, jolloin on olemassa yhteys tekn. tuotanto- aloihin	
			%
0— 2 ha	3.236.367	11.364	0,01
2— 5 „	1.016.318	13.542	1,09
5— 20 „	998.804	25.879	2,30
20—100 „	281.767	8.273	2,52
100 ha tai enemmän	25.061	4.006	15,72
<i>Yhteensä</i>	5.558.317	63.064	1,14
Taloudet, joilla on 1.000 ha tai enemmän	572	330	57,69

Näin ollen teknillisiin tuotantoloihin sidottujen talouksien prosenttimäärä on pientaloudessa mitättömän vähäinen ja muodostuu huomattavan suureksi vasta suurtaloudessa (ja valtavan suureksi latifundioissa, joista *enemmän kuin puolet* nauttii tämän yhteyden tarjoamia etuja). Kun vertaamme tähän tosiasiaan edellä mainittuja numerotietoja koneista ja työkarjasta, niin lukija ymmärtää, kuinka luonnottoman järjettömiä ovat hra Bulgakovin puheet siitä „konservatiivisten” marxilaisten „illuusiosta”, „että suur-

* — luvalla sanoeni *Toim.*

talous on taloudellisen edistyksen eteenpäinviejä ja pientalous — taantumisen tyyssija” (II, 260).

„Valtaosa (sokerijuurikkaasta ja viinanpolttoon menevästä perunasta) tuotettiin pientalouksissa”, jatkaa hra Bulgakov.

Juuri päinvastoin: *nimenomaan suurtalouksissa:*

	Talouksia, jotka viljelyvät sokerijuurikkasta	% talouksien kokonaistuvusta	Sokerijuurikkaan viljelysala hehtaareissa	%	Talouksia, jotka viljelyvät perunaa teknillisistä muokauskausta varten	% talouksien kokonaistuvusta
0 — 2 ha	10.781	0,33	3.781	1,0	565	0,01
2 — 5 „	21.413	2,10	12.693	3,2	947	0,09
5 — 20 „	47.145	4,72	48.213	12,1	3.023	0,30
20 — 100 „	26.643	9,45	97.782	24,7	4.293	1,52
100 ha tai enemmän	7.262	28,98	233.820	59,0	5.195	20,72
<i>Yhteensä</i>	113.244	2,03	396.289	100	14.023	0,25

Taloudet, joilla on 1.000 ha tai enemmän.....	211	36,88	26.127	—	302	52,79
---	-----	-------	--------	---	-----	-------

Siis taaskin sokerijuurikkasta ja perunaa teknillisistä muokauskausta varten viljelevien talouksien prosenttisuhde yleisestä luvusta on aivan mitätön pientalouksien ryhmässä, huomattava suurtalouksien ja erittäin suuri latifundioissa. Valtaosa sokerijuurikkaasta — 83,7% sokerijuurikkaan viljelysalasta päätellen, tuotetaan suurtalouksissa*.

Aivan samoin hra Bulgakov ei ole lainkaan tehnyt itselleen selväksi „suurtalouden osuutta” maitokarjataloudessa (II, 117), vaikka tämä kaupallisen karjanhoidon ala kuuluu niihin aloihin, jotka kehittyvät erittäin nopeasti kaikkialla

* Kun hra Bulgakov niin jyrkästi... epäonnistuu väitteissään teknillisistä tuotantoaloista, on se niin kummallista, että meillä herää tahtomattamekin kysymys: eiköhän tämä epäonnistuminen vain johtune siitä, että hra Bulgakov on kopioinut saksalaisessa kyselykaavakkeessa olleita taulukkoja *huomaamatta* sitä, että näissä taulukoissa *ei* teknillisiin tuotantoaloihin yhteydessä olevien talouksien lukumäärän prosenttisuhde *koske lainkaan kyseellisen ryhmän talouksien kokonaismäärää?* Toisaalta on vaikea uskoa ankan tiedemiehen „tutkielmassa” olevan noin paljon pahoja vikapistoja (monien pöyhkeiden päätelmien ohella). Toisaalta taas hra Bulgakovin taulukkojen ja kyselykaavakkeen taulukojen yhtäläisyys (S. 40* ja 41*) on epäilemättömän ilmeinen... Voi noita „ankaria tiedemiehiä”!

Euroopassa, ja se on samalla eräs maataloudellisen edistyk-
sen tunnusmerkki. Tässä tiedot talouksista, jotka myyvät
maitoa ja maitotuotteita kaupunkeihin:

	Näiden talouk- sien luku- määrä	% koko- nals- mää- räästä*	% ryhmän kääk- kien talouk- sien luvusta	Lehmiä nllssä	% koko- nals- mää- räästä	Lehmiä yhtiä taloutta kohti
0— 2 ha	8.998	21,46	0,3	25.028	11,59	2,8
2— 5 „	11.049	26,35	1,1	30.275	14,03	2,7
5— 20 „	15.344	36,59	1,5	70.916	32,85	4,6
20—100 „	5.676	13,54	2,0	58.439	27,07	10,3
100 ha tai enemmän	863	2,06	3,4	31.213	14,46	36,1
<i>Yhteensä</i>	41.930	100,0	0,8	215.871	100	5,1
Taloudet, joilla on 1.000 ha tai enemmän	21	—	3,7	1.822	—	87,0

Näin ollen suurtaloudet ovat tässäkin edellä: maitokaup-
paan osallistuvien maalaisiäntien prosenttisuhde on sitä
suurempi, mitä suurempi on talous, ja latifundioissa se on
kaikkein suurin („latifundaarista rappeutumista”). Esi-
merkiksi keskitalonpoikaistalouksiin (5—20 ha) verrattuna
suurtaloudet (100 ha tai >) myyvät maitoa kaupunkiin
enemmän kuin kaksi kertaa useammin (3,4% ja 1,5%).

Se, että suurtaloudet (maa-alan mukaan) pitävät myöskin
suurta maitokarjataloutta, näkyy yhtä isäntää kohti olevien
lehmien lukumäärää koskevista tiedoista; se nousee 36:een
niillä isännillä, joilla on 100 ha tai >, ja latifundioissa se
nousee jopa 87:ään. Selvästi kapitalistisiin talouksiin
(20 ha tai > omistaviin) on yleensä keskittynyt 41,5%
niistä lehmistä, joiden maito myydään kaupunkeihin, vaikka
nämä isännät muodostavat mitättömän pienen osan isäntien
yleisluvusta (5,52%) ja sangen vähäisen osan niistä
talouksista, jotka myyvät maidon kaupungeissa (15,6%).
Nimenomaan kapitalistisen talouden edistys ja kaupallisen
karjanhoidon tämän alan kapitalistinen keskittyminen on
siis epäilemätöntä.

Mutta numerotiedot talousryhmistä maa-alan suuruuden
perusteella eivät luonnehdi läheskään täydellisesti maito-
karjatalouden keskittymistä. Onhan jo a priori ** ymmärret-

* Esitämme tämän sarakkeen, jotta lukija saisi selvän käsityksen hra Bulga-
kovin menettelytavoista, hän kun johtopäätöstensä perusteluksi vetoaa vain tähän
sarakeeseen (joka on otettu kyselykaavakkeesta!)

** — ennakolta, etukäteen. *Toim.*

tävää, että voi olla ja täytyykin olla talouksia, joilla on saman verran maata, mutta joilla on eri määrä karjaa yleensä ja varsinkin maitokarjaa. Vertaillaamme ennen kaikkea, kuinka *koko* nautakarja ja koko niiden lehmien määrä, joiden maito myydään kaupunkeihin, jakaantuu talousryhmien kesken.

	Prosentit osat		
	koko nautakarjasta	lehmistä, joiden maito myydään kaupunkiin	Erutus
0— 2 ha	8,3	11,6	+3,3
2— 5 ”	16,4	14,0	—2,4
5— 20 ”	36,5	32,8	—3,7
20—100 ”	27,3	27,1	—0,2
100 ha tai enemmän	11,5	14,5	+3,0
<i>Yhteensä</i>	100,0	100	

Näin me siis vielä kerran näemme, että *huonoimmaksi* osoittautuu juuri *keskitalonpoikaisten* talouksien asema: tämä ryhmä käyttää nautakarjansa koko määrästä kaikkein pienimmän osan maidon myyntiin kaupungeissa (s.o. maitotalouden kaikkein edullisimpaan haaraan). Suurtaloudet sitävastoin ovat hyvin edullisessa asemassa käyttäessään suhteellisesti suuremman osan koko nautakarjastaan maidon myyntiin kaupungeissa *. Mutta vieläkin edullisempi on kaikkein pienimpien isäntien asema, he kun käyttävät *suurimman* osan nautakarjastaan maidon myyntiin kaupungeissa. Näissä talouksissa kehittyvät siis jo erikoiset „maito”-farmit, joiden rinnalla maanviljelys jää taka-alalle tai ei sitä ole ollenkaan (tähän ryhmään kuuluvista 8.998 taloudesta, jotka myyvät maitoa kaupunkeihin, on 471 taloutta sellaisia, joilla ei ole ollenkaan viljelysmaata, ja näillä isännillä on 5.344 lehmää, s.o. 11,3 lehmää yhtä isäntää kohti). Saamme mielenkiintoiset tiedot maitokarjatalouskeskittymisestä viljelysmaan määrän kannalta yhden ja saman ryhmän puitteissa, jos otamme saksalaisten tilastotietojen avulla erikseen ne taloudet, joissa on 1 tai 2 lehmää.

* Tätä eroavaisuutta ei voida selittää sillä, että nautakarjan joukossa on erilainen määrä härkiä, sillä suurtaloudessa härkien prosentti (ainakin peltoföissä käytettävien härkien prosenttisuhde) koko nautakarjan määrästä on suurempi kuin keskitalonpoikain talousryhmässä.

Taloudet, jotka myyvät maitotuotteita kaupunkeihin

	Talouksien lukumäärä	Niistä omistaa: 1 lehmän	2 lehmää	3 lehmää talonemman	Viimeksi mainituilla on lehmiä	Eli 1 taloutta kohti	Kaikkiaan lehmiä
0—50 aaria*	1.944	722	372	850	9.789	11,5	11.255
50 aarista—2 ha	7.054	3.302	2.552	1.200	5.367	4,5	13.773
0—2 ha	8.998	4.024	2.924	2.050	15.156	7,4	25.028
2—5 "	11.049	1.862	4.497	4.690	19.419	4,3	30.275

Niiden talouksien joukossa, joilla on aivan mitättömän vähän viljelysmaata (0— $\frac{1}{2}$ ha), me näemme maitokarjatalouden äärettömän suurta keskittymistä: vähemmälle kuin puolelle näistä isännistä (850:lle 1.944:stä) on keskittynyt melkein $\frac{9}{10}$ lehmien yleismäärästä tässä ryhmässä (9.789 lehmää 11.255:stä) ollen heillä keskimäärin 11,5 lehmää kullakin. Nämä eivät ole enää mitään „pikku”-isäntiä — ne ovat isäntiä, joiden liikevaihto nousee luultavasti (varsinkin suurkaupunkien lähetyvillä) muutamiin tuhansiin markkoihin vuodessa, ja tuskinpa he tulevat toimeen ilman palkkatyöläisiä. Kaupunkien nopea kasvu lisää alituisesti tällaisten „maitofarmarien” määrää, ja aina on tietenkin oleva Hechtejä, Davideja, Hertzejä ja Tshernoveja, jotka tulevat lohduttelemaan puutteen painamaa pientalonpoikien suurta joukkoa viittaamalla esimerkkinä heidän yksityiseen osaveljeensä, joka on „päässyt pinnalle” maitokarjatalouden, tupakanviljelyksen y.m.s. avulla.

$\frac{1}{2}$ —2 ha omaavien talouksien ryhmässä näemme, että vähemmän kuin viidesosa isännistä (1.200 isäntää 7.054:stä) keskittää itselleen enemmän kuin kaksi viidesosaa lehmien kokonaismäärästä (5.367 lehmää 13.773:sta); 2—5 hehtaarin ryhmässä vähemmän kuin puolet isännistä (4.690 isäntää 11.049:stä) omistaa enemmän kuin kolme viidesosaa lehmien yleisluvusta (19.419 lehmää 30.275:stä) j.n.e. Saksalaiset tilastot eivät valitettavasti anna mahdollisuutta erottaa erikseen ryhmiä, joilla olisi vieläkin huomattavammat määrät lehmiä **. Mutta nämäkin esittämämme numero-

* — aari on sadasosa hehtaaria. Toim.

** Oikeammin saksalaiset tilastotiedot on niin *muokattu*, ettei se anna tätä mahdollisuutta, sillä kyselykaavakkeen laatijoilla oli tiedot kustakin taloudesta erikseen (maalaisisäntien antamista vastauksista heille lähetettyihin kyselylistoihin). Sivumennen sanoen: tämä tietojen kerääminen kustakin taloudesta erikseen on piirre, jolla saksalaiset maataloustilastot erottuvat edukseen ranskalaisista, ja

tiedot vahvistavat täydelleen sen yleisen johtopäätöksen, että *kapitalistisen maanviljelyksen keskittyminen on todellisuudessa paljon voimakkaampaa* kuin yksinomaan maa-alaa koskevien tilastotietojen nojalla luulla. Tällaisissa tilastoissa on yhdistelty maa-alan ja viljantuotannon kannalta pieniä talouksia yhteen niiden sellaisten talouksien kanssa, jotka ovat suuria maito- ja lihakarjanhoidon, viiniviljelyksen, tupakanviljelyksen, vihannesviljelyksen y.m.s. kannalta. Kaikki nämä alat jäävät viljantuotantoon verrattuna tietysti kauas taka-alalle ja määrätyt *joukko-luontoiset* johtopäätökset säilyttävät täyden merkityksensä myöskin maa-aloista olevien numerotietojen nojalla. Mutta ensinnäkin eräät kaupallisen maanviljelyksen erikoisalat kasvavat tavattoman nopeasti juuri Euroopassa ja ovat erittäin luonteenomaisia maanviljelyksen *kapitalistisen* evoluution prosessille, ja toiseksi tämä seikka unohdetaan useinkin silloin, kun vedotaan erillisiin esimerkkeihin tai seutuihin, ja siinä avautuukin mitä laajin vainio sille pikkuporvarilliselle apologetialle, josta Hecht, David, Hertz ja Tshernov ovat antaneet meille mallinäytteitä. He viittasivat tupakanviljelijöihin, jotka talouden yleisen maa-alan mukaan ovat „echte und rechte Kleinbauern”*; mutta tupakanviljelyksen laajuuden kannalta nämä eivät ole lainkaan „pikku”-isäntiä, ja kun otetaan erikoisesti tupakanviljelyä koskevat tiedot, niin siinäkin me näemme kapitalistista keskittymistä. Koko Saksassa esimerkiksi laskettiin

nähtävästi myöskin englantilaisista ja muista maataloustilastoista. Sellainen järjestelmä tarjoaa mahdollisuuden eritellä erityyppiset taloudet ei ainoastaan maa-alan suuruuden mukaan, vaan myöskin esimerkiksi maitokarjatalouden laajuuden, koneiden käytön, teknillisten tuotantoalojen kehitystason y.m.s. kannalta. Sitä varten on tilastotiedot vain perusteellisemmin muokattava, nimittäin: ensiksikin, taloudet on ryhmiteltävä ei ainoastaan yhden tunnusmerkin (maa-alan suuruuden) mukaan, vaan useampien tunnusmerkien mukaan (koneiden ja karjan lukumäärä, erikoiskasvien viljelysalojen määrä y.m.), ja toiseksi, tehtävä eritaisia kombinoituja ryhmityksiä, s.o. kunkin ryhmän, esimerkiksi maa-alan mukaan saadun ryhmän, jakaminen alaryhmiin karjan määrän perusteella j.n.e. Tässä suhteessa voitaisiin pitää ja täytyisi pitää esikuvana venäläistä zemstvolastoa talonpoikaistalouksista. Siinä määrin kuin saksalaiset hallituksen tilastot ovat tietojen laajuudessa ja täydellisyydessä, yhtäläisyydessä ja täsmällisyydessä, niiden muokkaamisen ja julkisaattamisen nopeudessa venäläisiä *hallituksen* tilastoja korkeammalla,—samassa määrin meidän *zemstvolastomme* ovat eurooppalaisia erilliskyselyjä ja tutkimuksia korkeammalla eri tietojen erinomaisen täydellisyyden ja niiden detaljisoidun muokkaamisen kannalta. Venäläinen zemstvolastointi on jo kauan sitten ottanut käytäntöön sekä talouksittain suoritettavat tarkastukset että moninaiset taulukot monipuolisine ryhmityksineen, ja ne kombinoituvat taulukot, joista juuri puhuimme. Eurooppalaisten lähempi tutustuminen meidän zemstvolastoihimme antaisi varmaan voimakkaan sysäyksen sosiaalisen tilastotieteen edistyksele yleensä.

* — „aitoja ja oikeita pientalonpoikia”. *Toim.*

vuonna 1898 olevan 139.000 tupakanviljelijää ja heillä 17.600 ha tupakkaviljelyksiä, mutta näistä 139.000:sta 88.000:lla, t.s. 63 prosentilla, on yhteensä korkeintaan 3.300 ha, s.o. kaikkiaan vain viidesosa tupakanviljelysten kokonaismäärästä; muut neljä viidesosaa ovat 37%:lla isännistä*.

Samoin on myöskin viininviljelyksen suhteen. „Keski-kokoisen” viinitarhan ala esim. Saksassa on yleensä hyvin pieni: 0,36 hehtaaria (344.850 isäntää ja 126.109 ha viinirypäleviljelyksiä). Mutta viininviljelijät jakaantuvat siten, että 49%:lla (korkeintaan 20 aaria viinitarhoja) on vain 13% kaikista viinitarhoista, „keskisuurilla” isännillä, joita on 30% (20—50 aaria), on 26% ja suurilla, joita on 20% (1/2 ha tai enemmän), on 61% viinitarhoista, s.o. enemmän kuin kolme viidesosaa**. Vieläkin paljon voimakkaampaa on keskittyminen kaupallisessa puutarhaviljelyksessä (Kunst- und Handelsgärtneri), joka laajenee niin nopeasti kaikissa kapitalistisissa maissa riippuen välittömästi suurkaupunkien, suurten rautatieasemien, tehdasasutusten y.m.s. kasvusta. Vuonna 1895 laskettiin Saksassa olleen 32.540 kaupallista puutarhaviljelystä harjoitettavaa taloutta ja niillä 23.570 hehtaaria tarhaviljelyksiä,— keskimäärin vähemmän kuin yksi hehtaari. Mutta runsaasti puolet tästä alasta (51,39%) on keskittynyt 1.932 isännän käsiin, s.o. 5,94%:lle kaikista puutarhaviljelijöistä. Seuraavista numeroista

* „Die deutsche Volkswirtschaft am Schlusse des 19. Jhrhd.". Brl. 1900, S. 60 („Saksan kansantalous 19. vuosisadan lopulla”. Berliini, 1900, s. 60. *Toim.*); näin on asia viskaalitalosten varsin karkeiden tietojen mukaan. Venäjältä meillä on tällaiset tiedot tupakanviljelyksen jakaantumisesta Poltavan läänin kolmessa kihlakunnassa: kaikista niistä 25.089 talonpoikaistaloudesta, joilla on tupakkaviljelyksiä, 3.015 taloudella (t.s. vähemmällä kuin 1/6) on 74.565 desj. viljavainoita 146.774 desjatiinasta, s.o. enemmän kuin puolet, ja 3.239 desj. tupakkaviljelyksiä 6.844 desjatiinasta, s.o. noin puolet. Mutta näiden talouksien ryhmittely tupakka-plantasien suuruuden mukaan sensijaan osoittaa, että 324 taloudella (25.089 taloudesta) on tupakkaviljelyksinä 2 desjatiinaa tai enemmän, ja kaikkiaan 2.360 desj. 6.844 desjatiinasta. Nämä ovat niitä suuria tupakanviljelijä-kapitalisteja, joiden harjoittamasta hirvittävästä työläisten riistosta ilmestyy niin usein uutisia. Kaikkiaan vain 2.773 taloudella (vähän yli 1/6) on tupakkaviljelyksiä enemmän kuin puoli desjatiinaa ja niillä oli 4.145 desj. tupakkaviljelyksiä 6.844 desjatiinasta. Ks. „Katsaus tupakanviljelykseen Venäjällä”, vihkot II ja III. Pietari, 1894.

** On mielenkiintoista todeta, että Ranskassa, missä viininviljelys on kehittynyt verrattomasti paljon voimakkaammin (1.800.500 hehtaaria), on viinitarhojen keskittyminenkin paljon suurempaa. Mutta päätelmien tekemiseksi siitä täytyy tyytyä yleisen maa-alatilaston tietoihin, sillä Ranskassa ei koota tietoja eri talouksista eikä viinitarhojen omistajain lukumäärää tiedetä. Niiden isäntien hallussa, joilla on yleensä maata 10 hehtaaria tai enemmän, on Saksassa 12,83% kaikista viinitarhoista, kun taas Ranskassa on 57,02%.

näky, miten paljon näillä suurisännillä on tarhamaata ja muuta maataloudellisessa käytössä olevaa maata: 1.441 puutarhurilla, joilla on 2—5 ha suuruiset tarhaviljelykset, on tarhamaata keskimäärin 2,76 ha, mutta yleensä maata 109,6 ha kullakin; 491 puutarhurilla, joilla on 5 ha tai sitä suuremmat puutarhaviljelykset, on keskimäärin 16,54 ha tarhamaata ja kaikkiaan maata 134,7 hehtaaria kullakin.

Palatkaamme maitokarjatalouteen, jota koskevat numero-tiedot auttavat meitä vastaamaan kysymykseen osuustoiminnan merkityksestä, osuustoiminnan, josta Hertz tekee yleislääkkeen kapitalismia vastaan. Hertz pitää osuuskuntien kannattamista „sosialismin päätehtävänä” (S. 21, venäjänk. käännös, 62; S. 89, venäjänk. käännös, 214) ja hra Tshernov, joka tapansa mukaan hakkaa otsansa rikki palvoessaan utterasti uusia jumalia, on jo tekaissut sepitelmän „maanviljelyksen epäkapitalistisesta evoluutiosta” osuustoiminnan avulla. Tuollaisen erinomaisen löydön teoreettisesta merkityksestä meidän on yleensä sanottava alempana muutama sana. Tällä kertaa toteamme, että osuuskuntien palvojat vetoavat mielellään siihen, mitä niiden avulla „voidaan” saada aikaan (katso ylempänä olevaa esimerkkiä). Mutta me osoitamme mieluummin, mitä osuuskuntien avulla todellisuudessa saavutetaan nykyisessä kapitalistisessa järjestelmässä. Toimittaessaan talouksien ja elinkeinojen tilastokyselyä vuonna 1895 saksalainen tilastotiede rekisteröi kaikki maanviljelystaloudet, jotka osallistuvat maitotuotteiden myyntiosuuskuntiin (Molke-reigenossenschaften und Sammelmolkereien), sekä kuinka paljon niillä on lehmä, joista saadut maitotuotteet jokainen tällainen isäntä antaa myyntiin. Mikäli tiedämme, nämä ovat ehkäpä ainoita *joukottaistietoja*, jotka määrittelevät täsmällisesti sekä sen, missä määrin eri ryhmien isäntämiehet osallistuvat osuuskuntiin, että myöskin — mikä on erittäin tärkeää — tämän osallistumisen taloudelliset mittasuhteet, jos niin voidaan sanoa, t.s. juuri sen taloudenhaaran suuruuden, jolla kukin osallistuu osuuskuntaan (kuinka paljon on lehmä, jotka antavat niitä tuotteita, joiden myynnin osuuskunta on järjestänyt). Esitämme nämä tiedot jaettuina viiteen pääryhmään isännillä olevan maa-alan suuruuden mukaan:

Taloudet, jotka osallistuvat maitotuotteiden myyntiosuuskuntiin

	Sellaisten talouksien luku	% kaikkien talouksien luvusta	% kokonais- määrästä*	Nitissä lehmiiä	% kokonais- määrästä	Lehmiä 1 isäntää kohti
0— 2 ha	10.300	0,3	6,95	18.556	1,71	1,8
2— 5 „	31.819	3,1	21,49	73.156	6,76	2,3
5— 20 „	53.597	5,4	36,19	211.236	19,51	3,9
20—100 „	43.561	15,4	29,42	418.563	38,65	9,6
100 ha tai enemmän	8.805	35,1	5,95	361.435	33,37	41,0
<i>Yhteensä</i>	148.082	2,7	100,00	1.082.946	100,00	7,3
Taloudet, joilla on 1.000 ha tai enemmän	204	35,6	—	18.273	—	89,0

Näin siis pienviljelijöistä osallistuu osuuskuntiin vallan mitätön vähemmistö — 3—5%, s.o. sellainen osa, joka on luultavasti vieläpä pienempi kuin kapitalististen talouksien osuus alimmissakin ryhmissä. Sitä vastoin suurista, selvästi kapitalistisista talouksista osallistuu osuuskuntiin kolme—seitsemän kertaa suurempi prosenttimäärä kuin vieläpä keskitalonpoikain talousryhmässä. Ja kaikkein useimmin osallistuvat osuuskuntiin latifundiot. Me voimme nyt päätellä, miten äärettömän naiivi itävaltalainen Voroshilov, Hertz, oikein on, kun hän väittää Kautskya vastaan sellaista, että „Saksan maataloudellisessa hankintaliitossa (Bezugsvereinigung), johon kuuluvat suurimmat osuusliikkeet, on edustettuna 1.050.000 maalaisisäntää” (S. 112, venäjänk. käännös, 267, Hertzin alleviivaama),— ja tekee sen johtopäätöksen, että *siis* eivät ainoastaan suurisännät (yli 20 ha omistavia on kaikkiaan 306.000 isäntää), vaan myöskin talonpojat osallistuvat osuuskuntiin! Hertzin olisi tarvinnut vain hiukan harkita omia arvelujaan (*kaikkien* suurisäntien osallistumista osuuskuntiin), niin hän olisi huomannut, että kun kerran kaikki suurisännät kuuluvat osuuskuntien jäsenten joukkoon, niin muista kuuluu *siis* vain *pienempi osa*,— siis se vahvistaa täydellisesti Kautskyn päätelmän *suurtalouden etevämmyydestä pientalouteen verraten myöskin osuustoiminnallisen järjestyneisyyden suhteen*.

Mutta vieläkin mielenkiintoisempia ovat numerotiedot lehmistä, joista saatavien tuotteiden myynnin ovat osuuskunnat järjestäneet: *valtava enemmistö* näistä lehmistä,

* Hra Bulgakov sanoi: „Suurtalouden osuus tässä käy selväksi seuraavista numeroista” (11, 117), ja hän esitti *vain* nämä numerot, jotka eivät selitä „suurtalouden osuutta”, vaan pikemminkin *hämäävät* sitä (ellei niitä vertailla muihin numeroihin).

melkein kolme neljäsosaa (72%), kuuluu suurisännille, jotka harjoittavat *kapitalistista maitokarjataloutta* ja joilla on kymmenen, neljäkymmentä, jopa kahdeksankymmentäkin lehmää (latifundioissa) yhtä taloutta kohti. Ja nyt kuulkaa, mitä Hertz sanoo: „Me väitämme, että *osuuskunnat tuottavat suurinta hyötyä juuri pienille ja kaikkein pienimmille omistajille*”... (S. 112, ven. käännös 269, Hertzin alleviivaama). Voroshilovit ovat kaikkialla samanlaisia: niin Venäjällä kuin Itävallassakin, ja kun Voroshilov lyöden rintaansa sanoo ja korostaa: „Me väitämme”,— niin voidaan olla varmoja, että hän väittää juuri jotain sellaista, mitä ei ole olemassa.

Saksalaisen agraaritilaston antamiin numerotietoihin tekemämme katsauksen päätteeksi luomme silmäyksen siihen yleiskuvaan, miten maataloutta harjoittava väestö jakaantuu asemansa mukaan taloudessa. Otamme tietenkin vain maatalouden sen varsinaisessa mielessä (A 1, eikä A 1—6, saksalaisen merkintätavan mukaan, t.s. emme laske yhteen maanviljelijäin kanssa kalastajia, metsätyöläisiä ja metsästäjiä), ja sitten otamme tiedot niistä henkilöistä, joilla maanviljelys on ollut *pääelinkeinona*. Saksan tilastoissa tämä väestö jaetaan kolmeen pääryhmään: a) itsenäiset (s.o. omistaja-isännät, vuokraajat y.m.s.); b) palveluskuntalaiset (isännöitsijät, staarostat, työnvalvojat, konttoristit y.m.s.) ja c) työväki, ja tämä viimeksi mainittu ryhmä jakaantuu lisäksi seuraaviin neljään alaryhmään: c¹) „perheenjäsenet, jotka työskentelevät perheen pään, isän, veljen j.n.e. taloudessa”. Toisin sanoen nämä ovat perheeseen kuuluvia työläisiä erotuksena palkkatyöläisistä, joihin c-ryhmän muut alaryhmät kuuluvat. Siksi on selvää, että väestön sosiaalisen kokoonpanon (ja sen kapitalistisen evoluution) tutkimiseksi näitä perheeseen kuuluvia työläisiä ei pidä liittää samaan ryhmään palkkatyöläisten kanssa, kuten tavallisesti tehdään, vaan isäntäväen kanssa (a), sillä nämä omaan perheeseen kuuluvat työläiset ovat itse asiassa samoin kanssaomistajia, isäntäperheen jäseniä, joilla on perintöoikeus j.n.e. Edelleen alaryhmä c²) maatalouden batrakit, miehet ja naiset (Knechte und Mägde); c³) „maatalouspäiväläiset ja muut työläiset (lampaanhoitajat, paimenet), joilla on omaa tai vuokrattua maata”. Tämä ryhmä käsittää siis sellaisia henkilöitä, jotka ovat samanaikaisesti sekä isäntiä että palkkatyöläisiä, t.s. se on

väliryhmä, siirtymisryhmä, joka on otettava erikseen. Vihdoin c⁴) „samoja, mutta ilman omaa ja ilman vuokralle otettua maata”. Näin siis saamme kolme perusryhmää: I. Isäntäväki — maanomistajat ja isäntäperheen jäsenet. II. Isäntäväki — niitä, jotka ovat maanomistajia ja samalla palkkatyöläisiä. III. Maata omistamattomat palkkatyöläiset (palvelusväkeä, batrakkeja ja päiväläisiä). Saksan maalaisväestö * jakaantui näiden ryhmien kesken vuosina 1882 ja 1895 seuraavalla tavalla:

		Aktiivinen (ammattia harjoittava) väestö, joka pitää maanviljelystä tärkeimpänä elinkeinonaan (tuhansissa)			
		1882	1895		
a)	maata omistavat isännät	2.253	2.522	+269	
c ¹)	omistajaperheen jäsenet	1.935	1.899	— 36	
	I	4.188	4.421	+233	+ 5,6%
c ²)	työläiset, joilla on maata				
	(II)	866	383	—483	—55,8%
	I+II	5.054	4.804	—250	
b)	palveluskuntalaiset	47	77	+ 30	
c ³)	batrakit	1.589	1.719	+130	
c ⁴)	työläiset, joilla ei ole maata	1.374	1.445	+ 71	
	III	3.010	3.241	+231	+ 7,7%
	<i>Yhteensä</i>	8.064	8.045	— 19	— 0,2%

Koko aktiivinen väestö on siis vähentynyt, vaikkakaan ei kovin sanottavasti. Sen sisällä näemme maata omistavan väestöosan (I + II) vähentyneen ja maattoman väestöosan (III) lisääntyneen. Tämä osoittaa selvästi, että

* Me puhumme alnoastaan „aktiivisesta” väestöstä (ranskalaisen sanonnan mukaan; saksalaisen sanonnan mukaan „erwerbsähätige”), s.o. siitä väestöstä, joka todella harjoittaa maanviljelystä, mutta jätämme pois laskuista palvelusväen ja ne perheenjäsenet, jotka eivät ole oikein ja säännöllisesti mukana maanviljelyksissä. Venäläinen sosiaalitilasto on niin kehittymätöntä, ettei ole vielä saatu syntymään edes erikoista termiä tälle käsitteelle „active”, „erwerbsthätig”, „occupied”. Käsitellessään Pietarin väestön elinkeinoja koskevia tietoja („Pietari vuoden 1890 väenlaskun mukaan”) Janson käyttää termiä „itsenäiset”, mutta tämä termi ei oikein sovi, sillä „itsenäisillä” on totuttu ymmärtämään isäntiä ja sen vuoksi jako ammattien harjoittamiseen (sanan laajassa merkityksessä) osallistumisen tai osallistumattomuuden mukaan sekottuu jakoon, jonka perustana on henkilön asema ammatissaan (yksinäinen isäntä-työmies). Voisi käyttää termiä: „tuotantoon osallistuva väestö”, mutta sekään ei ole tarkka, sillä esim. sotilashenkilöt, koroillaeläjät y.m.s. luokat eivät enää ole ollenkaan „tuotantoon osallistuvia”. Sopivampi termi ehkä olisi: „ammattia harjoittava” väestö, s.o. kakenlaiseen „ammatinharjoittamiseen” (= tuloa tuottavaan toimintaan) osallistuva väestö erotuksena niistä, jotka elävät „ammatinharjoittajien” kustannuksella.

maalaisväestön pakkoluovutus käy edelleen, ja sitä paitsi juuri pienmaanomistajien pakkoluovutus, sillä mehän tiedämme jo, että maatilkun omistavat palkkatyöläiset kuuluvat kaikkein pienimpien isäntien joukkoon. Edelleen, maata omistavien henkilöiden joukossa maanomistajatyöläisten luku vähenee ja isäntien lukumäärä suurenee. Täten siis näemme *keskiryhmien katoavan ja äärimmäisten ryhmien voimistuvan*: väliryhmä katoaa pois, *kapitalistiset ristiriidat kärjistyvät*. Palkkatyöläisten keskuudessa lisääntyy niiden lukumäärä, jotka on jo täydellisesti pakkoluovutettu, ja maata omistavien määrä vähenee; isäntien keskuudessa lisääntyy välittömien liikkeenomistajien määrä ja vähenee niiden määrä, jotka työskentelevät perheen pään omistamassa liikkeessä. (Tämä viimeksi mainittu seikka johtuu nähtävästi siitä, että talonpoikaisperheiden työssäkäyvät jäsenet eivät useimmissa tapauksissa saa minkäänlaista maksua perheen päältä ja ovat sen vuoksi erittäin taipuvaisia pakenemaan kaupunkiin).

Kun otetaan sitä väestösosaa koskevat numerotiedot, jolle maanviljelys on *sivutoimena*, niin näemme, että koko tämä väestö (aktiivinen eli ammattia harjoittava) on lisääntynyt 3.144.000:sta 3.578.000:een, s.o. 434.000:lla, ja tämä lisääntyminen lankeaa melkein kokonaan isäntäperheiden työssäkäyvien jäsenten ryhmän osalle, joka on lisääntynyt 397.000:lla (664.000:sta 1.061.000:een). Isäntien lukumäärä on lisääntynyt 40.000:lla (2.120.000:sta 2.160.000:een); maata omaavan työväen lukumäärä on lisääntynyt 51.000:lla (9.000:sta 60.000:een); maattoman työväen lukumäärä on vähentynyt 54.000:lla (351.000:sta 297.000:een). Tämä valtava lisääntyminen — 13 vuoden kuluessa 664.000:sta 1.061.000:een, s.o. 59,8% — todistaa taaskin proletarisoitumisen kasvua; samoin kasvaa niiden *talonpoikien* lukumäärä, jotka ovat talonpoikaisperheiden jäseniä, mutta pitävät maanviljelystä enää vain *sivuammattinaan*. Me tiedämme, että pääelinkeinona näissä tapauksissa on ennen kaikkea palkkatyö (ja sitten vasta pikkukaupustelu, käsityön harjoittaminen y.m.s.). Kun lasketaan yhteen kaikki talonpoikaisperheiden työtä tekevät jäsenet, sekä ne, joille maanviljelys on pääelinkeino, että ne, joille se on vain sivuammatti, niin tulos on seuraava: vuonna 1882 — 2.559.000; vuonna 1895 — 2.960.000. Tämä lisääntyminen voi helposti antaa aihetta virheelliselle tulkinntalle ja apologeettisille

johtopäätöksille, varsinkin kun sitä vertaillaan yleensä pienenevään palkkatyöläisten määrään. Itse asiassa tämä yleinen lisääntyminen muodostuu siitä, että on vähentynyt niiden talonpoikaisperheiden jäsenten lukumäärä, joille maanviljelys on tärkein elinkeino, ja siitä, että on lisääntynyt niiden lukumäärä, joille se on sivutyönä, joten näitä viimeksi mainittuja oli vuonna 1882 vain 21,7% kaikista talonpoikaisperheiden työskentelevistä jäsenistä, mutta vuonna 1895 jo 35,8%. Näin ollen koko maanviljelysväestöä käsittävät tilastot osoittavat meille täysin havainnollisesti juuri ne kaksi proletarisoitumisprosessia, jotka ortodoksaalinen marxilaisuus on aina osoittanut ja joista oppo-tunistiset arvostelijat yrittävät selviytyä niin kaavamaisilla fraaseilla, — toisaalta talonpoikaisto jää yhä suuremmassa määrässä maattomaksi, pakkoluovutetaan maalaisväestöä, joka pakenee kaupunkeihin tai muuttuu maata omistavasta työväestä maattomaksi työväeksi; — toisaalta kehittyvät talonpoikaiston „sivuansiotyöt”, s.o. se maanviljelyksen yhdistyminen teollisuustyöhön, mikä merkitsee proletarisoitumisen ensimmäistä astetta ja johtaa aina puutteen entistä voimakkaampaan kasvuun (työpäivän piteneminen, ravinnon huonontuminen j.n.e.). Nämä molemmat prosessit, jos niitä tarkastellaan ainoastaan ulkoapäin, ovat vississä määrin jopa suorastaan vastakkaisia: maattomien työläisten lukumäärän suureneminen — ja maanomistajatalonpoikien työskentelevien perheenjäsenten lukumäärän suureneminen. Jos siis nämä prosessit sekoitetaan toisiinsa tai jompi kumpi niistä sivuutetaan huomiotta, niin voidaan helposti langeta mitä karkeimpiin virheisiin, joista on runsaasti näytteitä Bulgakovin kirjassa⁶⁵. Ja vihdoin elinkeinotilasto osoittaa meille palveluskuntalaisten lukumäärän kasvaneen suuresti*: 47.000:sta 77.000:een, s.o. 63,8%. Proletarisoitumisen kasvun rinnalla on käynnissä kapitalistisen suurtuotannon kasvu, suurtuotannon, joka tarvitsee toimitsijoita ja vielä sitä enemmän, mitä enemmän käytetään koneita ja mitä enemmän teknilliset tuotantoalat kehittyvät.

Näin siis hra Bulgakov ei ole pystynyt lainkaan selittämään saksalaisia tilastotietoja, niin kovasti kuin hän pöyh-

* Tämän tosiasian johdosta hra Bulgakov „Natshalossa” viisastelee kovin tökerösti: „upseerien lukumäärä kasvaa, vaikka armeija pienenee”. Perin yksinkertaistettu käsitys työn organisaatiosta suurtuotannossa!

keileekin „detaljiisoimisella”. Elinkeinotilastosta hän on todennut ainoastaan maattomien työläisten lukumäärän lisääntymisen ja maata omistavien työläisten lukumäärän vähenemisen todisteena niistä „muutoksista, joita on tapahtunut maataloustyön organisaatiossa” (II, 106). Mutta tämä työn organisaation muuttuminen koko Saksan maanviljelyksessä on jäänyt hänelle aivan satunnaiseksi ja käsittämättömäksi tosiasiaksi, joka ei ole yhteydessä maanviljelyskapitalismin yleiseen järjestelmään ja yleiseen kehitykseen. Todellisuudessa kuitenkin se on vain yksi puoli kapitalismin kehitysprosessissa. Vastoin hra Bulgakovin käsitystä Saksan maanviljelyksen teknillinen edistys on pääasiassa suurtuotannon edistystä, kuten numerotiedot koneiden käytöstä, työkarjaa omaavien talouksien prosenttimäärästä ja työkarjan kokoonpanosta, maatalouden teknillisten tuotantoalojen kehityksestä, maitokarjatalouden kasvusta y.m.s. kumoamattomasti todistavat. Tähän suurtuotannon edistykseen liittyy erottamattomasti maalaisväestön proletarisoitumisen ja pakkoluovutuksen kasvu, parsellitalouksien lukumäärän lisääntyminen ja sellaisten talonpoikien lisääntyminen, joiden tärkeimmäksi toimeentulon lähteeksi tulevat sivuansiot, puutteen lisääntyminen keskitalonpoikaisen väestön keskuudessa, joka on eniten huonontanut taloutensa tilaa (eniten on lisääntynyt hevosetomien prosentti ja lehmiä peltotöissä käyttävien prosentti-suhde) ja siis myöskin koko elämänsä ehtoja sekä maanmuokkauksen laatua.

